

2023

BELÜGYMINISZTERIUM
Társadalmi
Esélyteremtési
Főigazgatóság

FELSZÁMOLANDÓ SZEGREGÁLT TELEPEK LAKÓINAK INTEGRÁCIÓJA

Felzárkózási együttműködések támogatása

FELSZÁMOLANDÓ SZEGREGÁLT TELEPEK LAKÓINAK INTEGRÁCIÓJA

Módszertani kézikönyv

Készült az EFOP+1.6.1-VEKOP-16-2016-00001 Felzárkózási Együttműködések támogatása projekt keretében az Európai Unió támogatásával.

Szerkesztők: Császár Rozália, Dr. Jancsó Tamás, Káló Károly

Szerzők: Császár Rozália, Dr. Jancsó Tamás, Ongjert Richárd, Dr. Szécsi Judit, Szécsiné Marton Éva, Új-Tózsza Zsófia

Nyelvi lektor: Dr. Szécsi Árpád

Szakmai lektor: Dr. Balcsók István, Dr. Szarvák Tibor

Kiadta: a Társadalmi Esélyteremtési Főigazgatóság

Felelős kiadó: Daróczi János, főigazgató

© Társadalmi Esélyteremtési Főigazgatóság, 2023
ISBN 978-615-01-9826-2 (elektronikus kiadás)

TARTALOM

1.	Vezetői ajánlások	4
2.	Bevezető – miért veszik hasznát?	7
2.1.	Kinek szól az útmutató, és miről?	7
2.2.	Kulcs a sikerhez: a Közösségi Beavatkozási Terv	9
3.	Hol teremtsük meg az új esélyt?	11
4.	A külterületeken élőkkel végzett esélyteremtési munka feladatai	12
4.1.	A közösségi, humán felkészítés, kiválasztás módszerei	13
4.1.1.	A közösségépítés elmélete: közösség szervezés, közösségfejlesztés, közösségi akció	13
4.1.2.	Közösségi szociális munka a telepi lakosokkal – a lakógyűlések	14
4.2.	Telepi szociális munka, az egyéni fejlesztés lehetőségei	16
4.2.1.	Az egyéni segítség a költözés előtti időszakban	17
4.2.2.	Beköltözés előkészítése és a költözés utáni segítő munka	21
4.2.3.	Foglalkoztatási lehetőségek, munkaerőpiaci esélyek növelése	22
4.3.	Ajánlások az egyéni és közösségi esélyteremtő munkához	24
5.	A befogadó település lakói felkészítésének teendői	26
5.1.	Miért kell felkészíteni a befogadókat?	26
5.2.	Hogyan készíthetjük fel a település lakosságát a befogadásra?	27
5.3.	A közösségfejlesztés lépései egy külterületi telep felszámolásánál a település egészében	29
5.4.	Programok az együttműködés, ismerkedés elősegítésére gyerekeknek és felnőtteknek	33
5.4.1.	Integrált települési közösségi programok	34
5.4.2.	Gyerek közösségi programok	37
5.5.	A beköltözők jövőbeli szomszédságának felkészítése, az egyéni integráció felkészítése	40
6.	A lakáskörülmények megteremtésének szempontjai	42
6.1.	A Lakhatási Beavatkozási Terv	44
6.2.	Újat, vagy meglévőt?	46
6.3.	A megcélzott műszaki színvonal	48
6.4.	Tervezés, beszerzés, kivitelezés	50
6.5.	A lakók kiválasztása, az igények figyelembevétele	58
7.	A projektfolyamat	60
7.1.	Az integrált megközelítés és a folyamatszervezés szempontjai	60
7.2.	Logikai kapcsolatok a folyamattervezésben	62
7.3.	A program szereplői köre	62
7.3.1.	Együttműködés más intézményekkel	64
7.4.	A menedzsment feladatai, a szükséges kapacitások	64
7.5.	Kommunikáció, PR, bevonás	68
7.6.	Finanszírozás	70
7.7.	Fenntartás, fenntarthatóság és utánkövetés	72

OI.

VEZETŐI AJÁNLÁSOK

Az elmúlt években a **Társadalmi Esélyteremtési Főigazgatóság** jelentős szerepet kapott a társadalmi felzárkózási programokban. E programok célja, hogy segítse a leszakadó kistelepülések lakóinak társadalmi integrációját. 2014 és 2020 között számos program indult el az Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program keretében, amelyek a szegregált élethelyzetek csökkentését és a lakhatási körülmények javítását célozták.

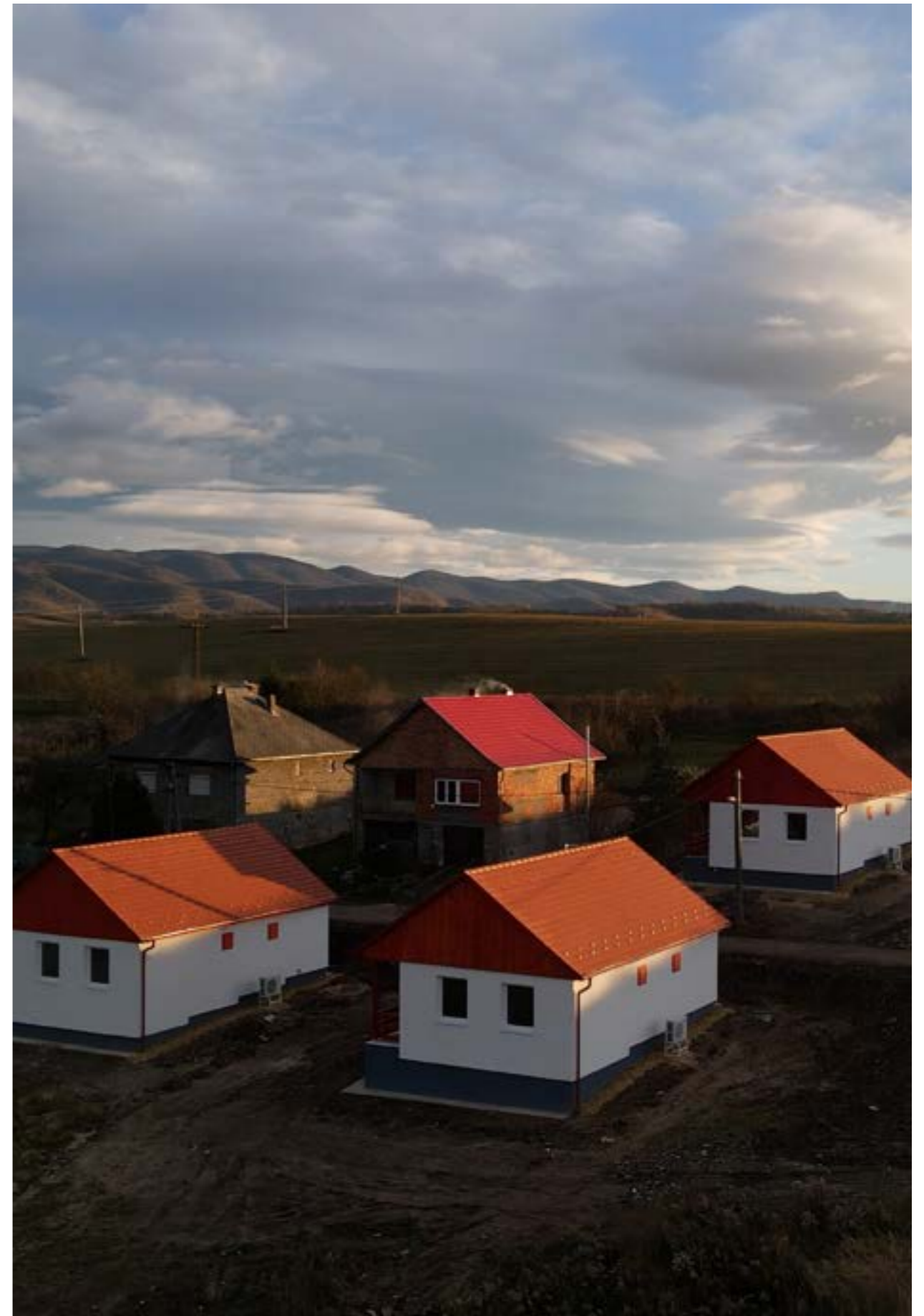
Ebben az útmutatóban kívánjuk kifejezni a Társadalmi Esélyteremtési Főigazgatóság és a Csokvaomány Községi Önkormányzat által az **EFOP-1.6.1-VEKOP/16** kódszámú „**Felzárkózási együttműködések támogatása**” című kiemelt program keretében megvalósított célokat, módszereket és tapasztalatokat.

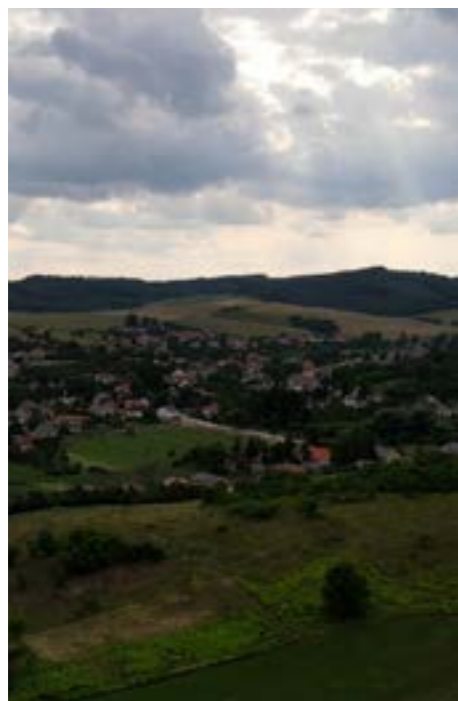
Csokvaomány részeként, a településtől elzártn, a külterületi Tólapán élő 15 hátrányos helyzetű család számára a projekt keretein belül lehetőséget biztosítottunk az élhető környezet kialakítására. **Célunk az volt, hogy Csokvaomány külterületi telepét teljesen felszámoljuk, és az ott élőket a község szövetébe integráljuk. A kötet segítséget kíván nyújtani azoknak, akik hasonló célok megvalósulásáért dolgoznak, a települési önkormányzatoknak, civil szervezeteknek, egyházaknak.**

Az útmutatóban a programban dolgozó munkatársaink tapasztalatait gyűjtöttük össze, a kiadvány tulajdonképpen az eddigi gyakorlatunk során megszerzett ismereteink összefoglalása. A tanulmány ugyanakkor korántsem teljes, hiszen minden település és szegregátum más és más, a további terepmunka tapasztalataival szükség szerint bővíthető. Közös céljaink eléréséhez így jelenthet hasznos segítséget a mindennapokban.

A kiadvány a külterületi szegregátumok felszámolásához nyújt segítséget, a program egymásra épülő elemeit mutatja be, tartalmi leírásokkal, gyakorlati tanácsokkal és megoldási javaslatokkal segíti az érdeklődőket. Külön hangsúlyt fektettünk az ütemezésre, a programelemek egymást erősítő hatásaira.

A fejezetcímek segítik a bőséges anyagban való tájékozódást. Mivel a munka folytatódik, reményeink szerint a tanulmány is új tartalmi elemekkel fog kiegészülni.

02.

BEVEZETŐ – MIÉRT VESZIK HASZNÁT?

2.1. KINEK SZÓL AZ ÚTMUTATÓ ÉS MIRŐL?

Az elmúlt években hazánkban megélnékült a hátrányos helyzetű, leginkább szegregált településrészekben élők helyzetének javítására irányuló tevékenység. Az Európai Unió támogatásai között jelentős szerep jutott a társadalmi integráció elősegítésére fordítható összegeknek, így a korábbi, leginkább a városi szegregátumok megszüntetésére irányuló szociális városrehabilitációs munka mellett jelentősen megerősödött a kisebb-nagyobb falvakban élő hátrányos helyzetű csoportok, közösségek és egyének esélyteremtésére, integrációjára irányuló munka. Ez megmutatkozott a 2014–2020 közötti tervezési ciklusban kiírt EFOP és VEKOP pályázati projektek megvalósításában éppúgy, mint a más szervezésben beindított vagy megvalósult programok során.

A tevékenységek megélnékülését kísérte az útmutatók megjelenése is. Az EFOP-VEKOP programokat összefogó Társadalmi Esélyteremtési Főigazgatóság (TEF) 'Felzárkózási együttműködések támogatása' című útmutatóját követően megjelent a 'Kapszokönyv – A Jelenlét program építőkockái' és a 'Kézikönyv a Lakhatási diagnózisokon alapuló beavatkozási terv kidolgozásához' című kiadványok és ennek módszertani sorvezetője is.

Ezek a dokumentumok általában a településen belül élő hátrányos helyzetűek esélyteremtésének feladatait, módszereit és technikáit veszik számba. Kisebb súllyal foglalkoznak azokkal az esetekkel, amikor a hátrányos helyzet kialakulásában és fennmaradásában döntő szerepet játszik a szegregált terület és a település központjának földrajzi távolsága. Ilyenkor a szegregált élethelyzetben élők számára nemcsak a lakások rossz fizikai állapota jelent problémát, hanem a legalapvetőbb szolgáltatások is nehezen hozzáférhetőek a szegregált területről. Azokban az esetekben, ahol a lakások gazdaságosan nem felújíthatók, az alapszolgáltatások pedig nem fejleszthetők fenntartható módon a szegregált területen, ott a település központjába való átköltözés jelentheti az érdemi javulást.

Természetesen egy nagyon érzékeny és összetett kérdés, hogy a szegregált lakóhely elhagyása vagy fejlesztése a célszerűbb választás. Ezért első lépésként egy kutatás során megvizsgáltuk ezt a problémát, és meghatároztuk az olyan szegregált területek kritériumait, ahol hatékony esélyteremtő beavatkozás csak a lakók elköltözésének támogatásával valósítható meg.

A kutatás eredményeképpen a következő definíció született meg: „Vadtelepnek” tekinthető az érvényes szabályozási kereteken kívül eső formában lakott, kényszerűségből kialakított lélettér, amely a lakhatásnak az alapvető hálózatokból kimaradó, pusztán a túlélést szolgáló megjelenési formája.

Nem véletlen azonban, hogy a „vadtelep” kifejezés csak ebben a fejezetben szerepel az Útmutatóban. A kiemelt projekt pályázati kiírásában elvárt követelmény (egy vadtelep felszámolásának megkezdése) definiálásakor egyértelműen kiderült, hogy az elnevezés stigmatizáló. A „vadtelep” kifejezést az érintettek egyöntetűen becsúszónak érezték („nem vagyunk mi vadak!”) és elutasították. Ezért indokolt volt a továbbiakban a kifejezés használatának mellőzése, és az ilyen jellegű településrészekre találó, de nem bántó elnevezés alkalmazása.

A kutatás eredményei alapján a következő esetek együttes fennállása esetén indokolt a szegregált terület lakóinak elköltöztetése, a leszakadt területek felszámolása a fejlesztés helyett:

- a szegregált terület épületei veszélyeztetik az életet és a testi épséget, gazdaságosan nem felújíthatók,
- a szegregált terület teljes mértékben, vagy nagymértékben kimarad az alapvető kommunális és egyéb infrastrukturális hálózatokból, az alapvető szolgáltatásokból, közösségi kapcsolatokból,
- a szegregált terület külterületen fekszik,
- a szegregált területen legfeljebb ötven lakos él.

Ez az Útmutató tehát az olyan esetek megoldásához nyújt segítséget, amikor a külterületi, legfeljebb ötven lakosú szegregált területet érintő esélyteremtő akció során a lakók – vagy azok jelentős része – elhagyja eredeti lakhelyét, és a település jobban elérhető területeire költözik.

Ez a komplex feladat bőven meghaladja a megfelelő lakások biztosítását és a költözés lebonyolítását. A költözéssel érintett csoportok szociális munkával való támogatása mellett jelentős energiát kell fordítani a belterületi lakosság befogadóképességének a javítására, valamint a befogadó település komplex településfejlesztésére, gazdasági fejlődésének elősegítésére is.

Az Útmutató az EFOP-1.6.1-VEKOP-16-2016-00001 Felzárkózási együttműködések támogatása program kiemelt pilot projektjeként megvalósuló Csokvaomány-Tólapa kísérleti projekt tapasztalatainak alapján készült, ahol a belterületől távol fekvő egykori bányásztelep romos épületeiben élő 15 család 48 tagja számára kellett a falu belterületi részén esélyteremtő környezetet biztosítani. Az EFOP-1.6.1 kiemelt projekt támogatta az országsszerte 95 településen megvalósított komplex telepprogramokat, az útmutató elkészítése során felhasználtuk ezen projektek tapasztalatait is. Tekintettel azonban arra, hogy a szinte településváltó költözés tapasztalatai folyamatosan gyarapodnak, az eszköztár lényeges bővülése várható a későbbiekben is.

A kiadvány felépítése, nyelvezete – a tudományos igényesség és szakmai megalapozottság mellett is – közérthetőségre törekszik annak az érdekében, hogy könnyen és haszonnal forgathassák a szakemberek mellett az ilyen területek lakosságának esélyteremtéséért dolgozó, de szociális és településfejlesztő képzettséggel nem rendelkező politikusok, helyi szakemberek, civil szervezetek tagjai is.

Érdemes megjegyezni azt is, hogy a bemutatott módszertan nem csak az ötven fő alatti, külterületi szegregált területek esetében használható. Belterületen is lehetnek olyan szegregált területek, amelyek a markáns földrajzi elkülönülés – például vízfolyás vagy vasútvonal elvágó hatása – miatt hasonló helyzetben vannak, mintha kilométerekre lennének a településmagtól. A legfeljebb ötven lakos sem tekinthető éles határvonalnak, ennél valamivel népesebb szegregátumok esetében szintén használható lehet az útmutatóban leírt módszertan. Fontos azonban azt is hangsúlyozni, hogy minden esetben a konkrét szegregált területet komplexen megvizsgálva lehetséges csak eldönteni, hogy mi szolgálja leginkább a hátrányos helyzetű emberek és a településük jövőjét. A szegregált terület fejlesztése vagy a költözés.

2.2. KULCS A SIKERHEZ: A KÖZÖSSÉGI BEAVATKOZÁSI TERV

Ahhoz, hogy az adott területen élők számára az esélyteremtés a rendelkezésre álló eszközök leghatékonyabb felhasználásával valósuljon meg, azaz a valós adottságokra alapulva a legkevesebb erőforrás felhasználásával a lehető legjobb eredmény születhessen, számba kell venni, azaz meg kell tervezni azokat a tennivalókat és körülményeket, amelyek érdemben befolyásolhatják a megvalósítás folyamatát.

Ehhez szolgál kiváló eszközként a Közösségi Beavatkozási Terv (KBT), amelynek módszertana 2010-ben, a komplex telepprogramok EU-pályázatainak összeállításához készült el, de a stratégiai és az akciótervezést összehangoltan, optimálisan segítő műfajként kiterjedten alkalmazható más módon megvalósuló társadalomfejlesztési beavatkozások, akciók megtervezésére is. A KBT elkészítéséhez részletes útmutató áll rendelkezésre, amely – számos település hasonló tervével együtt – letölthető az internetről.

Tekintettel arra, hogy a pályázatokkal kapcsolatos előírások gyakrabban változnak, mint a hátrányos helyzetű csoportok aktuális életkörülményei, érdemes a KBT-nek egy olyan egyszerűsített változatát elkészíteni és naprakészen tartani, amely a fő pontok tekintetében folyamatosan tükrözi a település elképzeléseit, és amelyet a konkrét pályázati kiírásoknak megfelelően csak „fel kell öltöztetni” az egyes kiírásokban foglalt információkkal, adatokkal, fejezetekkel.

Egy ilyen terv felépítésének fő pontjai a következők lehetnek:

- a helyi viszonyok áttekintése, szociális diagnózis készítése,
- a lehetséges partnerek és partnerszervezetek megkeresése, bevonása (pl. aktív lakosok, roma nemzetiségi önkormányzat, intézmények, civil és egyházi szervezetek, humán szolgáltatók és programok, forprofit szereplők stb.),
- a közösségfejlesztést és a projekt megvalósítását megalapozó helyi szaktudás feltárása,
- telep/település-specifikus megoldások kidolgozása a Közösségi Beavatkozási Terv keretében,
- a diagnózis alapú komplex fejlesztés programtervének elkészítése a Közösségi Beavatkozási Terv formájában,
- megvalósíthatósági tanulmány és az ütemezés (Gantt-diagram) elkészítése.

A KBT felépítése:

1. fejezet: Átfogó cél (indikátorokkal)
2. fejezet: Helyzetkép (a humán, gazdasági és környezeti szempontok feltárásával és értékelésével, a lehetséges szereplők széles körének bevonásával)
3. fejezet: Igényfelmérés
4. fejezet: Célrendszer: a fejlesztési célok, beavatkozási területek bemutatása
5. fejezet: A megvalósítás feltételei: a szükséges beavatkozások, projektek, megvalósítók, partnerségek, időszükséglet, költségek, források.

A fenti vázlat alapján viszonylag egyszerűen, a tényleges igényeknek megfelelően készíthető olyan terv, amely egyrészt megfelel az adott pályázat feltételeinek, másrészt viszont a pályázaton kívüli források elérésére (például a privát szférával munkahelyteremtési céllal megkötött megállapodások létrehozására) is alkalmas lehet. A tervezés folyamatában további segítséget jelenthetnek ezen Útmutató további ajánlásai.

03.

HOL TEREMTSÜK MEG AZ ÚJ ESÉLYT?

Az esélyteremtés tervezésével kapcsolatos egyik első kérdés az, hogy hol biztosítsunk az érintettek számára új életkörülményeket. Kézenfekvő megoldás, hogy azon a településen, ahol eddig is éltek, csak a település olyan belterületén, amely kedvezőbb lakhatási feltételeket kínál. Ezt a megfontolást erősíti az a szempont is, hogy ebben az esetben a teljes akció egyetlen község határain belül, egyetlen önkormányzat illetékességén, aktivitásán belül valósul meg. Ez egyszerűsíti a megvalósítást, és kedvező az is, hogy az érintettek jelentős része ismert közegében marad, nem szakad el társadalmi kapcsolatrendszerétől, és a fizikai környezet sem idegen a számukra.

Azonban mivel a kistelepülések munkaerőpiaci kínálata alacsony, a nagyobb városok munkahelyeire való ingázás sokak számára nem vagy nehezen megoldható, ezért gyakori, hogy az aprófalvas térségekben élő, önmaguk sorsát irányítani tudó munkavállalók jelentős része előbb-utóbb a nagyobb városokba, vagy azok közelébe költözik. A szélesebb munkahelyi kínálat, a magasabb jövedelem, a komfortosabb életkörülmények – pl. kevesebb utazás – vonzó lehet számukra. Ezért nem zárható ki, hogy az esélyteremtő programok támogottjai – különösen, ha a program során munkaerőpiaci helyzetük érdemben megváltozik – a külterületről való beköltözést követően rövid időn belül továbbköltöznek, a helyben elérhetőnél jobb viszonyokat keresve maguk és családjuk számára.

A külterületi szegregátumokban gyakoriak az olyan lakosok is, akik életkoruk, egészségi vagy mentális állapotuk miatt nem tehetők alkalmassá az önálló életvitelre. Bár az ilyen érintettek igen gyakran körömszakadtig ragaszkodnak megszokott életkörülményeikhez, a cselekvésképes szomszédság elköltözése nemegyszer ellehetetleníti korábbi életvitelük folytatását, ami esetenként az adott terület más célra való hasznosítását is megnehezítheti vagy ellehetetlenítheti.

A fentiek miatt a települészámolási projekt egyik első lépéseként indokolt felmérni az érintett emberek, családok helyzetét, szándékait, képességeit, és az így szerzett információk szakmai értékelésével meghatározni a be-, vagy elköltözést tervező családok, illetve az önálló életvitelre képtelen, így az esélyteremtésben már részt nem vevő érintettek további elhelyezésének lehetséges megoldásait. Ennek során mindig számítani kell a viszonyok megváltozására az eredetileg tervezetthez képest, hiszen akár családok felbomlása vagy új párcapcsolatok létrejötte, esetleg idős, beteg lakók halála a gyakran több évig tartó előkészítő munka során természetes, de előre sokszor nem kiszámítható jelenség.

04.

A KÜLTERÜLETEKEN ÉLŐKKEL VÉGZETT ESÉLYTEREMTÉSI MUNKA FELADATAI

A személyközi segítő munkát általánosságban mutatjuk be és a keretes részekben egy-egy konkrét példát fejtünk ki, a jobb érthetőség kedvéért.

A projekt kezdetekor – ahogyan korábban már említettük – egy helyzet- és szükségletfelmérés történik, amely kiemelkedő jelentőségű a személyközi segítő folyamatok tervezésekor. A zárványtelepek – így a mi célterületünk – jellemzőit foglaljuk össze az alábbiakban:

- Rossz infrastruktúra, nincs járda, betonút, a szolgáltatások távol vannak, nehezen elérhetőek, tömegközlekedés nincs vagy nagyon ritka.
- Rossz lakáskörülmények, hiányzik a víz-, a csatornabekötés, gyakran penészes, egészségtelen házak, kisméretű lakások, ahol jellemző a zsúfoltság, több családmag együttélése is.
- Kóbor kutya, rágcsáló probléma időszakosan vagy állandóan, a szemétszállítás sok helyen nem megoldott.
- A lakosság életkori megoszlása nagyon eltérő lehet egy-egy területen belül is. Éppen ezért különböző szükségletekre, igényekre kell készülni és tekintettel lenni a beavatkozás során.
- Alacsony iskolai végzettség.
- Alacsony szintű munkavállalás, főként közmunkákból, alkalmi munkákból szerzett jövedelem, de a feketemunka is jellemző lehet.
- Alacsony és bizonytalan jövedelmek, sokan a társadalmi transferekből élnek, főként a segélyek (rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény, települési támogatás stb.) a jellemzőek.
- Eladósodottság, felhalmozott adósságok a közüzemi díjakból, telekommunikációs cégek vagy magánszemélyek felé.
- Nehezen mobilizálható emberek, akik ritkán mozdulnak ki lakókörnyezetükből, utcájukból.
- A lakosság egy része nagyon régóta, akár gyerekkoruk óta is a területen él, érzelmileg erősen kötődik hozzá. Ez ambivalens érzéseket, hullámzó motivációt, időnként ellenállást eredményez a költözéssel kapcsolatban.
- Különböző minőségű, de intenzív családi kapcsolatok, összefonódások, amelyek egymás támogatását, de rossz viszonyt is jelenthetnek.
- Szenvedélybetegségek és mentális problémák előfordulása, kezeletlensége.

A fent felsoroltak mindegyike meghatározó jelentőségű a felzárkózási munka szempontjából, amellyel a személyi segítséget végző teamnek jelentős feladatai vannak. Az egyéni tervek kidolgozása és a közösségi munka során is meghatározó tényezőt jelentenek, és a feladatok gerincét adják.

4.1. A KÖZÖSSÉGI, HUMÁN FELKÉSZÍTÉS, KIVÁLASZTÁS MÓDSZEREI

4.1.1. A KÖZÖSSÉGÉPÍTÉS ELMÉLETE: KÖZÖSSÉGSZERVEZÉS, KÖZÖSSÉGFEJLESZTÉS, KÖZÖSSÉGI AKCIÓ

A problémák között felismerhetőek egyéni és közös nehézségek is, amelyek közül egyesek csak közösen megoldhatóak. Ezért fontosnak tartjuk a helyi erőforrások felélesztését és fenntartását. Ezek a típusú problémák többnyire a lakóközösség egészét vagy jelentős részét érintik, így hatékonyabban oldhatóak meg úgy, hogy a közösség egésze, különböző mértékben és módon, de részt vesz, tervez és cselekszik. Ráadásul ezen problémák megoldásában a résztvevők sokkal motiváltabbak is, megérezhetik a közösségi összefogás erejét, megtanulnak segítséget kérni és kölcsönösen támogatni egymást, ami jelentősen visszahat az énhatékonyság érzésére, a magabiztosságra, felelősségvállalásra és így az önállóságra is (Peták P. és mtsai, 2014, Molnár A. és mtsai, 2014).

Nem elhanyagolható szempont a projekt erőforrásainak, a szakemberek kapacitásának, idejének hatékony kihasználása sem, vagyis egyszerűen sok problémát könnyebb elintézni együttesen.

A közösségi beavatkozás során alapvetően három stratégiát követhetünk (Gosztonyi, 2004): a közösségfejlesztést, a közösségi szervezést és a közösségi cselekvést. A választott stratégia nagyban függ a közösség és a segítők adottságaitól, a projektcéloktól és a rendelkezésre álló erőforrásoktól, lehetőségektől.

A közösségfejlesztés keretében létrejött közösségi akciók célja, hogy olyan folyamatot generáljon, amely a közösségi készségeket fejleszti, a helyi lakosok bevonásával. Ezeket olyan közösségekben érdemes alkalmazni, amelyek széttöredezettek: a kapcsolatok és a demokratikus problémamegoldó készségek hiányoznak, mereven hagyománytartóak. Fontos, hogy közös érdekek vagy kibékíthető ellentétek esetén választható. Az alkalmazott módszer lehet a konszenzus keresése a közösség csoportjai közötti érdekegyeztetés, vita és kommunikáció, valamint kiscsoportos feladatok mentén. A közösség tagjai tehát állampolgárok, résztvevők egy kölcsönös problémamegoldó folyamatban, a hatalom képviselőire pedig mint a közös cél érdekében együttműködőkre tekintenek. A segítő képessé tevő, katalizáló koordinátor, a közösségi problémamegoldás és az etikai értékek átadója.

A közösségi szervezés feladatcélokat tűz ki és az alapvető közösségi problémák megoldására irányul (mentális, egészségügyi, lakásügyi stb.). Összeegyeztethető vagy konfliktusos érdekek esetén alkalmazható. A beavatkozás során a helyi problémákról adatot gyűjtenek, prioritást állítanak fel, és a továbblépés legcélszerűbb irányáról egyeznek meg konszenzus vagy konfliktus által. A kliensek fogyasztók és kedvezményezettek, a hatalmi helyzetben lévők pedig mint munkáltatókra és szponzorokra tekintenek. A szociális munkás adatgyűjtő, elemző, tényfeltáró, programmegvalósító és ösztönző.

A közösségi cselekvés radikális irányzat, a hatalmi viszonyok és erőforrások elosztásának megváltoztatását, alapvető intézményesített változások elérését (tehát az előző kettőt együtt) tűzi ki. Elsősorban nehezen összeegyeztethető érdekek és erőforráshiány esetén, hátrányos helyzetű közösségek esetében, egyenlőtlenség és igazságtalanság esetén jól alkalmazható. Az irányzat módszere a célok tisztázása, az emberek megszervezése a kitűzött célok megvalósulása érdekében. Konfliktus vagy küzdelem, érdeklőköztetés, közvetlen akció, tárgyalás. A klienseket a rendszer áldozatának tekinti, akik valójában a segítők munkáltatói, megbízói, illetve tagok. A hatalmi helyzetben lévők pedig úgy tekint, mint korlátozandó vagy megbuktatandó elnyomókra. A szociális munkás közvetítő, tárgyalópartner.

4.1.2. KÖZÖSSÉGI SZOCIÁLIS MUNKA A TELEPI LAKOSOKKAL – A LAKÓGYŰLÉSEK

A célcsoport tagjaival nemcsak egyéni fejlesztési tervek mentén, egyéni foglalkozások szükségesek, hanem közösségi szinten is fontos a problémamegoldó és érdekérvényesítési képességek fokozása, fejlesztése. Ez a célterület lakóinak együttes bevonásával történhet meg, amikor egy közös cél köré szerveződik a cselekvés, és ennek aktív részesei a lakosok, a kliensek. A közös kommunikációra a lakógyűlések alkalmasak, amelyek elsődleges célja a szegregált területen élők projekttel kapcsolatos tájékoztatása, a szintén a projektet segítő igények felmérése és a problémák felvetése. További cél – és talán ezek a legfontosabbak – a közösség tagjainak érdekérvényesítő és problémamegoldó készségének „felébresztése”, fejlesztése is. A közösségi szintű képessé tevés az egyéni fejlesztésekkel párhuzamosan kiemelkedő eredményeket tud hozni a célcsoport tagjai körében, ami nagymértékben előmozdítja a települési költözéshez történő alkalmazkodást és az eredményesebb integrációt.

A lakógyűlésekre a célterületen élő összes lakost meg kell hívni. Az időpontot és a helyszínt úgy kell megválasztani, hogy az a leginkább igazodjon az ottélők igényeihez, tehát az eseményre a lakásaikhoz közel, számukra is megfelelő időpontban, előzetesen egyeztetve kerüljön sor. A problémák felvázolása után azok megvitatása következik, majd egy fontossági sorrend felállítása. Ezután a közös döntés arról, hogy mely problémák a legégetőbbek, illetve melyek érintik a legtöbb embert a közösségben. Egy-egy probléma kapcsán a segítő szakember feltérképezi, hogy milyen megoldási próbálkozások voltak és ezek milyen eredményekkel jártak, és mit gondolnak ők arról, miért voltak ezek végül sikertelenek. Ezután kerülhet sor egy ötletelésre, ki, miben, hogyan látja az adott probléma megoldását. Összegyűjtik az érveket–ellenérveket, előnyöket–hátrányokat egy-egy megoldás tekintetében, mérlegelik ezeket. A döntés meghozatala pedig egyértelműen a közösség kompetenciája, a segítő facilitátorok. A folyamat egészében a közösségfejlesztésben jól ismert Biddle-módszerből indultunk ki és szabtuk ezt az aktuális lehetőségekre (Gosztonyi, 2004, Vercseg I., 2018). A lakossági fórumok alkalmazásánál elengedhetetlen, hogy a közösségi szintű képessé tevés legyen a fókuszban, hogy a tervezésben és a megvalósításban is a közösség tagjai aktív szerepet vállaljanak, különböző mértékben, ki-ki tudása, képességei szerint. Alapvető elv, hogy az eredmények érdekében a lakógyűlések rendszeresek (minimum kétheti gyakoriságúak) legyenek, bár ezek időtartama, intenzitása eltérő lehet a hozott témák és feladatok függvényében, de a rendszeresség nagyon fontos.

A mi esetünkben az első találkozáskor számos probléma fogalmazódott meg. Rövidebb beszélgetést követően három fő terület körvonalazódott a szakemberek által is érzékelt fentebb felsorolt problémák közül: a szemét felhalmozódása és szállításának hiánya, a rágcsálókval és kutyákkal való nehézségek és a telep gondozatlansága, a gazosodás és fűnyírás kérdése. A szemét felhalmozódását egyrészt a mindennapi háztartási hulladék rendszeres elszállításának hiánya (nincsenek kukák), másrészt a területre hordott illegális hulladék okozta.

A lakókkal közösen megbeszéltük, hogy milyen lépéseket tehetnek meg ők az ügyek rendezése érdekében, és miben tudunk mi segítséget nyújtani. Sorra vettük, milyen lépések vezetnek a megoldáshoz és ebben kinek mi lehet a szerepe, feladata, tehát mi az, amit ők meg tudnak tenni a változás érdekében és mi az, ami a segítő feladata lehet. Tisztázandó, facilitáló kérdések például: Ki tud kaszálni? Honnan lesz eszköz? Mi lenne a megoldás a szemét problémájának megszüntetésére? Mennyit tudnak fordítani havonta a megoldásra? Kinek vannak kapcsolatai az illetékesekkel? Ki szeretne tárgyalni? Mivel bízzák őt meg a többiek? A képviselő igényli-e szakember kíséretét, segítségét?

A problémák ilyen típusú 'felvetése-megoldása' körforgás mellett a projekt előrehaladásáról is rendszeres tájékoztatást kell adni. A találkozó fontos szerepe, hogy a kliensek készségeit és érdekérvényesítő képességeiket ilyen formában is erősítsék, fejlesszék.

A lakógyűléseken – különösen az első alkalmon – számolni kell a konfliktusok kiéleződésével, de ez természetes, a folyamat része. A szociális munkásoknak készülniük kell ezekre a különböző konfliktuskezelő eszközökkel: a felek meghallgatása, mediációs technikák alkalmazása, nyugodt hangvétel, kompetens személyek meghívása, konszenzusra való törekvés, közvetítés. Emellett nem szabad és nem is szükséges állást foglalni egyik oldal mellett sem, hanem a szociális munkás a szakértő és szervező készségeit alkalmazva tud segíteni a helyzet rendezésében. A tapasztalatok szerint a korai konfliktusok hamar elsimulnak, és sokkal inkább az együttműködés lesz jellemző, hiszen a közös probléma mindenkit zavar és a megoldására törekszik. A résztvevők maguk is képesek és akarnak tenni helyzetük változtatásáért, bár természetesen nem egyforma mértékben és nem ugyanazokkal az eszközökkel, hiszen különböző lehetőségeik, készségeik vannak erre. A találkozók a ventilációnak is lehetőséget adnak, hiszen így lehetőség van meghallgatni őket és válaszolni a kérdéseikre, félelmeikre, problémáikra. Tapasztalataink szerint a közös megbeszélés csökkenti a konfliktusokat, a játszmahelyzeteket, a pletykákat (a projekttel kapcsolatos tévinformációkat). A közös gondolkodás révén pedig nő az elköteleződés az ügy iránt, jobban megismerik egymást a kliensek és növekszik az elfogadásuk egymás felé. A lakosok hamar belátják, megértik, hogy egy a cél, a program munkatársai együtt szeretnének dolgozni azokon a problémákon, amelyek az életükben a legnagyobb nehézségeket jelentik, akkor is, ha az eszközök mindkét fél számára sokszor korlátosak (Trencsenyi, 2021).

Fontos, hogy a kliensek érezzék, hogy a programban dolgozók hisznek abban, hogy lehet változtatni és el lehet érni a kitűzött célokat. Erre a mintára a sokszor cselekedni nehezen tudó klienseinknek nagy szükségük van. A problémák hatékonyabb megoldása, a lakosság készségeinek fejlesztése mellett a partneri viszony kialakításában, a bizalom erősödésében is jelentős mérföldkövek voltak ezek a lakógyűlések, a közösségfejlesztés szinterei. Ezek nagymértékben hatottak azután az egyéni munkára is.

4.2. TELEPI SZOCIÁLIS MUNKA, AZ EGYÉNI FEJLESZTÉS LEHETŐSÉGEI

A felzárkóztatási munka legfőbb célja, hogy azok, akik beköltöznek a külterületről, a leggyördülékenyebben tudjanak alkalmazkodni új környezetükhöz: tudják fenn- és rendben tartani a lakóterületet és a külső környezetet, ki tudják használni a lehetőségeket (a jobb közlekedést, a szolgáltatások könnyebb elérését), a szomszédokkal kapcsolatokat tudjanak teremteni, és összességében képesek legyenek egy új életforma kialakítására. Ez azonban kitartó erőfeszítést igényel a részükről és segítők részéről is. Fel kell készülni arra, hogy a folyamat, az életmódváltás és rákészülés lassú, visszaesésekkel tűzdelt. Minden kliens más erősségekkel és lemaradásokkal, gyengeségekkel rendelkezik. A változás, az önállóvá válás sokszor éveket vehet igénybe (van, akinél még hosszabb időt) és kis lépésekben lehet haladni. Így a projektidőszakban sok kliensről nem lehet elvárni a teljes változást, a segítség nélküli önállóságot. A segítők feladata a változás útján való elindulás a klienssel. A szociális munkában alapértéknek számít, hogy „ott kezdjük, ahol a kliens tart”, és ez itt kiemelten igaz. Az önállóság, a feladatok és a felelősség átadása, a saját képviselést sokszor csak korlátozottan tud megtörténni, így a szakemberek részéről intenzívebb munka, kísérés, beavatkozás szükséges.

A sokproblémás vagy többgyermekes családoknál, az idősebb korosztálynál az alkalmazkodás nagyobb erőfeszítést kíván, az egyéni beavatkozás is több tényezőre terjed ki. Egyes kliensekkel kiemelten intenzív, napi munkára van szükség – különösen a projektidőszak elején, illetve a beköltözés után. Az egyéni esetkezelés folyamata a szociális munkában a megszokott módon túl számos speciális elemmel egészül ki. A felzárkóztatási munka egyéni segítői feladataival a Felzárkóztatási együttműködések támogatása – Módszertani kézikönyv, Szociális diagnózis alapú esetenedzsmet fejezete foglalkozik részletesen (Császár R. és mtsai, 2020).

4.2.1. AZ EGYÉNI SEGÍTÉS A KÖLTÖZÉS ELŐTTI IDŐSZAKBAN

A munka minden családdal egyforma struktúrát követ. Elsőként az ismerkedés, bizalom kialakítása a feladat. Jellemző, hogy ez szintenként történik, tehát rövid idő alatt nyitottak a családok, vagy egyes tagjai a közös munkára. Azonban a komolyabb, mélyebb, számukra kínosabbnak ítélt problémákba később avatják be a munkatársakat. Az idő előrehaladtával egyre inkább a bizalmukba fogadnak. De a kezdetekkor is lehet dolgozni, főként azokon a problémákon, amiket ők megfogalmaznak, illetve amelyeket a segítő a kérdéseivel feszeget és fogadtatásra talál.

Az 'egyéni fejlesztési tervek' (a továbbiakban: EFT) elkészítését hosszas beszélgetések előzik meg, amelyek körvonalazzák a probléma és a beavatkozások fő irányát. Ezután a szociális munkás átgondolja a folyamatot (hivatkozás) és ezután kerül sor az írásbeli rögzítésre, aláírásra. Az EFT-k segítik a beszélgetés mederben tartását, a fókuszálást, másrészt pedig a szakembernek és a családnak is a tervezést. Az EFT-k szisztematikus használatával nemcsak a problémák, hanem annak megoldási lépései is látszanak. Így ezek a tervek, bár időigényesek, mégis strukturálják a munkát, és a szakembereknek is segítenek a célok napirenden tartásában és a koncentrációban. Az egyéni fejlesztési tervek alkalmazásának tehát számos haszna van. Időkeretet ad a tervezéshez és a felülvizsgálathoz, valamint struktúrát ad a kapcsolattartásnak és fókuszban tartja a célokat (erre hivatkozva muszáj leülni beszélgetni, tervezni, átgondolni, dokumentálni).

Sok esetben a felmérés és tervezés elő- és elkészítése a családok otthonában történik, ez az információszerzés helyszíne. A családlátogatások során egyrészt könnyebbséget jelent látni a klienseket a saját környezetükben, működni a saját közegükben. Itt lehetőség van a kötetlenebb beszélgetésre, amely az egyén saját környezetében zajlik, akár a házimunka mellett (nincs haszontalan időkiesés a napi rutinból). Másrészt viszont a kliens otthonában végzett munka hátrányokkal is járhat: az ügyintézés nehézkes lehet infrastrukturális eszközök hiányában (dokumentumok átnézése, telefonos ügyintézés, internethasználat). Emellett a segítő beszélgetés intim légkörének a megteremtése is sokszor nehézségekbe ütközhet a zsúfolt otthoni környezetben. A további családtagok, a gyerekek zavaróak tudnak lenni, bármikor érkezhethet valaki a családhoz, csöröggethet a telefonon, szólhat a TV, mindez nehezíti a koncentrációt és félbeszakíthatja a beszélgetést. Ez akadályozza a valódi egyéni szükségletek és igények feltárását, a családi dinamika során egy-egy családtag szempontjai háttérbe szorulhatnak. Érdemes külön figyelmet fordítani, és megteremteni a négy szemközti, önálló beszélgetés lehetőségét. Ennek kezelésére mindenképpen készülni kell, figyelembe véve azt, hogy ez a segítő munka intenzívebb, szorosabb kapcsolattartást jelent, viszont a keretek alkalmazása is rugalmasabb. Fontos, hogy a segítők kreatívak legyenek és alkalmazkodjanak a meglévő adottságokhoz.

A mi esetünkben mindezek miatt – és a helyiség hiánya miatt is – sok esetben az egyéni beszélgetések szállítás közben, a munkatársak saját gépjárműiben zajlottak. Ennek előnye, hogy kevesebb a zavaró tényező, zártabb tér jön létre, a kimozdulás egyfajta elmozdulást is jelent, valamint lehatárolt az időkeret is.

Az egyéni fejlesztési tervek felülvizsgálatát, bizonyos időközönként, de háromhavonta mindenképpen el kell végezni. Ez kiemelkedően fontos a projekt előmenetele, de a segítő munka hatékonyságának nyomon követése szempontjából is. Ilyenkor a klienssel közösen értékeljük a munkát, ami rávilágít a prioritásokra, megerősíti vagy módosítja, esetleg bővíti a meglévő tudásunk szerinti problémákat, célokat és megoldási utakat. A felzárkózási munkában szinte törvényszerű az újratervezés, mely lehetőségnek fontos tudatában lenni, elfogadni és érdemes a folyamatba beépíteni, a meghatározott időpontokban történő mérföldkövek beiktatásával.

Ha semmilyen előírás sincsen, akkor is érdemes rendszeresen vezetni egy családlátogatási vagy terepnaplót, ahová a történéseket, feladatokat, illetve saját megállapításainkat írjuk le. Hasznos lehet, ha a programban dolgozó minden szakember havi összegzést ír a kitűzött célok, feladatok, illetve az elért eredmények, további munkafeladatok áttekintése érdekében az egyéni és a közösségi folyamatokról egyaránt.

Az alapos tervezés elengedhetetlen az előrehaladáshoz. Mégis, a felzárkózási munkára sok esetben jellemző, általános nehézség lehet az egyéni fejlesztés során, hogy a mélyszegénységben élők boldogulási stratégiái, az időhöz való viszonyuk egészen más. Számítani kell a szegregatumi/mélyszegény létből fakadó, a fejezet elején vázolt problémákból, a telepí élet nehézségeiből adódó problémákra és következményeikre: az állandó történésekre, hosszabb-rövidebb idő után egymást követő krízisek kezelésére. A családokban „mindig történik valami”, ami folyamatosan új kihívások, sokszor krízisek elé állítja az egyes tagokat és a család egészét is.

A jelenorientált időtudat, amely gátolja a múlttal való foglalkozást, a visszatekintést, a megértés szándékát, ugyanúgy akadályozza a jövőtervezést is. A kliensek által tanúsított problémafókuszú gondolkodás, a tanult tehetetlenség együttesen eredményezi a hullámzó jövőtervezést, amely azután a motivációra is erősen kihat. A jövővel kapcsolatos tervek megfogalmazásán sokat kell dolgozni, ennek ellenére a kliensek többségének nehezebbre esik egy célra koncentrálni és döntésüket, választásukat kitartóan követni.

A négyszemközi beszélgetések nehezen egyeztethetőek az időstruktúra-felfogás, az időgazdálkodási stratégiák miatt, valamint mert nehéz megteremteni – helyiség hiányában különösen – a segítő beszélgetéshez elengedhetetlen zavartalan, nyugodt, támogató környezetet.

Mindezek állandó munkát adnak a szakembereknek, amely során a motiváció fenntartása, illetve a célok türelmes, ismételt átbeszélése a legnagyobb kihívást jelentő feladat. Rendkívüli rugalmasságot és alkalmazkodási képességet igényel a segítő szakembertől is, hiszen sok esetben ezekre a helyzetekre mindenképpen reagálni kell, akár háttérbe szorítva az eredeti, az EFT-ben lefektetett célkitűzéseket, haladási tervet.

A felzárkóztatási munkában külön nehézséget jelent, hogy a kliensek csekély közigazgatási ismeretekkel és érdekérvényesítési készségekkel rendelkeznek, így a szociális munkásnak – különösen az első időszakban (kb. 1,5-2 évig) – aktívabb szerepet kell vállalni, több mintanyújtás, tanítás van a segítői repertoárban.

A fenti, az esélyteremtési munkára speciálisan jellemző adottságok nagyon megterhelők lehetnek a segítő szakemberek számára, ezért az ő támogatásukkal is minden esetben számolni kell (pl.: szupervízió biztosításával).

A segítő folyamat leírása

- Bizalom kiépítése a start asszisztens segítségével és folyamatosan
- Környezettanulmány elkészítése, problémák feltérképezése
- Az egyéni és családi erőforrások és gátló tényezők felmérése
- Terv készítése, az EFT-k kitöltése
- Akció – a meghatározottak szerint történő haladás, egyéni esetkezelés, ügyintézésben történő segítségnyújtás, segítő beszélgetésekkel változások generálása
- Rendszeres családlátogatások, amelyek száma a problémáktól függ, de min. heti 1 alkalom
- Rendszeres monitorozás – az EFT-k felülvizsgálata, módosítása
- A beköltözésre történő felkészítés, a beköltözés utáni segítő munka
- Lezárás, értékelés, utánkövetés

A segítő munka során az egyéni felzárkóztatási folyamat mellett a szociális munkásoknak az alábbi szolgáltatásokat kell nyújtani a célcsoporttagok számára:

- szociális ügyintézés támogatása hivatalokban, közszolgáltatóknál, egészségügyi, kórházi ellátásban (térítésmentes TB, szociális segély, fogyatékosági támogatás, megváltozott munkaképességű státusz ügyintézésének elindítása)
- hivatali ügyintézés, méltányossági kérelmek megírása hitelintézetekhez, szolgáltatók felé, pl. előnyudj igénylése
- gyámhivatali és bírósági ügyintézés és a szükséges dokumentáció elkészítése (gyermekelhelyezés, válás, apasági vizsgálat)
- iskolai végzettségek befejezése, megszerzése, bővítése, tanulmányok befejezése és továbbképzés felnőtt korban
- iskolakeresés/váltás, korrepetálás – mind az általános, mind a középiskolás gyerekek számára
- biztos jövedelem megtalálása – munkavállalás, jobb munka vállalása, közmunka, tartós és rendszeres társadalmi transzferek
- munkakeresés támogatása, önéletrajz-készítés, munkakeresés, állásinterjúra felkészítés, kísérés, közvetítés, munkaadókkal kapcsolatfelvétel
- adósságkezelés: felmérés, tárgyalásban és ügyintézésben történő segítségnyújtás a közszolgáltatások, bankok, végrehajtó, magánszemélyek felé
- az adósságkezelés nagymértékben akadályozza a pénzügyi tervezést, de még inkább a munkavállalói státusz kialakítását, a legális munkavégzést (hiszen ilyenkor a bérből vonják le a tartozásokat)
- egészségtudatosság kialakításának segítése, orvosi kezelésekre igénybevitelére motiválás, kísérés, monitorozás
- orvosi vizsgálatra eljutás (egészségügyi ellátás megyeszékhelyen – több átszállás, egész napos utazás, betegszállító igénylését a helyi orvosasszisztens intézi, nincs segítség, ellenállás, változó háziorvosi ellátás)
- szülői kompetenciák erősítése, gyermeknevelési technikák átadása, a nem hatékony szülői magatartás kiigazítása
- segítségnyújtás az utazásban, akár szállítás biztosításával is
- folyamatos motivációerősítés, -fenntartás, az előnyök és hátrányok ismételt átbeszélése, az elérendő cél megerősítése
- rugalmas célmeghatározás: sokszor kell a kitűzött célokot változtatni, illetve megerősíteni az elköteleződést a közösen kialakított, megvalósítható cél mellett. Hasonlóan kiemelt feladat a motiváció fenntartása, állandó megerősítése, gyerekek, felnőttek esetében egyaránt.

Mivel a munka során a szoros jelenlét nélkülözhetetlen, az intenzív kapcsolattartás miatt intenzívebb kapcsolat alakul ki a szakemberek és a kliensek között. Ilyenkor különösen fontos ügyelni a határkérdésekre, a határok megtartására. Ez védi a kollégákat az érzelmi bevonódástól, biztosítja számukra a pihenést és azt, hogy a saját magánéletükkel is tudjanak foglalkozni. A szakmai kompetenciák megtartása is elengedhetetlen, hiszen a szociális munkások számos problémában nem tudnak hatékony segítséget nyújtani, bár minden esetben irányítani, kísérni tudják klienseiket a speciális segítségnyújtási helyekre, szakemberekhez.

A munkatársaknak fel kell készülniük arra, hogy a célcsoporttagok sokszor más kulturális jellemzőkkel rendelkeznek. Esetleg fokozottan jellemző lehet az impulzivitás, a fokozott temperamentum, amely a kommunikációban is megjelenhet. Ezek megismerése, elfogadása, az ezekkel a sajátosságokkal való megküzdés komoly kihívást jelenthet a segítő szakembereknek és számos dilemmát is felvet. A segítő folyamat során még inkább követni kell a hiteles, őszinte kommunikációs stratégiákat, a felelősség visszaadását.

A célcsoporttagok számára pedig a partneri viszony szokatlan, újdonságot jelent, így idő kell a bizalmi kapcsolat, de még inkább a partnerség kialakításához, mivel ebben nincs gyakorlatuk, nem tudják, hogyan kell ezt „csinálni”: megbízni, felelősséget vállalni, megfelelő módon segítséget kérni, saját erőfeszítést beletenni, valamint mindezek egyensúlyát megérezni és megtartani. A szakemberek részéről következetesség és nagyfokú türelem kell, hiszen a klienseket erre is meg kell tanítani.

Fentiek miatt könnyen belátható, hogy elengedhetetlen a felzárkóztatási munkában dolgozó stáb szakmai kísérése, segítése, a rendszeres team gyűlések, esetmegbeszélések és vezetett szupervíziós alkalmak. Mindezek nélkül a munkájuk nem lehet hatékony, és ők maguk is ki vannak téve például a kiégés veszélyének.

4.2.2. BEKÖLTÖZÉS ELŐKÉSZÍTÉSE ÉS A KÖLTÖZÉS UTÁNI SEGÍTŐ MUNKA

A projekt sikeressége érdekében két dolognak mindenképpen meg kell valósulnia. Az egyik a célcsoport tagjainak előzetes felkészítése, amely a projekt szempontjából a leghosszabb folyamat (kb. az időtartam kétharmada), a másik pedig a költözés utáni segítő munka, amelyhez minimum 6 hónap szükséges.

A beköltözéssel kapcsolatban a résztvevőknek a várakozás, izgalom és remény mellett számos ellenérzése is lehet. A megszokott közegből és közösségből, a megszokott életmódot és túlélési stratégiákat feladva vagy jelentősen megváltoztatva fognak élni egy új – nem mindig egyértelműen befogadó – környezetben. Ezekről az ellenérzésekről a segítő munka folyamán rendszeresen beszélni kell, a bagatellizálás, meg nem értés nem segít.

A beköltözés előtti segítő munka másik, sokkal gyakorlatiasabb része a mindennapokra történő felkészülés: a családoknak rendszeres költségeik lesznek az ingatlan fenntartásával kapcsolatban, lehet, hogy új kiadásként jelenik meg a bérleti díj, a közüzemi számlák (víz, áram, gáz), a személyszállítás költsége stb. Az ehhez szükséges jövedelem előteremtésén dolgozik együtt a szakember és kliense a költözés előtti hosszú időszakban (munkahelykeresés, rendszeres jövedelem, iskolai végzettség növelése stb.).

Sok esetben azonban a beköltözés után lehet igazán hatékonyan készségfejlesztést végezni, hiszen ekkor jönnek a mindennapi életben az új helyzetből fakadó feladatok, kihívások, nehézségek. A korábban megtanultak is ebben a helyzetben válnak életszerűvé vagy ekkor derül ki, hol kell javítani a működésen. Az új lakókat meg kell tanítani a megváltozott életmód működtetésére, az új környezet használatára. A pénzgazdálkodás javítása, a számlafizetési kultúra kialakítása, a fogyasztás tudatosabbá tétele, a tervezés és takarékoság lehetőségeinek számbavétele is ennek az időszaknak a feladata. De idetartoznak olyan hétköznapiak látszó tevékenységek is, mint az angol wc, a folyóvíz használata, a mellékhelyiségek takarítása, a termosztát beállítása, a gáz- és villanyóra átírása, a díjak befizetése stb.

4.2.3. FOGLALKOZTATÁSI LEHETŐSÉGEK, MUNKAERŐPIACI ESÉLYEK NÖVELÉSE

Az esélyteremtés fontos eszköze és a boldogulás szempontjából alapvetés és mérföldkő az önálló és biztonságos kereset. A szociális bérlakásokba költözés több állandó költséggel jár, ennek megteremtéséhez fontos az állandó jövedelem. Ennek egyik módja az aktív korúak foglalkoztatási lehetőségeinek javítása. Erre több módszert is érdemes alkalmazni.

A foglalkoztatás elősegítése kiemelt jelentőségű feladat a felzárkózási munka során. A biztos és megfelelő mértékű jövedelem így biztosítható a leginkább, amely viszont a beköltözés utáni zökkenőmentes beilleszkedés egyik záloga. Amikor komplex telep programokról beszélünk, a megvalósítás során mindig szem előtt kell tartanunk annak valóban sokféle, szerteágazó, segítő elemeit, amelyek középpontjában a fejlesztendő terület áll. Az elhelyezkedést elősegítő eszközökre is így kell tekintenünk, amelyek középpontjában maga a támogatásra szoruló ember áll. A támogató elemek együttes hatása fogja elérni azt a kívánatos eredményt, amelynek során a munkát kereső személy tartósan elhelyezkedik. Ennek elérése érdekében az egyénre kell koncentrálni, annak készségeire, képességeire, habitusára, végzettségére és végül, de nem utolsó sorban vágyaira. Fontos, hogy a munkát kereső ember motivált legyen, hogy személyiségéhez, elképzeléséhez közelítő lehetőségeket kutassunk fel számára.

Természetesen a fenti cél egyes elemeinél számos nehézségbe ütközhetünk. A nyílt munkaerőpiaci részvétel mellett, másodsorban kell elgondolkozni az alternatívák mellett is (közmunka, részmunkaidő stb.). Mindezekhez sokszor elengedhetetlen valamilyen szintű, de mindenképpen piacképes képzések beiktatása, elvégzése is.

A foglalkoztatást elősegítő program első lépése egy komplex munkaerőpiaci felmérés, strukturált kérdőív alapján, amelynek témái:

- életútinterjú
- szakmai tapasztalatok összegyűjtése
- korábbi munkatapasztalatok és tanulmányok feltárása
- önismeret feltérképezése
- jövőbeli tervek megfogalmazása

A munkaerőpiaci felmérés meghirdetése után érdemes a szociális segítőknek a jelentkezés előnyeit végigbeszélni a potenciális jelentkezőkkel, hogy legyen egy előzetes párbeszéd az esetlegesen felmerülő kérdésekről, valamint így a motiváció is fokozható. A felmérés után szükségletalapú válaszok adhatóak a foglalkoztatás elősegítésére. Az alanyokkal át kell beszélni a továbblépés lehetőségeit az igények és adottságok alapján. A nyílt munkaerőpiaci, illetve az alternatív foglalkoztatás lehetőségeinek mérlegelésével a munkahelykeresés már célzottan történik. Amennyiben az álláskereső személy már régóta munkanélküli, esetleg alacsony iskolai végzettséggel, elavult ismeretekkel rendelkezik, a továbbképzésekre kell helyezni a hangsúlyt.

Bár nincs nagy presztízse az alapkompentencia képzéseknek, mindenképp az egyik legjobb megoldás arra, hogy könnyített terepen, kudarcok nélkül hozzászokjon a régóta munka nélkül élő ember a rendszerességhez, az alacsony iskolai végzettséggel rendelkező ember a tanuláshoz. Ennek elvégzése után jöhetnek a szakmai képzések, illetve az általános iskola elvégzését célzó képzések (egyéni szükségletek alapján).

Az alapkompentencia-fejlesztő tréningek, illetve a nyolcosztályos általános iskolai végzettség megszerzése az elsődleges cél a foglalkoztatás és a felnőttképzések területén. A képzések keretében alapkompentencia, helyesírás, képességfejlesztés, mindennapi tudásátadás (menetrendolvasás, szövegértelmezés) témakörökkel foglalkoznak az oktatók. Ezután lehet számba venni a pályaválasztási eredmények, illetve az igények és a lehetőségek mérlegelése után, hogy milyen képzéseket érdemes megszervezni és arra a célcsoportból, illetve a település lakossága közül kiket lehet bevonni.

A képzések szervezésénél figyelembe kell venni az előzetes elhelyezkedési lehetőségeket, a környékbeli munkahelyek igényeit is.

A képzések ideje alatt meg kell fontolni a különböző segítségnyújtási lehetőségeket. Ezzel kapcsolatban is mérjük fel a szükségleteket, kérdezzük meg az érintetteket, mi akadályozza a képzésen történő részvételt. A képzőhelyekre jutást (szállítás, útiköltség hozzájárulás stb.), illetve a gyermekfelügyeletet támogatni kell.

A képzéssel kapcsolatban szem előtt kell tartani:

- rövid távú képzések, nem túl nagy ismeretanyaggal
- házi feladat, otthoni munka nem teljesíthető, csak az iskolai rendszerű oktatás alatt megszerzett tudásátadásra van idő és tartható fent a motiváltság
- távolabbi városban (átszállással megközelíthető, fél óránál több utazási idő) csak személygépkocsival megoldható, kivitelezhető jelentős hiányzás nélkül
- a segítők és résztvevők között folyamatos kapcsolattartás és motiválás szükséges a képzés ideje alatt
- otthoniak segítése a felborult családi élet miatt (gyermekfelügyelet, ahol szükséges, a GYES-en lévőknél, feladatok átvállalása, pl. óvodából elhozni a gyerekeket, megkérni más családtagot, ahol lehet, pl. nagyobb testvér, nagynéni)
- munkáltatókkal kapcsolatfelvétel, szabadság/elengedés engedélyeztetése, egyéb ügyintézés (iskolai igazolás), akinél szükséges (esetünkben a közmunkásokkal, önkormányzattal egyeztetni)
- iskolai adminisztráció segítése (fénymásolás, szkennelés)

4.3. AJÁNLÁSOK AZ EGYÉNI ÉS KÖZÖSSÉGI ESÉLYTEREMTŐ MUNKÁHOZ

Ajánlások, amelyeket a felzárkózási munka során figyelembe kell venni, át kell gondolni, a tervezés során szükséges ezekkel számolni és megoldásokat találni rájuk:

- A feltérképezés, települési adottságokra és egyéni sajátosságokra szabás – helyzet- és szükségletfelmérés.
- Az érintettek sajátosságai, az egyéni adottságok, történetek figyelembevétele és a program ehhez történő rugalmas alakítása.
- Kiemelkedően fontos tervezés, amely a helyzet- és szükségletfelmérésre, valamint a helyi adottságokra, lehetőségekre épül. A máshol megvalósított programok korlátozottan adaptálhatóak!
- A team összetételét úgy kell kialakítani, hogy mindenképpen szerepeljen: segítő tevékenységben gyakorlott professzionális, szakképzettséggel rendelkező szakember, helyi beágyazott, tapasztalati szakértő, valamint adminisztrátor.
- A helyi team támogatása (esetmegbeszélő, szupervízió)!
- A segítő munka a projektfolyamat első kétharmadában a költözést készíti elő.
- Utánkövetés nélkül nem szabad beköltözést is biztosító programot tervezni, az utánkövetés időszaka minimum 6 hónap.
- A célterületen élőkkel közös problémákat megfogalmazó és ezek megoldására törekedő közösségi munka, fórumok szükségesek.
- Az egyéni esetkezelés során a felelősség-visszaadás, a képessé tevés kell, hogy fókuszban legyen
- A közösségi programokat integrált módon kell megszervezni és megvalósítani.
- A helyi erőforrásokat ki kell aknázni, bevonni, közös együttműködést kialakítani.
- A gyerekekkel végzett munka során kreatív, játékos, mozgásos, sok szabadtéri foglalkozást tervezzünk.
- Törődjünk a szocializációs hátrányok csökkentésével is (késleltetés, verbális kifejezés, egymásra figyelés stb.)
- A felnőttekkel végzett munka során a rendszeres és biztos jövedelem megteremtése az elsődleges: nyílt munkaerőpiaci, közmunka, rendszeres társadalmi transzferek.
- Az iskolai végzettség befejezése, javítása fontos cél.
- A pénzkezelési, beosztási stratégiákon szinte minden esetben kell dolgozni.
- Fel kell készülni a célcsoport sajátos adottságaira, legyen stratégiánk a szenvedélybetegségek és mentális problémák kezelésére.

05.

A BEFOGADÓ TELEPÜLÉS LAKÓI FELKÉSZÍTÉSÉNEK TEENDŐI

5.1. MIÉRT KELL FELKÉSZÍTENI A BEFOGADÓKAT?

A telepen élők felkészítése mellett jelentős súllyal kell tervezni a település más területein élők felkészítését is, hiszen – bár a kisebb településeken az ott élők jelentős része ismeri egymást – a különféle előítéletek, a korábbi kedvezőtlen tapasztalatok gyakran ellenérzéseket váltanak ki a belterületen élők közül a beköltözés tényével szemben. Mivel a befogadó lakosság jelentős csoportjai maguk is nehéz szociális helyzetben vannak, gyakran indokolatlannak érzik, hogy „az érdemtelenek” kapnak jelentős támogatást, amiből nekik nem jut. Mivel a beköltözők jelentős része általában cigány, vagy a települési környezet cigánynak tartja őket, az ilyen irigység gyakran párosul cigányellenességgel, akkor is, ha az illetőknek semmilyen konkrét negatív tapasztalata nincs az érintett személyekkel. Gyakran másokkal személyesen tapasztalt, vagy másoktól hallott kedvezőtlen jelenségeket vetítenek rá az ezekkel semmilyen összefüggésben nem lévő beköltözőkre, de az is gyakori, hogy a külterületi szegregátumban élők között egyes személyeknél fellelhető kedvezőtlen viselkedésformát általánosítják a teljes beköltöző csoportra. Ezzel a jelenséggel akkor is számolni kell, ha a célcsoport tagjai rendszeresen részt vesznek a település lakóinak életében, mert például közmunkaprogram keretében füvet vágnak az időseknél, fát pakolnak stb., tehát beengedik őket a portára, de mégis van ellenállás a szomszédsági viszony lehetősége miatt. Várható, hogy az érzések – hasonlóan a beköltözőkhöz, ahogyan fentebb azt kifejtettük – a településen élő „befogadóknak” is ellentmondásosak, egyszerre vagy hullámzóan van jelen a támogatás és az ellenállás, a pozitív és negatív érzések. Sok esetben ezek megoszlanak a beköltözők között, mégis hajlamosak általánosítani és az egész kezdeményezésnek ellenállni.

A befogadók felkészítése az előbbiek értelmében nélkülözhetetlen, mert – ahogyan a szociálpszichológiában közismert és a közösségi tervezésben is széles körben használt Maslow-piramis világosan mutatja – az emberek számára a biztonság a közvetlen létfeltételek után a legfontosabb szempontok közé tartozik. Az olyan változások pedig, amelyek többé vagy kevésbé megváltoztatják a kialakult viszonyokat, rendszerint rontják az érintettek biztonságérzetét, különösen akkor, ha a változások természetéről, azok várható hatásairól keveset tudni. Még inkább jellemző ez akkor, ha az érintettek egyébként is nehezen teremtik meg a nélkülözhetetlen létfeltételeket, kevéssé tájékozottak a világ dolgaiban, így alapvetően bizalmatlanok mindenféle új jelenséggel, és gyakran a közösség vezetőivel vagy a változások megszervezőivel szemben.

Az ilyen helyzetek feloldására a település tagjainak bevonása, a minél teljesebb körű folyamatos informáltság és átláthatóság, valamint a számukra is nyújtott segítség, illetve a nagyobb közösség egésze számára (is) biztosított többlétszolgáltatások alkalmazhatók.

Ahhoz, hogy ezek az ellenérzések csökkenjenek, egyrészt meg kell teremteni az érintettek körében a projekt lebonyolítóival szembeni bizalmat, másrészt – nem függetlenül a bizalomépítéstől sem – folyamatosan tájékoztatni kell az érintettek széles körét a várható beavatkozásokról, fejleményekről, azok eseményeiről, eredményeiről, kudarcairól és azok hátteréről, okairól. A nyílt és világos beszéd, az oksági összefüggések folyamatos bemutatása alkalmas a bizalom megteremtésére, és lényegesen elősegítheti a befogadási készség növekedését is. Ezért fontos a projekt megvalósítása során kialakítani a különböző célcsoportokkal való információáramlás felületeit és azok folyamatos működtetését. A legelterjedtebb megoldás ehhez a meglévő, vagy e célból létrehozott települési Facebook-csoportokba való belépés, ami azonban nem pótolja a rendszeresen – legalább félévente – tartott lakossági fórumok nyilvános és közvetlen eszmecsereit.

5.2. HOGYAN KÉSZÍTHETJÜK FEL A TELEPÜLÉS LAKOSSÁGÁT A BEFOGADÁSRA?

A befogadó település lakosságát kétféle szinten indokolt felkészíteni: a település egészének lakosságát vagy egyes nagyobb társadalmi csoportjait közösségépítő jellegű munkával, míg a közvetlenül érintetteket – például a leendő szomszédokat – egyéni vagy kiscsoportos felkészítés keretében.

A közösségépítő munka eseményei három nagy csoportba sorolhatók a résztvevők köre, a részvétel és az elérhető haszon szempontjából.

Az első csoportba az **integrált közösségi programok, nyilvános rendezvények** tartoznak. Céljuk, hogy a település befogadó közössége és a külterületen lakók a közös tevékenység során, vonzó körülmények között ismerjék meg egymást. Ezalatt minél inkább oldódjanak mindkét oldalon az ismeretlenségből adódóan meglévő bizalmatlanság elemei. Ilyenek lehetnek például a felnőttek számára a különféle gasztronómiai elemeket (is) tartalmazó események, mint például a falunap, búcsú, főzőverseny és más hasonló rendezvények. Ha ezek valamilyen tréfás versennyel vagy valamilyen közösségi munkával – például faültetéssel, buszmegálló-szépítéssel – is kombináltak, a résztvevők a közös feladatmegoldás kapcsán több oldalról ismerhetik meg egymást, tovább segítve a közösségépítést. Kiemelt szerep juthat az ilyen rendezvényeken belül a gyerekprogramoknak, hiszen egyrészt a gyerekekben kevesebb az előítélet, könnyebben nyerhetők meg a közös munka számára, másrészt viszont a gyerekeken keresztül a szülők is könnyebben vonhatók be a találkozásokon, egymás megismerésén, tapasztalatszerzésen alapuló felnőtt rendezvényekbe. Ezeknek gyakorlatilag mindenki számára nyitva kell állnia, és – a kulturált viselkedésen kívül – lényegében semmilyen komoly követelményt nem támaszthatnak a résztvevőkkel szemben. Ennek megfelelően az ilyen rendezvények eredménye is nehezen mutatható ki közvetlenül, inkább az érzelmi azonosulás, az ellenérzések lassú és fokozatos, nem annyira mérhető, de érezhető leépülése várható tőlük.

A második csoportba azok az akciók tartoznak, amelyek a településen élők továbbtanulását, jövedelemszerző képességeik javítását szolgálják. Ide sorolhatók a különféle **tanfolyamok**, illetve az iskolarendszerű, vagy iskolarendszeren kívüli különféle képzések, amelyek alapvetően a betelepülők számára nélkülözhetetlen jövedelemszerző tulajdonságok fejlesztésére kerülnek megszervezésre. Ha azonban a befogadó településrész lakóinak jelentős része képzettség, jövedelemszerző képesség szempontjából nincs lényegesen jobb helyzetben a beköltözőknél, indokolt – és a befogadási hajlandóság szempontjából elengedhetetlen –, hogy az ilyen képzések, felkészítések nyitva álljanak a település teljes lakosságából jelentkezők számára is. Természetesen a két csoport részvétele az ilyen programelemekben eltérő, hiszen a beköltözők számára a jövedelemszerző képesség növelése a program sikerességének alapfeltétele, így az ő részvételük érdekében gyakran jelentős erőfeszítéseket kell tenni, a teljes lakosságból jelentkezők számára ez opcionális, az ő számukra a program szervezői részéről inkább a lehetőség biztosítása a fontos.

A harmadik csoportba azok a rendezvények tartoznak, amelyek a **közös jövőkép kialakításáról, a település fejlődésének céljairól** és az azok megvalósításához szükséges tennivalókról szólnak, a település közös gondolkodásra hajlandó és képes részének lehetőleg minél szélesebb körű bevonásával. Az általános tapasztalat a tervezési kommunikáció, a részvételi tervezés tekintetében az, hogy – összefüggésben a Maslow-piramis szintjeivel – a helyi társadalom magasabb iskolázottságú, jobb érdekérvényesítő képességgel rendelkező tagjai legtöbbször fontosabbnak érzik a maguk számára az ilyen jövőformáló munkában való részvételt, mint az alacsony iskolázottságú, hátrányos helyzetű csoportok tagjai, akik gyakran nem látják át a településen zajló folyamatokat, ezért inkább bizalmatlanul tekintenek az ilyen közösségi eseményekre. Mivel fontos, hogy a közös jövőkép a szegényebb, alacsonyabb státusú népesség szempontjait is beépítse, az ilyen csoportok igényeinek feltárására külön figyelmet kell fordítani, személyes megkereséssel, interjúk vagy kérdőíves felmérések formájában, illetve azok kombinációjával.

5.3. A KÖZÖSSÉGFEJLESZTÉS LÉPÉSEI EGY KÜLTERÜLETI TELEP FELSZÁMOLÁSÁNÁL A TELEPÜLÉS EGÉSZÉBEN

A befogadás első lépése a minél teljesebb, széles körű nyilvánosság megindítása (pl. települési fórum), a munkafolyamat egészének, tervezett lépéseinek közzététele, tudatosítása a befogadó közösségben (a folyamatban végig fontos az interaktív nyilvánosság fenntartása).

Tudatosítani kell, hogy miért előnyös a program a település egészére nézve, milyen esélyeket kap a falu egésze. Célszerű ezen belül a helyiek bevonásával, jövőműhely-fórumok keretében elkészíteni a település fejlesztési tervét, a jogszabályok szerinti minőségben. Ennek során figyelmet kell fordítani arra is, hogy a terveknek nemcsak általánosságban kell a fejlesztési irányokat kijelölniük, ahogyan ezt a településfejlesztési koncepcióra vonatkozó előírások megkövetelték, hanem ki kell választani azt a néhány – kb. 2-4 – húzóprojektet is, amelyek a fejlesztés első lépcsőfokait jelentik, és amelyek elősegíthetik további aktivitások megvalósítását, és meg kell indítani azok megvalósítását is. Ez az elmúlt években a megfelelő EU-s pályázati kiírások megkeresését és a szükséges pályázati anyagok előkészítését jelentette. Az elmúlt időszakban azonban, amikor az ilyen forrásokra már nem lehet automatikusan számítani, ismét előtérbe került egyrészt a privát befektetések, beruházások megvalósítása, másrészt a kihasználatlan ingatlanok, egyéb vagyontárgyak értékesítése, lehetőség szerint a magántólke számára vonzó, és a település gazdasági fejlődése szempontjából is szükséges célokra.

Csokvaomány Tólápa nevű külterületi szegregátumának felszámolása, az ott élők esélyteremtési támogatásának megvalósítása egy olyan, a teljes településre vonatkozó, széles körben elfogadott, stratégiai és operatív szempontból egyaránt megvalósítható jövőképet és stratégiát igényelt, amely a falu saját energiáinak mozgósítása mellett a tólápai lakosok beilleszkedéséhez szükséges felkészítési, humán fejlesztési munka elvégzéséhez is alapot adott.

A jövőkép és a stratégia megalapozásának érdekében 2021 nyarán egy reprezentatív kérdőíves kutatással mértük fel a település jellemzőit, a lakosság véleményét különböző kérdésekben. Ezt követően négy, egymást kiegészítő eseménnyel került sor a fejlesztési koncepciót megalapozó, „jövőműhely” néven meghirdetett rendezvényekre, amelyek a csokvaományi önkormányzat mozitermében kerültek megtartásra.

Az első jövőműhely alkalmon egy közös SWOT-analízisre került sor, azaz a település erős és gyenge oldalait, a fejlesztés során meglovagolható lehetőségeket, illetve az elkerülendő veszélyeket vették számba a moderált műhelyvita helyi lakos résztvevői.

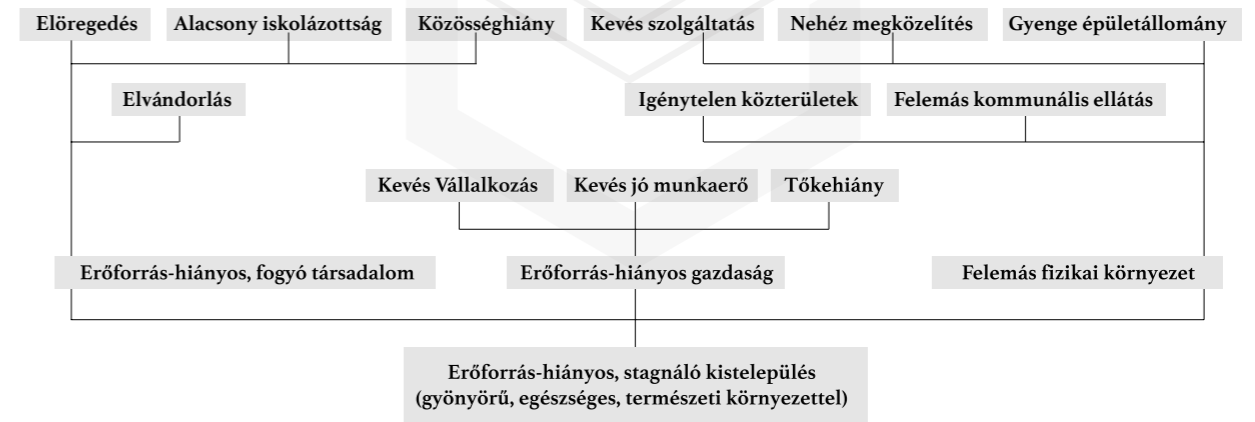
ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK
<ul style="list-style-type: none"> nyugodt, csendes település mindenki ismer mindenkit nyíltan megbeszéltek konfliktusok jó küzbiztonság zsákfalu szép táj, szép környék tiszta levegő tájjellegű ételek - krumplis-túrós lepény egyedi adottság - kettős oltár a templomban 	<ul style="list-style-type: none"> mindenki ismer mindenkit zsákfalu irigyek az emberek közösség hiánya munkaerőhiány - fekete munka, alkalmi munka elköltözés - az országból is előregedés rendezvényhely hiánya térfigyelő rendszer hiánya

LEHETŐSÉGEK	VESZÉLYEK
<ul style="list-style-type: none"> jövőképet mutatni vonzerő a fiataloknak megfelelő munkahely, megfelelő bér foglalkozási mobilitás növelése képzéssel alkonygazdaság - öregotthon alkonygazdaság - képzés, humán erőforrás turisztikai vonzerő növelés, természetközeli, aktív turizmus desztinációmenedzsment Tólápa újrahasznosítása földutak kiépítése Csernely és Sáta felé uszoda Bódvalenke (freskófalu), jó példa TOP-pályázatok 	<ul style="list-style-type: none"> a közösségek állapotának romlása a közös célokért való mozgósítás elmaradása hálózatosodás, térségi együttműködések elmaradása kiüresedés

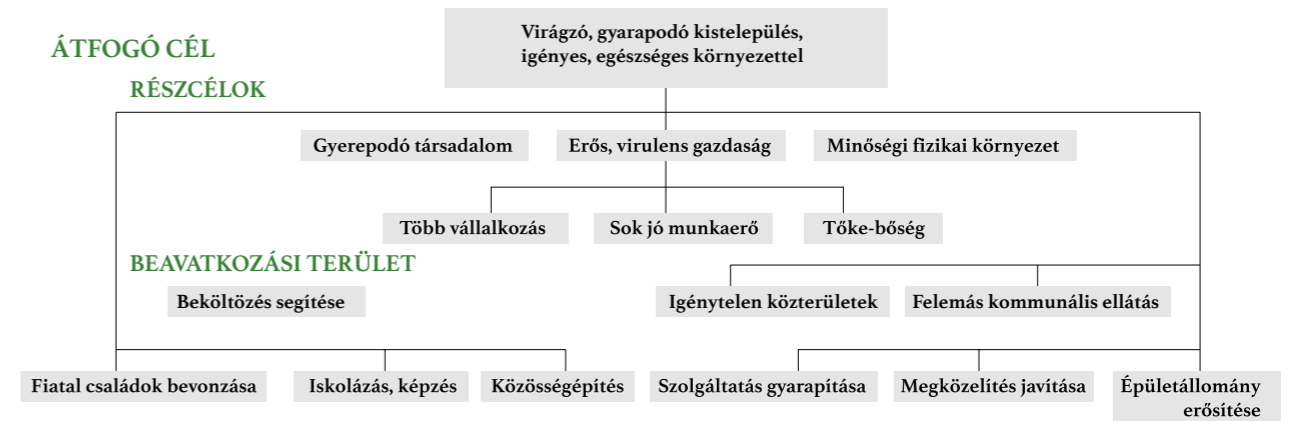
A második alkalommal a koncepció célrendszerét állították össze, amelynek során világossá vált, hogy a falu adottságai – gyönyörű környezet, rendkívül szerény saját erőforrásokkal – külső források bevonását teszik nélkülözhetelenné, elsődlegesen a turizmus, illetve az alkonygazdaság területén. A szerény humán kapacitások gyarapítása érdekében indokoltá vált a magasan képzett, gyermekes családok betelepülésének elősegítése is. A harmadik alkalommal az egyes célterületekhez tartozó beavatkozásokat gyűjtötték csokorba, míg a negyedik alkalommal az egyes beavatkozásokhoz szükséges tevékenységeket és azok gazdáit, felelőseit vették számba.

A társadalmisítással párhuzamosan a beérkező adatok és információk felhasználásával elkészült a települési problémafa, amely a legmeghatározóbb problémának a település lakosságának előregedését, az alacsony iskolázottságot, a támogató közösség hiányát, a szolgáltatások hiányát, a rossz közlekedést, a humán és infrastrukturális hiányokat jelöli meg. A település céljaiként azt határozták meg a munkában résztvevők, hogy vonzóvá kell tenniük a települést, mind a vállalkozások, mind a betelepülő fiatalok és természetesen a még ott maradó helyi lakosok számára is, így esélyt adva a fejlődésre. Ezt igényes közterületek, közösségi tér és minőségi fizikai környezet kialakításával, a szolgáltatási körök bővítésével, humán fejlesztéssel kívánják megoldani. A tervek között szerepel az önkormányzati telkek kínálatának létrehozása, határidős beépítési kötelezettséggel, az ingatlanok eladásával kapcsolatosan a környező nagyvállalatokkal való kooperáció, turisztikai attrakció kialakítása, turisztikai desztinációmenedzsment, térségi együttműködések létesítése, közösségépítő rendezvények szervezése, közösségi tér létrehozása, az önkormányzat tulajdonában lévő ingatlanok hasznosításához partnerek keresése, szolgáltatásokkal való feltöltésük, mint pl. egészségközpont, idősotthon és egyéb más fejlesztések. Ezen dokumentumok alkotják a következő programok létjogosultságát és adnak mankót a település döntéshozói számára a jövőben.

PROBLÉMAFA

CÉLFA

Tekintettel arra, hogy a csokvaományi projektben a jövőműhelyeket követően derült ki, hogy a projekt nem ér véget a humán beavatkozások elvégzésével, hanem mód nyílik a lakáskörülmények megteremtésére és a beköltözés megvalósítására is, a rendelkezésre álló szakértői kapacitásokat a megfelelő ingatlanok megtalálása, megszerzése, a lakások felújításának, illetve építésének megtervezése és kivitelezésének előkészítése kötötte le. Ezért a koncepció – az akkori jogszabályoknak megfelelő formában – rögzítésre került, de a megvalósítás kulcselemeinek megindítására csak később került sor, amikor a közbeszerzésekkel, vállalkozásokba adással kapcsolatos tennivalók már befejeződtek.

Az eredeti elképzelések szerint a teljes településre vonatkozó tervek megvalósításának a projekt keretében történő első lépései a megfelelő EU-programokon belüli pályázatok elkészítése, így a település továbblépésének előkészítése lett volna. Tekintettel azonban arra, hogy az EU-pályázati finanszírozás megoldása a projekt időszakán túlra csúszott, az „első lépések” a privát befektetések irányába tolódtak el. Ezen belül elkészült és az önkormányzat által elfogadásra, közzétételre került a felszabaduló tólápai terület turisztikai hasznosítására vonatkozó pályázati hirdetmény, amelyet a belterületen lévő, tizenöt éve használaton kívüli iskolaépület turisztikai hasznosítására, továbbá öt önkormányzati tulajdonú teleknek a kisgyermekes családok számára való értékesítési pályázata követett.

A térségi gazdaság, és ezen belül a turizmus fejlesztését szolgálta az a kerekasztal, amely az Upponyi-hegység térsége polgármestereinek, valamint a Turizmusfejlesztők és Tanácsadók Szövetségének a szakértőivel került megszervezésre. A kerekasztal célja az volt, hogy a turisztikai szakemberek „vegyék gondjaikba” a térséget, és kezdődjön el egy ilyen irányú tudásátadás az ebben a témában tapasztalatlan településvezetők körében, hogy közös, eredményes fellépés valósulhasson meg a turisztikai attrakció- és infrastruktúrafejlesztés terén, ami az erősen hátrányos helyzetű térség gazdasági fellendülését eredményezheti a későbbiekben.

A fejlesztésnek lényeges részét képezik az úgynevezett szoft elemek, amelyek általában a nem építőipari tevékenységgel megvalósuló aktivitások hatalmas csoportját foglalják magukba. Kiemelkednek ezek közül a projekt keretében szervezett képzési programok, amelyek – ha nemcsak a betelepítetteknek, hanem a befogadó közösség tagjai számára is hozzáférhetők – kiváló eszközei a közösségépítésnek, egymás megismerésének, a szükséges bizalom megteremtésének.

A beköltözés előkészítésével párhuzamosan indokolt lépéseket tenni az egész település érdekében kiválasztott programok előmozdítása terén is.

A közösségépítés érdekében a projekt beindulásának pillanatától fontos elindítani azokat a közösségi szabadidős rendezvényeket, amelyek a település lakóinak széles köre számára teszik közvetetten ismertté és elfogadottá az akciót. A tapasztalatok szerint kimagasló szerepe van ezek között egyrészt a gyerekprogramoknak, amelyek az előítéletektől általában mentes gyerekek közös fellépései, szereplései kapcsán gyakran közelebb hozzák egymáshoz a szülőket, esetleg nagyszülőket is, egyértelműen pozitív kontextusokban. A másik igen népszerű rendezvénytípust a gasztronómiával összefüggő események jelentik, illetve mindenfajta olyan esemény, ahol ingyen lehet finom ételeket, italokat kapni. A közös étkezés a „jól jártunk” tudatával párosulva alkalmas lehet az ellentétek csillapítására, egymás megismerésének elmélyítésére.

5.4. PROGRAMOK AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS, ISMERKEDÉS ELŐSEGÍTÉSÉRE GYEREKEKNEK ÉS FELNŐTTEKNEK

A projekt előmenetelének és a helyi közösségszervezés alakulásának további meghatározó elemei a közösségi programok. Alapvetően a munka az egyéni esetkezelésről és előrehaladásról, valamint a szegregátum felszámolásáról és a településre történő beköltözésről szól, azonban a település egészét bevonó közösségi események kiemelkedően fontosak egy ilyen integrációs program kapcsán mind a célcsoporttagok, mind a település többi lakosa szempontjából. A közösségi programokkal részletesen foglalkozik a Felzárkózási együttműködések támogatása – Módszertani kézikönyv, Közösségfejlesztés, közösségi és szolgáltató terek kialakítása és működtetése, valamint a Gyermeket és szülőket célzó programok fejezete foglalkozik részletesen (Császár R. és mtsai, 2020)

A projekt folyamán rendszeresen **települési fórumokat** kell szervezni, amelyek lehetővé teszik az összes szereplő találkozását, a projekt céljainak, lebonyolításának ismertetését, az egyes lépések meghatározását. Hangsúlyozni kell, hogy a lakosok véleménye, aktivitásuk, javaslataik kiemelkedően fontosak a projekt előmenetelének szempontjából. A résztvevőket biztatni kell arra, hogy alakuljon ki párbeszéd a település lakói, a célterületen élő, beköltöző emberek és a projekt munkatársai között. Ennek során tegyék fel kérdéseiket, mondják el véleményüket, kétségeiket vagy akár a települési szintű igényeiket is, hiszen a projekt célja a település egészének fejlesztése a beköltözések, illetve az egyéb beavatkozások kapcsán.

Lakossági fórumok: gyakoriak legyenek és rendszeresek, ne csak tájékoztatás történjen, hanem lehetőséget biztosítson véleménynyilvánításra, javaslattételre (nagyobb bevonás és érdekérvényesítés). Fontos lenne a résztvevők, lakosok előzetes felkészítése az önkormányzati képviselők, egyéb fontos emberek által a hangulatkeltés miatt, előzetes pletykák és indulatkeltés, hamis információk elkerülése végett.

5.4.1. INTEGRÁLT TELEPÜLÉSI KÖZÖSSÉGI PROGRAMOK

A projekt során legalább annyira hangsúlyos az, hogy a település egésze azt érezze, hogy nyertes, hogy a program révén valamilyen előnyük származik, fejlődik a település és közösségének egésze. Ennek érdekében a felnőttek és gyerekek részére is rendszeresen kell szervezni különböző programokat, illetve foglalkozásokat. Ez több szempontból is kiemelkedő jelentőségű és elősegíti az integráció sikerességét. Egyrészt a település egészének segítése csökkenti azt a fajta „igazságtalanság” érzést, amellyel szinte minden felzárkózási programban találkozhatunk. („Ő miért kap, én miért nem?” „Már megint miért ők kapnak?” stb.) Ahhoz, hogy céljainkhoz a teljes település (vagy legalábbis a nagyobbik részének) támogatását megnyerjük, az elégedetlenségekre reagálni kell. A „projekttel mindenki nyer” jelszóról meg kell győzni mindenkit, amelynek egyik módja a hosszútávú tervezés, stratégiakészítés; ezt leginkább a lakossági fórumokon tudtuk előkészíteni, majd megvalósítani. Itt lehet hangsúlyozni azokat az előnyöket is, amelyek a település egészére lesznek hatással. Fontos olyan rövid és hosszútávú előnyöket keresni és beépíteni a projektbe, amelyek biztosítják a település fejlődését. Ezek erősen függenek a településen élők igényeitől, illetve a település adottságaitól, lehetőségeitől is, de mindig lehet és kell ilyen, a teljes települési közösségre ható előnyöket találni. Hangsúlyozni lehet, hogy a települési infrastruktúra és ezzel a gazdasági potenciálja erősödik, a település vonzóbbá válik a beruházások számára, az elköltözések csökkenhetnek. Javul a települési közösség biztonságérzete, hiszen az újonnan kialakított lakások nemcsak a településképet javítják, hanem a későbbiekben, szükség esetén mások is igénybe vehetik az önkormányzati bérlakásokat. Emellett a projektbe be lehet építeni a teljes települési közösséget célzó fejlesztéseket is, pl.: egy játszótér rendbehozatala, építése, közösségi tér kialakítása, fejlesztése stb. A helyi team elfogadása szempontjából fontos, hogy ne csak a programban résztvevőknek „adjunk”, hanem mások számára is, hiszen az igény folyamatosan jelen van (pl.: ételmisszer- és ruhaadományok, ügyintézés). Fontos szem előtt tartani mindvégig az elsődleges célt, és ennek megfelelően kell figyelni az arányok megtartására, tehát, hogy a projekt elsődleges célcsoportja kapja az erőforrások nagy részét.

Ehhez előzetes felmérés szükséges a lakosság körében, ahol elmondhatják a saját meglátásaikat a település erősségeiről, fejlesztendő területeiről, és ötleteiket is megoszthatják. Hasonlóan érdemes megkérdezni a település vezetőin kívül az ott dolgozó szakembereket, kulcsszemélyeket (vállalkozók) is. Amellett, hogy számos információt összegyűjthetünk, a résztvevők változás, cselekvés iránti motivációja is erősödhet.

Másrészt a közösségi programok által érezhető a település megmozdulása, élményt, készségeket adunk át. Fontos hozadék, hogy a beköltözők és a településen élők informálisan tudnak találkozni, kötetlenebb módon vagy tevékenységek (munka, szórakozás, hobbi) mentén tudnak egymáshoz kapcsolódni, egymást megismerni. Sok esetben a beköltözők felé erős előítélet él a településen élőkben, hogy nem tudnak majd beilleszkedni, és nekik maguknak is megváltozik az életük, rossz irányba fordul. A különböző közösségi események alkalmával a célcsoporttagok olyan tulajdonságai, értékei is kifejezésre kerülnek, amelyeket a lakosság nagy része nem ismert, nem is gondolt rá. Tehát az előítéletek leküzdése, a közeledés lehetőségének megteremtése, egymás megismerése, illetve a célcsoporttagok alkalmazkodásának elősegítése mind fontos eredménye ezeknek a közösségi programoknak.

Az ilyen találkozási alkalmak szervezéséhez kiemelkedően fontos – különösen a hidegebb évszakokban – egy megfelelő közösségi tér. A meleg időjárás során ez könnyebb, akkor ezeket a rendezvényeket szabadterén is meg lehet valósítani. Azonban a munkatársak számára elengedhetetlen egy bázis helyiség, ahol a holmijukat tarthatják zárt helyen, előkészülhetnek a programokra, és ahol biztosan megtalálhatók.

A közösségi programok kialakítása során figyelembe kell venni és törekedni kell az együttműködésre, a hatékony munkamegosztásra mind a település vezetésével, mind a már jelen lévő programokkal, hogy ezzel is elkerüljük a párhuzamosságokat. Fontos kihasználni a helyi meglévő erőforrásokat, pl. civil szervezetek, helyi vállalkozások lehetőségeit, felajánlásait, pl. a helyi vendéglátóssal összedolgozva, a szervezésben, ellátásban és a helyszín biztosításában.

A programok fontos eleme a toborzás és hírverés. Ebben nagy segítségre lehet a településen élő, a célcsoporttal napi kapcsolatban lévő munkatárs (start asszisztens), aki személyesen keresi fel a programba bevont, valamint a közösségszervezés, az integráció elősegítése szempontjából fontos kulcsszemélyeket, családokat. Ezek elsősorban a célcsoporttagokkal már valamilyen más fórumon kapcsolatban lévő személyek, családok. Ezenkívül természetesen mindenki mást is értesíteni kell az aktuális gyerek- vagy családi rendezvényekről a bejáratott kommunikációs csatornákon, az online felületeken (fórumok) és hagyományosan a munkatársak által készített, figyelemfelhívó plakátokon, szórólapokon keresztül.

A közösségi események leggyakrabban az ünnepkörökhöz kapcsolódó programok, ahol a beköltözők és a településen élők találkozhatnak, időt tölthetnek együtt valamilyen tevékenység során. Ezek elsősorban olyan felnőtteket is bevonó családi közösségi programok lehetnek, mint például a karácsony, húsvét megünneplése, a jól ismert egészség- és sportnapok, illetve néhány rendhagyóbb program is, mint például a közös szemétyűjtés vagy a faültetés.

A közösségi események közül talán a leginkább kiemelkedő jelentőséggel bírt az első farsang. A program körülbelül 9 hónapja futott, már megvolt az első három lakossági fórum, a jövőműhelyek (lásd 5.3 fejezet), illetve néhány kisebb program is megrendezésre került. A projekt és a szociális munkások ismertek voltak a településen, elkészültek az egyéni fejlesztési tervek, és a családokkal is egyre bizalmasabbá vált a kapcsolat. Egyre jobban megismertedtünk a gyerekekkel és felnőttekkel, és egyre inkább közel kerültünk hozzájuk. Sikerült együttműködéseket kialakítani a helyi fontosabb szereplőkkel is. Az ekkor megrendezésre kerülő farsangi bál sok szempontból is áttörést jelentett. Egyrészt ez koronázta meg a korábbi erőfeszítéseket, a munkánk közösségi szinten egyidőben ekkor vált nyilvánvalóvá, és ez volt a lehetőség arra, hogy a közösség kollektív bizalmat szavazzon nekünk. Mindezek mellett a stábben addig történő mozgások is megállapodtak, bővült és kialakult a helyi csapat, stabilizálódott a vezetőség is.

A 2022-es farsangi rendezvényünk volt tehát az első olyan volumenű rendezvény, amely az egész falu életét megmozgatta. Felnőttek, gyerekek és a teljes programstáb egyaránt készült rá. A program 14–18 óra között zajlott a helyi pizzériában, ami egy új együttműködés kezdetét is jelentette. Munkatársaink a heti rendszerességgel rendezett foglalkozásokon tematikusan készültek a farsangi mulatságra, a gyerekek izgatottan várták, szinte kivétel nélkül mindenki jelmezben érkezett. Nyitásként egy gyerekzenekar műsorán, majd egy általunk szervezett vetélkedőn vehettek részt a gyerekek és családjaik. Volt arcfestés és kókuszgolyó-készítés is. A gyerekeknek szánt vetélkedő végén, ha mindenki sikeresen elvégezte a feladatokat, tombolajegyet kapott jutalomként. A gyerekvetélkedő mellett a felnőttek számára is készültünk játékos feladatokkal, amelyek teljesítésével szintén tombolajegyet szerezhettek. A vetélkedők után pizzavacsora, majd a jelmezes felvonulás következett, ahol mindenki bemutatkozhatott, a jelenlévők és a zsűri megcsodálhatta a kreatív jelmezeket. Ezután következett a gyerekek zenés előadása, amelyet a korábbi gyerekfoglalkozásokon állítottak össze és gyakoroltak be. Majd egy vendégzenekar koncertje, amely nagyon jó táncos hangulatot teremtett felnőttek és gyerekek körében egyaránt. A táncot követően eredményhirdetés következett, a legjobb jelmezes felvonuló díja egy torta volt. Az estét a várva várt tombolával zártuk. Fontos momentum az eseménynek, hogy a csokvaományi lakosok és a tólápai lakosok együtt, közösen jól érezték magukat, és a színes programelemeknek köszönhetően minden korosztály jól szórakozott. Emellett a rendezvény megszervezése és lebonyolítása a remek csapatmunkának köszönhetően gördülékenyen és problémamentesen zajlott.

A legnagyobb tömeget megmozgató programunkra nyáron került sor, ez a Csokvaományi Családi Egészség- és Sportnap volt. A rendezvény célja mind a tólápai klienseink, mind a falu lakosságának megmozgatása, a nehezen elérhető egészségügyi szolgáltatások elérhetővé tétele, egészségügyi szűrések lebonyolítása voltak. A sporttal kapcsolatos rendezvények helyszínéül a település használaton kívüli sportpályája szolgált. Ennek keretében volt kispályás focikupa, tornabemutató, teqball és gym-stick bemutató, ahol ezeket a sportágakat az érdeklődők ki is tudták próbálni. Ezzel egy időben pedig az Önkormányzat udvarán felállt szűrőbuszban tüdőszűrésen vehettek részt a falu lakói. Ezekon túl további egészségügyi tesztek, vércukormérést és tanácsadást végeztek a Hivatal helyiségeiben. A rendezvényt egy közös étkezéssel zártuk délután. A focikupa nyertes csapata később meghívást kapott Budapestre egy döntőre, ami nagy kaland és élmény volt a gyerekeknek.

FAÜLTETÉS: A helyi képviselő-testület egyik tagja azzal keresett meg bennünket, hogy szeretne egy faültetési akciót szervezni a településen, és ebben kérte segítségünket. Miután a tervezett akció céljaival tudtunk azonosulni és a mi közösségfejlesztéssel kapcsolatos céljainknak is megfelelt az ötlet, ezért csatlakoztunk a szervezéshez. A terv az volt, hogy a település különböző helyein lehetőség szerint 200 db gyümölcs- és díszfát ültessünk el, a lakosság erre fogékony tagjaival közösen. Elindítottunk egy adománygyűjtő kampányt a településen. Szerencsére 1 hónap leforgása alatt összegyűlt az az összeg, ami elégnak bizonyult a kitűzött célnak megfelelő mennyiségű facsemeték megvásárlásához. A további célunk az volt, hogy egy integrált esemény legyen a faültetés, amelyben mind az általunk mentorált tólápai ügyfelek, mind a falu lakói, mind a faluba beköltözött holland lakók is részt vesznek. Ennek szellemében a tájékoztatás folyamatos volt mind magyar, mind angol nyelven is. A rendkívül esős nap ellenére is nagy számban gyűltek össze a faültetők, így a nap végére 180 fát sikerült elültetni a falu különböző pontjain. Az esemény jelentősége a közös tevékenység általi összetartás erősítése, valamint a település meghatározó személyeivel való közös együttműködés.

5.4.2. GYEREK KÖZÖSSÉGI PROGRAMOK

A közösségi programok közül a leginkább hangsúlyos jelentőségűek a gyerekprogramok. Egyrészt a családokat, szülőket így lehet a leginkább megközelíteni, bevonni, mivel a gyerekeik helyzetének javításában a legmotiváltabbak, ezért tesznek a leginkább. Másrészt a gyerekek szocializációja, valamint az integráció elősegítése ezekkel a programokkal biztosíthatóak a leghatékonyabban és legintenzívebben.

A programok szervezésénél elengedhetetlen, hogy ezek az alkalmak rendszerek legyenek, ugyanabban az időben, ugyanazon a helyszínen, rendkívül megbízhatóan és következetes szabályokkal lebonyolítva. Olyan témájú foglalkozást válasszunk, amelyekben a stábtagek tudják egymást helyettesíteni, amelyet a mindenkori résztvevő gyerekek igényeihez, hangulatához, fáradtságához, az aktuális történésekhez tudunk igazítani. Az sem elhanyagolható szempont, hogy kis beruházással, kevés, könnyen beszerezhető eszközökkel megvalósítható legyen. Továbbá ajánlott a kettős vezetés az ilyen gyerekcsoportokban, hiszen sok energiát, külön-külön is nagy figyelmet igényelnek ezek a gyerekek, valamint így lehet biztosítani akadályoztatás esetén is a megbízható, következetes programmegvalósítást, amely a legnagyobb biztonságot és így terápiás hatást jelenti a gyerekek számára. Bár a műfaj hatékony eredményekkel kecsegtet, igen nagy elkötelezettséget és erőfeszítést követel meg a programban dolgozóktól.

Mindezek fényében a helyi team minden héten két alkalommal szervezett a gyerekeknek foglalkozásokat: kedden társasjátékklub, szerdán pedig drámapedagógiai foglalkozás volt. A társasjáték-délutánokon kis csoportokban különböző típusú és tematikájú játékokkal ismerkedhettek meg a résztvevők, miközben a csoportmunkán keresztül közösséget kovácsolnak, szórakoznak, kikapcsolódnak és játszva tanulnak. A társasjátékok kiválasztásánál elsődleges szempont a gyerekek életkora és érdeklődési köre volt. A drámafoglalkozásokon a drámajátékok fejlesztő hatásai mellett a későbbiekben valamilyen közös produktumot szerettünk volna létrehozni. A foglalkozások során mindig pár mozgásos, kreativitást és érzelmek kifejezését fejlesztő játékkal kezdtünk. A fellépésekre eleinte dalok megtanulásával készültünk hangszerkísérettel, amelyet a különböző alkalmainkon tudtak a falusiak és a szülők megtekinteni. 8 hónappal később, karácsonyra sikerült egy kisebb betlehemes játékot is megalkotni, amely a drámafoglalkozásokon a gyerekek improvizációi alapján állt össze. Ezt a folyamatot a gyerekek nagyon élvezték, hiszen a saját akarataik szerint alakították a szituációkat, aminek az eredménye egy humoros, 10 perces előadás lett.

A kezdetektől fogva 2 heti rendszerességgel tartott egy munkatársunk művészetterápiás foglalkozást, amely során zenei eszközökkel való szabad és vezetett játékokkal ismerkedhettek meg a helyi gyerekek. A foglalkozások egy egész napot öleltek fel, ami lehetőséget biztosított egy intenzívebb együttlétre és egy nagyobb hatást kifejtő foglalkozásra. Ennek keretében jutott idő a megérkezésre, szabadtéri játékokra, közös ebédre és kis kirándulásra a településen.

A gyerekekkel való munka a leghálásabb, hiszen többségében nyitottak és aktívak, és a legnagyobb létszámmal megszervezhető alkalmak ezek. A program során törekedni kell az integrációra, a célterületen és a település más részén élő gyerekek közös részvételére.

A fejlődés szempontjából fontos, hogy tudatosan és tervezve kell készülni a programokra, figyelembe véve a gyerekek igényeit és a lehetőségeket. A foglalkozások során egyre inkább kirajzolódik, hogy az adott gyerekeknek milyen problémáik, igényeik vannak, amelyekkel azután egyénileg vagy speciális csoportok során foglalkozni lehet. Fontos felkészülni arra, hogy az alacsony szocializációval rendelkező, egész nap az iskolapadban ülő, az iskolai szabályoknak megfelelni igyekvő gyerekek a nap végére elfáradnak, a lefogyott energiák levezetésére vágnak. Leginkább a mozgásos, játékos feladatok vagy az egyszerű, ismert, általuk is szabadon játszható sportok alkalmazása a célszerű. Mindig gondosan meg kell tervezni az alkalmakat, fontos, hogy legyen „B” terv is, azonban még így is számítani kell arra, hogy ezeket a terveket adott időpontban nem lehet megvalósítani, hanem formálni kell a gyerekek aktuális igényeihez. A kapcsolódás és az elfogadás révén a munkatársak és gyerekek közötti kapcsolat szorosabbá válik, a bizalom mélyül, ami megalapozza a fejlesztés és a felzárkóztatás hatékonyságát. Fontos arra is felkészülni, hogy a gyerekek a klasszikus csoportvezetés szabályait nehezen tudják betartani, az alacsony szocializáció miatt ezek számukra egészen újak. Nehezen tudnak sokáig koncentrálni, ezért 20-25 perces figyelemmel érdemes számolni. Az alacsonyan szocializált gyerekeknek nehézséget okoz egymás meghallgatása, az igények késleltetése, a várakozás elsajátítása, így tehát a fő célok ehhez kapcsolódnak. Számítani kell arra, hogy ez a változási folyamat lassú, fokozatos és több visszaeséssel tarkított lehet. Ez teljesen természetes, a csoportvezetőknek ezért nagyfokú türelemmel kell rendelkeznie és rugalmasan, megbízhatóan (pontosan, következetesen, az adott időkeretben mindig) kell jelen lennie.

Társasjátékklub: A foglalkozás célja, hogy a gyerekek heti rendszerességgel kipróbáljanak különböző típusú és tematikájú társasjátékokat, miközben a csoportmunkán keresztül közösséget kovácsolnak, szórakoznak, kikapcsolódnak és játszva tanulnak. A társasjátékok kiválasztásánál elsődleges szempont a gyerekek életkora és érdeklődési köre.

Kezdetben irányított játék volt a jellemző, ami azt jelentette, hogy 2 asztalra előre előkészített kétféle játékkal készültünk (egy táblás társasjáték, egy kártyajáték). Hetente váltakozva, különféle általunk javasolt játékok kipróbálása. Mikor már megismertük a gyerekek érdeklődését és bennük is kialakult egyfajta igény, valamint sikerült a projekt költségvetésének, illetve saját gyűjteményeknek köszönhetően egy ún. társasjátékparkot felállítanunk, akkor átalakítottuk kicsit a módszereket, és a teremben elérhető helyen több társasjátékot kínáltunk a megjelenteknek, amelyekből szabadon választhattak, és a csoportalkotást is rájuk bíztuk igény szerint. Ezáltal kb. 1 év alatt egy önszerveződő és önműködő klubélet alakult ki, többnyire állandó jelenlétűvel. A rendszeresen résztvevő gyerekek mellett alkalmi érdeklődők és szülők is megjelentek a foglalkozásokon. Fontos szempont volt, hogy erre a foglalkozásra minden érdeklődőt beengedtünk, nem volt visszautasítás, nem volt kizáró ok az életkor és a passzív („nézelődő”) részvétel sem. A játék mellett egyéni fejlesztésre is lehetőség volt, illetve a gyerekekkel való viszony is elmélyült egy-egy hosszabb beszélgetést követően. Képet kaphattunk a baráti kapcsolatokról, az iskolai létről, a családok belső működéséről, a rokoni kapcsolatokról és az egyének társadalmi szerepéről, valamint a közösségen belül betöltött szerepükről, akár a gyermekeket, akár a szüleiket tekintve. Sok gyermek a játék közben nyílt meg, számos közösségi, iskolai konfliktusra a játékokon keresztül derült fény, és a játékokon keresztül találtunk megoldásokat. Nem titkolt tervünk volt a klubbal kapcsolatban, hogy a mi jelenlétünk nélkül is képes legyen fennmaradni és tovább folytatódni. Ezt segítve közös játékokat szereztünk be, amelyek a program végeztével is megmaradnak az adott közösség számára. Várakozásaink ezen része jól is alakult, hiszen 2023 nyarára már a helyi segítők (startasszisztens, tapasztalati szakértő) által is működőképes volt a klub. Titka nagyvalószínűséggel az volt, hogy számos szempontból is igyekeztünk a gyerekek igényeinek megfelelni: az általuk preferált időpontban találkoztunk (keddenként nem volt egyéb iskolai elfoglaltságuk, szemben a szerdai drámával, amikor fociedzés volt a suliban), az általuk kedvelt játékoknak teret adtunk (UNO kártya volt a mindenki által kedvelt és keresett, amelynek mindig biztosítottunk egy asztalt; a számukra bonyolult és hosszú stratégiai játékokat kipróbáltuk velük, de érdektelenségüket figyelembe véve nem erőltettük, inkább előtérbe kerültek a gyors lefolyású, sikerorientált és mindenki számára érthető táblajátékok, amelyek többnyire az ügyességre és a gyors gondolkodásra épültek; minden korosztály számára játszható játékokat kerestünk, mivel sokan kistestvérrel, vagy szülővel érkeztek). Fontos szempont volt a klub sikerességéhez, hogy a csoportigényt figyelembe véve nemcsak asztali játékokat kínáltunk a résztvevőknek, hanem a nagymozgást igénylő ügyességi játékokat is betettük a repertoárba (tollas, foci, célbadobós játékok, darts), ezeket használva jó idő esetén a szabadban tartottuk meg a foglalkozásokat. Sajnos a sikertelenség mögött a program vége felé kialakuló helyhiány, bázishány állhatott. Nem volt egy fix, vízzel, fűtéssel és árammal ellátott épületünk, ahol a közösség tovább játszhatott volna. A sok költözés miatt a játékaink sérültek, hiányosak lettek, nehezen tudtuk megoldani a szakszerű tárolást és használatot. Ezenkívül a helyhiány miatt elmaradt foglalkozások miatt a gyerekek kiestek a rutinból, és elszoktak a szépen kialakított társasági életről. Egy ideig keresték, kérdezősködtek a következő időpontról, de nem tudtuk megvalósítani az összejöveteleket, ezért a társaság szétesett, elmaradt, pedig az igény minden szempontból megvolt hozzá.

A klubba érkező gyerekek többsége hiányos kulturális és szociális képességekkel, hátrányos helyzetű családokból, konfliktusokkal terhelt és magas elvárásokat támasztó iskolai környezetből érkeznek, a nap végén, amikor már fáradtak és éhesek. Ezért volt fontos, hogy kicsit kötetlenebb keretek között, közös játékokra és szórakozásra hívjuk őket, és ha csak egy kis nassolni valóval, de enniivalóval várjuk őket.

A játékok során az iskolai sikertelenségekkel vagy a családban jelenlévő elnyomással küzdő gyermek is sikerélményeket és oldott hangulatot érhet el, illetve megtapasztalhatja a közösségi lét pozitív élményét, a játék és csapatmunka során elérhető pozitív eredményeket és a sikeres közös munka örömeit.

A találkozók jó hangulatban, konfliktusmentesen és könnyen irányíthatóan zajlottak. Egy alkalommal fordult elő, hogy a megjelentek az aznapi iskolai és buszon kialakult konfliktust behozták a foglalkozásra, amelyet szakszerűen igyekeztünk kezelni és oldani (elképzelhető, hogy ez drámafoglalkozás volt).

5.5. A BEKÖLTÖZŐK JÖVENDŐ SZOMSZÉDSÁGÁNAK FELKÉSZÍTÉSE, AZ EGYÉNI INTEGRÁCIÓ FELKÉSZÍTÉSE

A szomszédi viszonyokkal kapcsolatban az általában jellemző kistelepülési sajátosságokat kell figyelembe venni. A kis településen jellemzően fontos szempont a „Tiszta udvar, rendes ház” elve, miszerint a portát rendben kell tartani és a családi élet csendben, a falak között zajlik. A szomszédok félelme többnyire arra alapozódik, hogy a korábban szegregátumban (ami a szemükben egyfajta törvényen kívüli terület) élők nem fogják tudni betartani a normál társadalmi szabályokat és kereteket.

Ezért nemcsak a külterületről beköltözők felkészítésére van szükség, hanem a költözők leendő szomszédaival is foglalkozni kell. Fontos cél a normál szomszédi viszony és együttélés megteremtése. Ebből a szempontból is lényeges a különféle nagyobb közösségi rendezvények megszervezése (farsang, karácsony, húsvét), vagy az egyéb közösséget érintő rendezvények (faültetés, szemétszedés) megvalósítása, ahol jobban megismerhetik egymást a leendő szomszédok is.

Előzetesen érdemes felmérni a szomszédok körében, hogy vannak-e konkrét előítéleteik bizonyos célcsoporttagokkal szemben, mert ha ezeket figyelembe vesszük a költöző családok lakásainak kiválasztása során, akkor hosszú távon sok feszültséget elkerülhetünk.

Szerencsés, ha a lakások megtalálását követően zártkörű, kötetlen viszonyok között, pl. az új, vagy felújított lakásban szervezett ismerkedési délutánokra kerül sor a költözők és a leendő szomszédok között, ahol az addiginál jobban összeismerkedhetnek, megbeszélhetik életkörülményeiket, szokásaikat, egymással szemben támasztott elvárásaikat, jövőbeli együttélésük alapjait, és jó esetben együttműködéseket is kialakíthatnak.

A szomszédokkal való együttélés szempontjából is fontos, hogy a településfejlesztési projektek finanszírozása ne csak a lakóingatlanok építését vagy felújítását tartalmazza, hanem az ingatlanok környezetének rendezését, a kerítés és járda építését is. A kerítés szimbolikus értelemben is határokat jelöl, ennek hiánya szintén ellenérzéseket ébreszt mind az ingatlanban lakók, mind a szomszédok esetében.

Nagy általánosságban elmondható, hogy Csokvaomány egésze előítéletes a tólápaiakkal szemben, bár ha a párbeszéd során már egyénenként beszélünk, akkor elmondásuk szerint konkrétan az „egyénnel” nincs problémájuk, de mégis a negatív közvélemény hatására van bennük egy előítélet, hogy „mi lesz, ha ezek leköltöznek?” Az előítéletek sok esetben alaptalan pletykák eredményei, mert személyesen negatív tapasztalata senkinek sem volt a beköltözőkkel kapcsolatban. A településen jellemző az általános negatív projekt megítélés, a korábbi hasonló kezdeményezések rossz tapasztalata miatt. A kommunikáció hiánya a település vezetői részéről, az ismeretlentől való félelem, a tolerancia társadalmi szinten jelentkező hiánya, az irigység, a „neki miért, nekem miért nem adnak bármit is?” általánosan jelen van minden szinten.

A személyes beszélgetésekből az derült ki számunkra, hogy ezek az előítéletek hosszú távon oldhatók, ha a település vezetősége is megfelelő kommunikációt és átgondolt társadalompolitikát alakít ki, illetve a leköltözőket követően a családok a megfelelő életvitellel bizonyítani tudják az előítéletek ellenkezőjét. Egy alkalommal, amikor rákérdeztünk az egyik szomszédnál a leköltözőkkel kapcsolatos aggodalom okára, úgy fogalmazott, hogy nem is feltétlenül a személyekkel van a problémája, hanem hogy egy olyan életvitelt képviselnek, ami nem egyezik az övével, és attól tart, hogy a faluközösségben is már meglévő munkanélküliséget, alkoholizálást és hangoskodást fogják erősíteni jelenlétükkel.

A lakások elosztásánál öt ingatlan esetében jelezték felénk a szomszédok a beköltözőkkel kapcsolatos észrevételeiket és igényeiket. A projekt költségvetése nem tartalmazta az új építésű ingatlanok esetében a kerítés építését, ezt több szomszéd is szóvá tette. A dombon különálló új építésű ingatlannál jelezték a szomszédok, amikor nyilvánvalóvá vált, hogy nem lesz kerítés az új házaknál, hogy nem szeretnék, ha az egyik célcsoporttag költözne oda, hanem inkább egy másik költöző családot szeretnének, akikben jobban megbíznak. A leköltözést követően örömmel fogadták ezt a másik családot, a bútorszereléshez szükséges szerszámokat is szívesen adták kölcsön, és biztosították, hogy bármikor átjöhetnek, ha szükségük van valamire. Egy másik lakásnál az egyik szomszéd jelezte, hogy csak egy bizonyos költöző családot tud elfogadni szomszédjaként. Itt a leköltözést követően a célcsoporttagok szépen rendbe tették a portát. A szomszédokkal közösen döntöttek a közös kerítésbe nőtt fa kivágásáról is. Egy további lakásnál szintén örült az egyedül élő szomszéd néni, hogy az oda költözők lettek a szomszédai, mert

06.

A LAKÁSKÖRÜLMÉNYEK MEGTEREMTÉSÉNEK SZEMPONTJAI

Ahogy korábban már említettük, fontos hangsúlyozni, hogy a 2.1-es pontban meghatározott kritériumok csak irányelvek, a szegregált területet minden esetben meg kell vizsgálni, és az eredményeket komplexen kell értékelni a megfelelő beavatkozás meghatározásához. Hiszen például minden esetben más jelent a lakások gazdaságos felújíthatósága, vagy a szegregált területen élők szolgáltatásokkal való ellátásának költsége is. Speciális és indokolt esetekben továbbá nemcsak külterületi, hanem belterületi, valamint ötven lakosnál népesebb szegregált területek esetében is alkalmazható az Útmutató módszertana.

Ezért a külterületi szegregált élethelyzetek kezelésénél a területi szempontokat több lépésben kell megvizsgálni, és figyelembe kell venni az ott élők különböző csoportjainak, egyéneinek megfelelő megoldásokat, amelyek a leginkább meghozhatják a felzárkózás esélyeit.

Az első kérdés az, hogy az adott külterületi szegregátum fizikai felszámolása – azaz az érintettek elköltöztetése –, vagy annak az élhetővé, komfortossá tétele hozhatja-e a megfelelő megoldást. A külterületi szegregátumok esetében, a településeken belüli szegregátumokhoz képest az ott élőknek jelentős többletterhet jelent a települési szolgáltatásoktól való távolság, főleg, ha ez hiányos közösségi közlekedéssel párosul. Ha több kilométeres távolságban vannak az alapvető szolgáltatások, az a hátrányos helyzetben élők számára gyakran megoldhatatlan, vagy az átlagosnál lényegesen megterhelőbb mindennapos feladatot jelent. Igaz ez akár a gyermekintézmények, az egészségügyi ellátás, a kulturális szolgáltatások igénybevétele, a bevásárlás, a hivatali ügyintézés, a rokonokkal, barátokkal való kapcsolattartás, vagy akár a munkavállalás, a munkába járás esetében. Kétségtelen, hogy léteznek iskola- és óvodabuszok, és egyes nagy cégek munkásszállító buszokkal házhoz mennek a dolgozóikért, azonban ezek a szükségmegoldások mindenképpen kiszolgáltatottabbá teszik az érintetteket, kedvezőtlen munkakörülmények esetén például nehezebb állást váltaniuk, hiszen csak a buszoztató cégek közül választhatnak, vagy vállalhatják a munkásszállót, a heti ingázást. A külterületen élők nehéz élethelyzete, kényelmetlenségei mellett a település, a vezetők és a költségvetés számára is többletterhet jelent a szolgáltatások működtetése, a külterületen élőkkel való gondoskodás, a kötelező önkormányzati feladatok biztosítása. A tanyagondnok és gépjárművének fenntartása, a benzinköltség, a különböző egyéb utaztatási szolgáltatások, a szemétszállítás, a közvilágítás megoldása, a karbantartási munkák elvégzése a távolság miatt mind többletköltséget jelent. A projektmegvalósítással kapcsolatos döntés előtt ezeket a felmerülő kiadásokat is érdemes kiszámolni és érvként kalkulálni, akár kommunikálni is.

Ha a külterület felszámolása, az ott élők költöztetése a megoldás, akkor a következő kérdés az, hogy szükség van-e arra, hogy a beköltözők egy része igény esetén ne a településük belterületére költözhessen be az esélyteremtés során, hanem más településre, szomszéd faluba, közeli vagy távolabbi nagyobb városba, például a munkahely közelsége, az ingázás lerövidítése, vagy a családi kapcsolatok megtartása, megteremtése érdekében. Az ilyen döntések mindig az érintettek sokféle szempontját mérlegelve, velük egyeztetve, az autonóm döntéseiket és alapvető jogukat szem előtt tartva, a szándékaik szerint hozhatók csak meg. A tervezésnél törekedni kell a fenntartható, minél olcsóbb költségű lakhatás kialakítására, valamint az új lakóhelyükön az oktatási, egészségügyi és munkavállalási lehetőségek biztosítására. A projektidőszakba bele kell kalkulálni a célcsoporttagok költözés utáni nyomonkövetését, beilleszkedésük segítését is, amely minimum 6 hónapos időszakot jelent, de ideálisabb egyéves kíséréssel számolni.

A szegregátumok lakói között vannak olyan idős vagy beteg egyedülálló emberek, illetve párok, akik képtelenek az önálló életvitelre, de a családban vagy a lakókörnyezetükben, a szomszédságban találnak olyan segítőkészeket, akikkel kielégítő életkörülményeik alapfokon biztosíthatóak. Az előkészítés során ezt a szempontot is figyelembe kell venni, ki az, aki együtt szeretne költözni családtagjaival, közelében szeretne maradni szomszédainak, segítőinek. Itt végső esetben lehet szó, önálló képesség és segítői kapacitások hiányában az intézményi elhelyezésről.

Felmerülhet az a kérdés is, hogy muszáj-e az adott külterületi zárványból mindenkinek elköltöznie. Erre a kérdésre sem adható egyértelmű válasz, hiszen számos, a munka elején ismeretlen tényező változtathatja meg az eredeti elképzeléseket. Általánosságban az mondható, hogy rendszerint indokolt lehet a teljes elköltöztetéssel számolni, hiszen az esetlegesen a telepen maradó támogatottak számára az esélyteremtés lényegesen nehezebbé válik, vagy ellehetetlenül. A nehezen mozduló idős emberek számára az őket addig támogató aktívabb, fiatalabb generációk elköltözésével az alapvető életfeltételeik kerülhetnek veszélybe. Külterületi ellátásukról elvben gondoskodhatnak – a magukra maradt tanyasi idős emberekhez hasonlóan – a falugazdák vagy az önkormányzat szociális ellátórendszerének tagjai, de a tapasztalatok szerint ilyen körülmények között bármilyen – például egészségügyi – probléma sokkal súlyosabb következményekkel járhat, mint más, aktív emberek közelségében. Ezzel együtt számolni lehet az időtényezővel is, hiszen egy 4-5 évig tartó folyamat során a természetes demográfiai folyamatok törvényszerűen változásokat hoznak az érintett lakosság összetételében.

A program elején települési szinten eldöntendő, hogy kik tartoznak a célcsoporttagok közé. A finanszírozó pályázati kiírása iránymutató, de számítani kell olyan rendezetlen tulajdoni viszonyokra, amelyek számos dilemmát okozhatnak és megoldásra várnak. Ilyen például az, hogy a lakásban élők tulajdonnal rendelkeznek vagy önkormányzattól, illetve magánszemélytől bérlik a lakást. Van-e szerződésük, bejelentett lakhelyük-e az ingatlan stb. A döntésnél megfontolandó a települési közösség kohéziójának kérdése, az ezzel kapcsolatos rizikók, a lehetséges konfliktusok, a jövőbeli gondozási szükségletek és ezek többletfeladatai az önkormányzat számára.

Az esélyteremtés eddig jellemzően az adott község belterületén biztosított új lakáskörülmények kialakításával jár együtt, ami különös erőfeszítések, megterhelések nélkül is lehetővé teszi a közösségi és privát szolgáltatások igénybe vételét, a továbbtanulást, jobb munkavállalást, és az eddig közlekedésre fordított idő akár az oktatásra, képzésre, vagy éppen szabadidő-eltöltésre is fordíthatóvá válik.

Az új lakáskörülmények megteremtése során igen fontos figyelembe venni, hogy az esélyteremtés nem járhat együtt új szegregátumok létrehozásával, hanem az a cél, hogy a beköltözők minél inkább a meglévő lakosság közé integráltnak költözzenek, az ott élő szomszédság őket minél inkább befogadja. Lehetőség szerint tehát – ha azt a mindennapos ápolás, gondoskodás nem indokolja – ne költöztessünk egymás mellé több beköltöző családot, és lehetőleg ne a falu szélén, hanem a belső utcákban, de leginkább a település egészén szétszórtan keressünk számukra új lakóhelyet. A megfelelő helyek kiválasztása során indokolt gondolni arra, hogy az egymással baráti vagy családi kapcsolatban álló személyek, családok egymás közelében – bár lehetőleg ne egymás mellett – kapjanak lakáslehetőséget.

6.1. A LAKHATÁSI BEAVATKOZÁSI TERV

A megfelelő lakhatási körülmények megteremtéséhez – a közösségi beavatkozási terv keretein belül – Lakhatási Beavatkozási Terv (LBT) készítése szükséges.

Ennek a készítési lépései a korábbi pályázati projektek tapasztalatai szerint a következők, amennyiben a külterületről belterületre költözés egy településen belül valósul meg:

1. a várható lakásigények felmérése a célcsoport körében,
2. a megvásárolni vagy kibérelni kívánt használt lakások feltérképezése, az esetleges új beépítésre szánt ingatlanok kiválasztása,
3. az igények és lehetőségek összevetése a rendelkezésre álló forrásokkal, a program keretében biztosítandó lakásstruktúra meghatározása,
4. a tulajdonviszonyok rendezése, illetve önkormányzati tulajdonba vétel előkészítése előszerződés megkötésével,
5. a tervezett beruházásra vonatkozó hatósági nyilatkozat az engedélykötelezettségről/mentességről (illetékes építésügyi hatóság, illetve jegyző által kiállított nyilatkozat),
6. a kiválasztott ingatlanokra vonatkozó részletes tervezői költségbecslés, és a megvalósításhoz szükséges tervek készítése,
7. az adott esetben szükséges hatósági eljárások (egyszerű bejelentés, építési engedélyezés stb.) lebonyolítása,
8. műszaki ellenőr szerződtetése,
9. a kivitelezési munkák vállalkozásba adása, a finanszírozási mód által megkövetelt módon (pályázatos finanszírozásnál közbeszerzéssel),
10. a közműellátási feltételek biztosítása, szociális bérlakásonként kártyás fogyasztásmérő órákkal,
11. az épületek energetikai jellemzőinek tanúsításáról szóló 176/2008. (VI. 30.) számú Korm. rendeletben meghatározott esetekben energetikai tanúsítvány beszerzése,
12. a lakókörnyezet lakhatóvá tétele (hulladékmentesítés, tereprendezés, közműcsatlakozások kiépítése, kerítések, melléképületek rendezése) a település lakókörnyezetének megfelelő módon,
13. az akció során kiürített lakóingatlanok újrahasznosításának meghatározása és annak megindítása
14. ha a programban szerepel, akkor közösségi és szolgáltató tér/terek kialakítása (építés, bővítés, felújítás, átalakítás).

A LBT egyes lépéseinek legfontosabb szempontjait a következő fejezetek részletezik.

6.2. ÚJAT VAGY MEGLÉVŐT?

A címbeli kérdésre az a helyes válasz, hogy mindig az adott helyzetben elérhető legjobb megoldást kell választani.

Általában előnyösebb a meglévő épületek igénybevétele, szükség szerinti felújítása, több okból is:

- a külterületi szegregációval érintett települések jelentős része öregedő, fogyatkozó lakosságú település, ahol megfelelő, felújítható állagú családi házak állnak üresen, amelyek kedvező áron megvásárolhatók és lakhatóvá tehetők (ha nem azok);
- a befogadó lakosság számára elfogadhatóbb, ha a beköltözők a községben szokásos szintű lakhatáshoz jutnak, és nem annál jóval magasabb színvonalú, vadonatúj épületekhez,
- gyakran a rossz lakáskörülmények közül kikerülő beköltözők számára is egyszerűbb egy hagyományos megoldásokkal működtethető családi ház kezelése, az ismerős technológiák nagyobb biztonságérzetet, könnyebb alkalmazkodást adhatnak, mint a szokatlan, innovatív új és drága technológiai eszközök.

Új épületek építése főként akkor indokolható, ha az érintett településen nincs elegendő lakatlan lakóépület, vagy ha azok műszaki állapota annyira rossz, hogy a felújítási költségek közel azonosak az új épület előállításának költségeivel. Meg kell jegyezni ugyanakkor azt is, hogy az új épületek pénzügyi tervezése rendszerint stabilabb, kiszámíthatóbb, hiszen a régi épületeknél az elfedett épületszerkezetek esetében gyakran lehet a kivitelezés során olyan nem várt hibákkal találkozni, amelyek akár jelentős többletköltségekkel is járhatnak a tervezetthez képest.

A meglévő épületek igénybevétele mellett szólhat – az újhoz képest feleakkora, vagy még kisebb költségek mellett – az elhelyezkedésük is. Így könnyebben megoldható, hogy a beköltözők a településen szétszórtnak tudjanak élni, és ne jöjjen létre újabb szegregátum, immár a település belsejében.

A régi épületek felújítása ugyanakkor gondosabb, körültekintőbb tervezést igényel, amelyet alapos felmérésnek, állagvizsgálatnak kell megelőznie – ideértve a statikai és épületgépészeti felméréseket is –, hogy minél kevesebb nem várt hiba jelenthessen gondot a kivitelezés során.

A legjobb minőségű, legjobb áron elérhető épületek feltárásához, gyakran távolabb élő tulajdonosainak eléréséhez, a legtöbb esetben indokolt a helyben, illetve a környéken működő ingatlanközvetítőt üzleti alapon bevonni, mivel a nemegyszer festői környezetben fekvő hátrányos helyzetű településeken jellemzően van kereslet a jobb karban lévő lakóházak iránt akár hazai, akár külföldi beköltözők részéről. Ezek az épületek jól informált közvetítő nélkül nemigen kerülnek be a projekt keretei közé, hiszen mások a megürülő épületeket, azok tulajdonosait nem követik napi szinten.

A lakáskörülmények megteremtésének az elérhető legjobb megoldását pénzügyi szempontból mindig az ingatlan megvételének és felújításának, lakhatóvá tételének együttes költségeivel kell vizsgálni. Nagyon gyakori ugyanis, hogy épületeket 3-4 millió forintért árulnak, de ezek felújítási költsége gyakran lényegesen magasabb, mint ha 8-10 millió forintért jobb állapotú épületeket lehetne megvenni, amelyekre jóval kevesebbet kell költeni. Leginkább rendszerint az azonnal beköltözhető, komfortos épületek megvásárlása lenne a legkedvezőbb anyagilag, de ilyeneket ritkán találni a kistérségek ingatlanpiacán.

Az új házak építése, vagy meglévők felújítása esetében egyaránt fontos tényező a telek közművesítettsége. Hátrányos helyzetű településeken igen gyakori, hogy a falu utcáiban rendelkezésre áll a víz- és szennyvízvezeték, de az ingatlanok jelentős része nincs rákötve, mert a vízellátást már régen megoldották házi vízvezetékkel (hidroforral), a szennyvízvezetést pedig áttört falú emésztővel. Sokszor ezen nem is kívánnak változtatni, hogy elkerüljék a rákötéssel és a folyamatos szolgáltatással járó költségeket. Érdekes, hogy ilyen helyeken gyakori a „negatív közműolló”, azaz több lakás van rákötve a szennyvízcsatorna-hálózatra, mint a vízvezetékre. Ennek az az oka, hogy a szikkasztógödörök fala előbb-utóbb javíthatatlanul eltömődik, és a rendszeres szippantás költsége jóval magasabb lehet, mint a hálózatra kötött vízvezetése. A hidroforok rendszerint meglehetősen üzembiztosak, és a szükséges szivattyúk viszonylag egyszerűen és olcsón javíthatók, cserélhetők, így az üzemeltetési költségek hosszú időn át megtakaríthatók. Más, mérlegelést igénylő kérdés, hogy mennyire szükséges egy önkormányzati bérlakás esetén a hálózati vízellátás, de leszögezhető, hogy a fenntarthatóság szempontjából ez a jobb megoldás, ha tehát az utcában rendelkezésre áll a vezeték, és a közműkapacitás is megfelelő, indokolt a házi vízellátás és szennyvízvezetés kiváltása hálózatra.

Ehhez hasonló módon mindenképpen szükséges az elektromos hálózatra való rákötés, viszont a gázvezeték csatlakozás már a hálózat elérhetőségének és az épület tervezett működtetésének – a fűtés, főzés, melegvízkészítés módjának – a függvénye, amely a költségek és a jövőbeli használat tükrében mérlegelést igényel.

A felújítások, építkezések során gyakran felmerülő gondolat – amire a nyugat-európai gyakorlatban számos példa található – az, hogy a szakképzettség nélküli ellátottak építőipari szakmára való kiképzésével össze kellene kötni a felújítások elvégzését, például a szobafestőnek tanuló támogatott kifesthetné saját későbbi lakását, vagy akár – cserébe kapott szolgáltatások, pl. burkoló, vagy asztalosmunka fejében – a program más lakásait is. A rendkívül észszerű és rokonszenves módszer alkalmazását a hazai gyakorlatban is érdemes mérlegelni a projektek tervezésekor. Számolni kell ugyanakkor azzal, hogy a közpénzből támogatott, vagy megvalósított projektek elszámolásánál az ilyen megoldások számos adminisztratív nehézséggel járnak, és a privát szférában gyakran alkalmazott háziilagos megoldások lényegében elszámolhatatlanok. Ha nincsenek ilyen elszámolási kötelezettségek – ami Magyarországon mindeddig nem fordult elő –, akkor érdemes mérlegelni az ilyen megoldásokat is.

6.3. A MEGCÉLZOTT MŰSZAKI SZÍNVONAL

Az esélyteremtő lakáskörülmények meghatározása során – főleg műszaki szakemberek részéről – gyakran merül fel az a szempont, hogy ha már beruházunk, azt a lehető legmagasabb, legkorszerűbb műszaki színvonalon tegyük. A korábban említett „elérhető legjobb megoldás” elve itt is segítséget nyújthat a szükséges színvonal, és így az elvégzendő építőipari munkák módjának meghatározásában. A közpénzekkel való takarékos és célszerű gazdálkodás, a ráfordítások és előnyök mérlegelése során figyelembe kell venni azt a ténytet, hogy ezekben az esetekben a fő cél nem pusztán a beruházás minél olcsóbb elvégzése, hanem az esélyteremtés az érintettek számára, amibe a számukra új lakás otthonos használata éppúgy beletartozik, mint a szomszédság általi befogadás minél teljesebb megvalósulása. A mérvadó a társadalmilag általánosan meglévő komfortszint lehet.

Érdemes a költözők számára a szociális bérlakásokat úgy kialakítani, hogy azok műszaki színvonala a lehető leginkább támogassa a felzárkózási folyamatot. A vezetékes víz és a fürdőszoba megléte alapvető elvárás a lakásokban, enélkül nem beszélhetünk esélyteremtésről. Emellett a legfontosabb szempont az, hogy az életmódjuknak megfelelő, és minél alacsonyabb fenntartási költséggel működő lakásokba költözhesse be a hátrányos helyzetű lakók. A fűtési költségek csökkentése érdekében fontos, hogy a felújítással létrejövő szociális bérlakások is megfelelő falazattal, nyílászárókkal rendelkezzenek, jól szigeteltek vagy szigetelhetők legyenek. A költséghatékonyság és az ellátásbiztonság érdekében érdemes olyan fűtési rendszert kiépíteni a lakásokban, ami többféle energiaforrás felhasználását is lehetővé teszi a beköltözők számára: ilyen lehet például a gázfűtés mellett fafűtésre alkalmas vegyes tüzelésű kazán, vagy villamos árammal működő fűtés megvalósítása. Ha lehetőség van rá, akkor megújuló energiaforrásokkal, napelemmel, hőszivattyúval tovább csökkenthetők a beköltözők rezsiköltségei. Ha viszont a meglévő fűtési rendszer vagy a nyílászárók javíthatók, felújíthatók, vagy kisebb költségszinten korszerűsíthetők, nem feltétlenül kell a fűtési rendszert vagy az ablakokat cserélni, a klímavédelmi előírásoknak megfelelő berendezések alkalmazásával – ha így is elegendő tesz a beavatkozás a jogi követelményeknek – gyakran megvárható a kifejezetten ilyen célokat szolgáló pályázatok.

A szociális bérlakások magasabb technológiai színvonala irigységet válthat ki a szegregátumi lakókat befogadó településen belül, ezért fontos a lakosság megfelelő tájékoztatása, amely során nyilvánvalóvá teszik, hogy a modern megoldások mindenki érdekében születnek, hiszen azok alkalmazásával sokkal nagyobb eséllyel lesz sikeres a külterületi szegregátum lakóinak integrációja. Érdemes azt is hangsúlyozni, hogy végső soron pedig a település, azaz az egész közösség lesz gazdagabb a modern épületekkel, amelyeket hosszú távon nem csak a most beköltöző szegregátumi lakók használhatnak majd.

Fontos, hogy a szociális bérlakások tervezésekor, az elérhető, modern technológiai megoldások kiválasztásakor az egyszerű üzemeltetés jelenjen meg mint kiválasztási szempont, hiszen a költözők jelentős részének korábban nem volt tapasztalata hasonló eszközök használatában. A modern technológiai megoldások kialakítása esetében különösen fontos, hogy a szegregátumból való beköltözést segítő felkészítés hangsúlyos része legyen az, hogy a költözők megismerjék a szociális bérlakás berendezéseinek működtetését.

Fontos, hogy a programba bevont épületek tartószerkezetei, fő vezetékhálózatai minél jobb állapotban legyenek, mert ezek cseréje jelentős mértékben megnövelheti a felújítás költségvetését. Indokolt lehet az épület falain lévő repedések helyes megítélése céljából statikus szakértőt bevonni azért, hogy kiderüljön: ezek a tartószerkezet komolyabb hibáját – pl. lényegében javíthatatlan alapozási hiányosságot –, vagy könnyen javítható egyszerű, kisebb vakolathibát jelentenek. A néhány százezer forintos szakértői díjak nemegyszer többmilliósi javítási, kivitelezési költségek megtakarítását teszik lehetővé. Hasonló módon épületgépész tervező bevonása indokolt az épületek vezetékhálózata, épületgépészeti berendezései állapotának a megítéléséhez, a szükséges változtatások megtervezéséhez.

A megcélzott színvonal elemei közé tartozik az egyes épületszerkezetek megújításának kérdése is. A jelenlegi hazai gyakorlat igen gyakran cseréli azokat az összetevőket – pl. ajtókat, ablakokat –, amelyek karbantartása évtizedeken át elmaradt. Igen gyakran jelentős költségmegtakarítás érhető el, ha csere helyett pótoljuk az elmaradt karbantartásokat, például a nyílászárók illesztését, zárcseréjét, stb.

Fontos tudni, hogy az energetikai előírások az épületek nagyobb arányú bővítése esetén a legkorszerűbb új épületekhez hasonló színvonalú beavatkozásokat követelnek meg, ami adott esetben igen súlyos – nemegyszer teljesíthetetlen – anyagi terhet jelenthet a program számára. Indokolt ezért minél inkább a minél jobb állapotú, akár tisztasági festést követően azonnal beköltözhető használt ingatlanok megszerzésére törekedni, amelyek esetében a magasabb vételár többlete a hátrányos helyzetű településeken rendszerint jóval alacsonyabb az elvégzendő építőipari munkák áránál.

6.4. TERVEZÉS, BESZERZÉS, KIVITELEZÉS

A tervezés az esélyteremtési programok megvalósításának alapvető eleme, a menedzsment egyik legfontosabb eszköze. Legtöbbször a különféle műszaki tervezési folyamatokat értjük alatta, de legalább ilyen fontos az azt megelőző humán és gazdasági tervezés is, hiszen a tényleges helyzet, a megismert igények és lehetőségek ismeretében előre kell legalább fő vonalaiban körvonalazni azt, hogy mire van szükségünk, mekkora, milyen minőségű, esetleg milyen specialitásokkal rendelkező épület alkalmas az esélyteremtéshez, és milyen lehetőségek állnak rendelkezésre a megvalósításhoz.

A helyzetértékelés eredményeinek alapján áll össze a korábban bemutatott Lakhatási Beavatkozási Terv, amelyből kiindulva kell összeállítani a műszaki tervezés programját. Ez annak az összegyűjtése, hogy a megfelelő lakáskörülmények biztosításához mire van szükség, és ezek közül melyek azok, amelyek a kialakítandó épületállomány feltételei. Az építész tervezési programnak nevezik a megbízói igényeknek a műszaki tervezés alapjául szolgáló gyűjteményét, és nem ritka, hogy az ilyen programok a tervezési szerződésnek is részét képezik majd, rögzítve a megbízó és a megbízott építész közötti megállapodást a feladat részleteiben. Tekintettel arra, hogy a konkrét épületek, azok állapotának részletes ismerete nélkül a beavatkozás céljai és feladatai is csak nagy vonalakban határozhatók meg, a tervezési program a műszaki felmérések, kivitelezési sajátosságok során gyakran módosul. Fontos tehát ennek folyamatos naprakészen tartása, például az építészeti tervezést megalapozó felmérések, illetve a kivitelezés során gyakran felbukkanó, előre nem látott problémák megoldási lehetőségeinek tükrében. A meglévő épületek megvásárlásának mérlegelése során különös figyelmet kell fordítani arra, hogy az épületeknek ne legyenek tartószerkezeti hibái, mivel ezek csak jelentős költségekkel javíthatók. Nehezen pótolhatók a járulékos munkák mennyisége miatt az önmagukban nem nagy költségű nedvesség elleni szigetelések is, amelyek hiánya néhány év alatt az elvégzett felújítások eredményének tönkremeneteléhez vezethet.

A tervezés az igénybe vett épületek megépítésének vagy felújításának kulcsfontosságú mozzanata. Bár az esetek egy részében – főként, ha új épületekről van szó – jogszabályi elvárás bizonyos tervfajták elkészítése, leszögezhető, hogy a tervezés akkor is szükséges, ha azt semmi sem írja elő, hiszen enélkül nehezen határozhatók meg a különféle műszaki beavatkozások, és szinte lehetetlen a költségek kézben tartása, illetve a kivitelezőkkel, közreműködőkkel történő korrekt megállapodás.

Nagyon fontos azonban, hogy akkor és annyi tervet készítsünk el, amennyi az adott feladat elvégzéséhez szükséges. Az építőiparban rendszerint négyféle tervtípust szoktak alkalmazni: tanulmánytervet, engedélyezési tervet, ajánlati tervet és kiviteli tervet.

A tanulmányterv az építetők tájékoztatására szolgál a tervezett megoldás előnyeiről és hátrányairól. Ennek megfelelően meglehetősen kötetlen műfaj, nem vonatkoznak rá kötelező előírások, szükséglet és megállapodás kérdése, hogy egyáltalán szükség van-e rá. Általában akkor készítik el, ha a beruházáshoz valamilyen testületi, csoportos döntés szükséges, hiszen az ilyen tervek tartalma nem korlátozott, tartalmazhat például különféle megoldási alternatívákat is, látványtervekkel, költségbecslésekkel, így indokolt a készítése akkor, ha érdemben eltérő változatok közötti előzetes döntés indokolt, vagy ha éppen egy döntéshozó testületet szeretnénk meggyőzni valamilyen megoldás előnyeiről.

Az engedélyezési terv jogszabályokban előírt tartalommal és formában, 1:100 léptékben (ahol a rajzokon $1\text{ m} = 1\text{ cm}$) készül. Olyan esetekben kell elkészíteni, amikor az épület építése vagy átalakítása a hatályos jogszabályok szerint engedélyköteles (ez jelenleg a 300 m² feletti lakások esetén kötelező, de figyelni kell az aktuális jogi szabályozást, mert az elmúlt évtized törvényhozásában gyakran változtak a vonatkozó előírások). Az építési engedélyezési tervdokumentációnak a helyszínrajzon, alaprajzokon, metszeteken, homlokzatokon kívül része az építészeti, statikai, épületgépészeti műszaki leírás, valamint egyéb mellett a hőtechnikai előírások teljesítésének módját bemutató hőtechnikai számítás is.

Az ajánlati terv a kivitelezői versenykiírás műszaki melléklete. Célja, hogy a vállalkozó megismerje a feladat műszaki tartalmát, azaz az elvégzendő munkákat és annak körülményeit. Az ajánlati terv az engedélyezési terv tartalmán túlmenően tartalmazza azokat az adatokat és részleteket, amelyeket az ajánlatkérő rögzíteni kíván kiírásában, illetve amelyek a szokásostól eltérőek, és ismeretük fontos az ajánlatadáshoz. A kivitelezési tervet az építetők vagy a nyertes ajánlattevő az ajánlati terv alapján, attól el nem térően készíti, illetve készítteti el. Az ajánlati tervnek nélkülözhetetlen része az árazatlan költségvetés, amely tételesen magában foglalja az elvégzendő feladatokat és azok tervezett mennyiségét, minőségét. Az ajánlat elkészítése rendszerint ennek a költségvetési tervnek a beárazásával készül el, így az ajánlatkérő és az ajánlattevő is tisztában van a szerződéskötés és a megvalósítás során, hogy miből mennyit kell elvégeznie, milyen díjazás fejében, így segíti az egyes részfeladatok, részszámlázások megtervezését és nyilvántartását is.

A kiviteli tervek általában az építészeti, statikai, épületgépészeti és kert tervekből álló jelentős terjedelmű tervcsomagot jelölik, ahol a kivitelező – elvben – minden feladat elvégzéséhez részletes megoldási előírásokat kap a tervezőktől. Az építészeti tervek ebben az esetben az alaprajzokat, metszeteket és homlokzatokat $M=1:50$ – tehát a kiviteli tervnél kétszer nagyobb – méretarányban tartalmazó úgynevezett pallértervből, és a szükséges mennyiségű, rendszerint nagyobb léptékű – $1:20$, $1:10$, $1:5$, $1:2$, vagy akár $1:1$ méretarányú részletrajzokból, valamint az azokhoz tartozó műszaki leírásokból állnak, ahol az utóbbiak rendszerint részletesebbek az engedélyezési tervekhez készült leírásoknál. A pallértervek jóval több méretbeli előírást tartalmaznak az engedélyezési tervekénél, a nyílászárók elhelyezési méreteitől kezdve az egyes födémelek rétegrendjéig bezárólag. A részletterveknek alkalmasnak kell lenniük adott esetben az egyedi megoldások részletei mellett az esetleg egyedileg legyártandó szerkezetek – pl. lépcső- és erkélykorlátok, egyedi nyílászárók – legyártásához is. A pallértervek alapján készülnek el a statikai tervek, amelyek hasonló léptékben tartalmazzák a tartószerkezetek felépítését, részleteit, az alkalmazott anyagok, szerkezetek felépítését és minőségét. Jellemző példái ennek pl. a monolit vasbeton pillérek, födémelek vasalási tervei, vagy az előregyártott födémelek elhelyezési és egyedi kiegészítéseket is tartalmazó tervei. A statikai műszaki leírás szintén részletesen megadja az alkalmazandó anyagok és szerkezetek jellemzőit. Az épületgépészeti tervek ugyancsak a pallérterv alapján készülnek, rendszerint külön a víz- és szennyvízhálózat, a fűtési és szellőztetési hálózat, a klíma, valamint a különféle elektromos hálózatok számára. A rajzos tervekhez itt is minden esetben olyan műleírás csatlakozik, amely a kivitelező és a beruházó számára is világossá teszi a tervezett megoldások részletkérdéseit. Például foglaljuk bele a szerződésbe azt, hogy a megvett lakásokat a tulajdonos kiürített állapotban adja át.

A fenti tervek közül az esélyteremtő lakásfelújítások során a célszerűség keretei között a lehető legkevesebbet kell elkészíttetni. Ez akkor valósítható meg, ha a felújítandó lakásokon nem történnek olyan változtatások, amelyek bejelentési vagy engedélyezési eljárás lefolytatását követelik meg. Bár a jogszabályok az elmúlt időszakban ezen a téren sokszor módosultak, és félő, hogy ez a változás-sorozat még nem is zárult le, annyi valószínűsíthető, hogy arra érdemes törekedni, hogy a megvásárolt épületek felújítása lehetőleg ne haladja meg a szokásosnak mondható lakásfelújítások mértékét, tehát legfeljebb kisebb belső átalakítások történjenek, de jelentősebb alaprajzi változtatások lehetőleg ne legyenek szükségesek, és ne kelljen tartószerkezeti szempontból sem hozzányúlni az épületekhez. Érdemes már az ingatlanok megvásárlása előtt olyan rutinos építész tanácsadót foglalkoztatni, aki szemrevételezés alapján is képes megbízható nagyvonalú becslést adni egy-egy kinézett épület esetében a várható költségek nagyságrendjéről, hiszen az ingatlanok megvásárlási és felújítási, beruházási költségeit együtt vizsgálva dönthető el megalapozottan egy-egy adásvétel kedvező vagy kedvezőtlen volta.

Minden esetben elengedhetetlen az épületek felmérése. A szükséges beavatkozások funkcionális és pénzügyi megtervezése érdekében, az ilyen felméréseket a pallértervek léptékében, azaz $M=1:50$ méretarányban indokolt elvégeztetni. A felújítások vállalkozásba adásához ugyanis rendszerint elegendő a pallérterv elkészítése a kivitelezési ajánlatkéréshez, az építészeti, statikai és épületgépészeti leírásokkal együtt, a részletrajzok egyszerű esetben mellőzhetők, minden esetben szükség van azonban az árazatlan költségvetésre, amely a legpontosabban a pallérterv alapján készíthető el.

A tervezési munkák pénzügyi szempontból is jelentkező kimagasló fontossága miatt nagy szerepe van a megfelelő tervező kiválasztásának. Lehetőség szerint az építészek számára alacsonyabb presztízsű felújítási munkákban, családi házak átépítésében nagy gyakorlattal bíró tervezővel dolgozzunk együtt, hiszen a menet közben szükségszerűen felbukkanó előre nem látott problémák megoldását az e téren szerzett tapasztalat jócskán egyszerűsítheti. Ez azt is jelenti, hogy a tervezés befejezésével mindenképpen érdemes a tervezővel úgynevezett tervezői művezetésre is szerződni – akkor is, ha ez nem kötelező –, amelynek keretében a tervező szükség esetén a helyszínen ismerkedik meg a felmerülő problémával, és tesz javaslatot annak legjobb elérhető megoldási módjára.

Már a megvásárlásra kerülő ingatlanok kiválasztása során lényeges, hogy az azokból kialakítható lakások lehetőleg többféle módon tegyenek eleget a beköltöző családoknak az előkészítés során felmért igényeinek és lehetőségeinek, és ezt a gondolkodást a tervezés során is fenn kell tartani. Ezt segítheti a változatos nagyságú lakásállomány megszerzése, ami nagyobb választékot eredményezhet, így az egyedi körülményekhez lehetőség szerint alkalmazkodva jobban megfelelhet az egyes támogatottak igényeinek, lehetőségeinek.

Új épületek építésénél az energetikai előírásokat maradéktalanul be kell tartani, ami lényeges összetevője az ilyen épületek többszörös költségintjének.

Fontos arra is figyelni a tervezés során, hogy a megtartható épületszerkezeteket, berendezéseket minél inkább őrizzük meg, és újítsuk fel. Ide tartoznak az esetek jelentős részében a lógó, súrlódó belső ajtók, nehezen bezárható ablakok, amelyek azonban sokszor néhány órás asztalosmunkával jó állapotba hozhatók, és évtizedekig újra használhatók. Figyelmet érdemelnek a padlóburkolatok is, főként a régebbi, meglehetősen jó mechanikai tulajdonságokkal rendelkező hidegburkolatok – pl. a mettlachi, vagy az 1960-as évekig még elterjedten használt márvány mozaiklap, esetleg a kent terazó burkolatok – megfelelő tisztítás után sok esetben – ha a padló alulról nem nedvesedik – még hosszan szolgálhatják az ott lakókat.

Fontos szempont a tervezés során – különösen akkor, ha a beruházások elszámolásra, közbeszerzésre kötelezett forrásokból valósulnak meg –, hogy a tervezés legalább pénzügyi szempontból terjedjen ki a közműbekötések, a kerítések megvalósítására vagy felújítására, illetve foglalkozzon a telken gyakran meglévő melléképületek felújításának vagy éppen bontásának módjával, költségeivel.

Nem köztudott, hogy egy épületfelújítást – és persze egy új épület építését is – a valóságban gyakran folyamatos vita kísérhet a megrendelő és a kivitelező között, ahol a kivitelező igyekszik megmutatni, hogy az ajánlatkérésben foglaltakhoz képest milyen többletmunkák merültek föl menet közben, és azok számára milyen többletköltségeket jelentenek, amelyeket ki akar fizettetni a megrendelővel. Ehhez gyakran használja érvként a terveket, bemutatva azok hibáit, tévedéseit, illetve az abban foglaltakhoz képest felmerült többletmunkákat, ezzel alátámasztva követeléseinek létjogosultságát. A megrendelő azonban – főként, ha nem profi az építőiparban – sosem ismeri eléggé az elkészült terveket, azok le nem rajzolt, le nem írott belső összefüggésrendszerét, tervezői megfontolásait, így a viták eredményes megvívása érdekében indokolt a tervezőt úgynevezett tervezői művezetéssel megbízni, amelynek keretében a tervező előre megállapodott esetenkénti díjazás fejében a megrendelő hívására kiszáll a helyszínre, és saját érvrendszerével lehetőleg bebizonyítja, hogy a kivitelező érvrendszere téves, vagy – ha a tervben foglaltak valóban nem oldják meg a felmerült problémát – megtalálja és a kivitelezővel egyeztetni a megoldás legjobb módját. Az építkezések során minden esetben építési naplót vezetnek, ahová a kivitelező naponta bevezeti az aznap elvégzett munkát, és ide jegyzi be a felmerült problémákat, azok általa javasolt megoldását is. Ugyanígy a tervező is az építési naplóban vezeti a helyszíni látogatásainak tárgyát, eredményeit, a problémákra javasolt, és a kivitelező által is elfogadott megoldásokat. Az építési naplót – amely az építőipari minőségbiztosítás és a fogyasztóvédelem fontos eszköze – Magyarországon évek óta egy központi internetes felületen, digitális formában kell vezetni.

A kivitelezésnek további kulcsszereplője a műszaki ellenőr. Ő olyan, a megrendelő által megbízott, megfelelő végzettsége és tapasztalata alapján ilyen tevékenység végzésére jogosultsággal rendelkező szakember, aki a megrendelő képviselőjében kíséri figyelemmel az építkezés folyamatát, kontrollálja a kivitelező által elszámolt mennyiségeket, a megvalósult minőséget, és a tapasztaltak tükrében tesz javaslatot a számlák kiegyenlítésére, vagy az ahhoz támasztott megrendelői feltételekre. A műszaki ellenőr egyszerűbb esetekben javaslatot tesz a megrendelőnek a menet közben felmerülő kisebb problémák rendezésére, egyszerűbb kivitelezői kérdések megválaszolására, amelyeket – ha az a terveket is érinti – a tervezővel jóváhagyat. Ő is bejegyzéseket tesz az építési naplóba az elvégzett ellenőrzésekről, problémamegoldásokról, és a tervezői művezetések alkalmával ő teszi világossá a megoldandó műszaki problémát, segíti a tervezőt a legjobb megoldás megtalálásában.

Általában indokolt a műszaki ellenőrt már a tervek elkészítési fázisában szerződtetni, mert így – a kivitelezés későbbi figyelemmel kíséréjeként – már ebben a korai szakaszban ellenőrizheti a tervet, kiszűrve annak esetleges hibáit, ami viszont egyszerűsítheti a megvalósítás folyamatát.

A fentieknek megfelelően a tervezői művezetés és a műszaki ellenőr foglalkoztatása azokban az esetekben is indokolt, amikor azt jogszabály nem írja elő kötelezően, hiszen alkalmazásuk a díjazásukat lényegesen meghaladó mértékben teheti kedvezőbbé a kivitelezés folyamatát a megrendelő számára.

A műszaki ellenőr nem tévesztendő össze a hasonló elnevezésű műszaki vezetővel, aki a kivitelező által foglalkoztatott, a helyszíni munkavégzést irányító, koordináló szakember, tehát a különféle viták esetén értelemszerűen a kivitelező szempontjait képviseli.

A kivitelezés során a megrendelőnek és a kivitelezőnek szigorúan alkalmazkodnia kell az ajánlatban, majd az ennek alapján megkötött kivitelezői szerződésben foglalt feladatokhoz és díjazáshoz, ezektől eltérni csak közös megállapodás esetén lehet. Ez azt is jelenti, hogy a kivitelezőnek az ott szereplő minőségű építőanyagokat, szerkezeteket, berendezéseket kell beépítenie, és ezen belül általában nem számolhat fel többletköltséget az olyan változtatásokért, amelyek neki nem okoznak többletköltséget. A gyakorlatban sokszor ilyen pl. a falak, nyílászárók festésének színe vagy a csempék, padlóburkolatok mintája. A kivitelezés közben felmerülő megrendelői többletígyényeket, módosításokat viszont a kivitelező nem köteles külön díjazás nélkül teljesíteni.

Érdekes kérdés ilyen vonatkozásban az, hogy legyen-e, lehet-e a beköltözőknek beleszólásuk a jövőendő lakásuk alakításába. Általánosságban az mondható el, hogy az előzetes személyes felmérések során érdemes begyűjteni az egyes családoknak, lakóknak a jövőendő lakással kapcsolatos elvárásait, igényeit, várható teherbíró képességét, másrészt pedig indokolt kellő időben lehetőséget teremteni az eredmény alakítására az olyan esetekben, amelyek nem igényelnek többletköltséget. Ilyen lehet például a tervezés során a hálószoza padlóburkolatának meghatározása (pl. szőnyegpadló vagy laminált padló), vagy a kivitelezés megfelelő időszakában – az előírt minőségben belül – a padló, vagy a falak, belső nyílászárók színének, mintájának kiválasztása.

Bár nem tartozik az építőipari munkák körébe, de gondolni kell a tervezés során a lakások berendezésére is, hiszen a beköltözők meglévő bútorai gyakran nincsenek összhangban az új lakás használati követelményeivel, tehát gondoskodni kell a hiányzó bútorarabok, berendezési tárgyak beszerzéséről, akár jó állapotú használt bútorok adományként való megszerzése formájában. Gondot kell fordítani az olyan berendezési tárgyakra, amelyek nem tartoznak a szigorúan vett építőipar keretébe, mégis célszerű azokat a kivitelezés során elhelyezni, mint például a szobák lámpái, vagy a függönykarnisok.

A felújítások és az új épületek megvalósításának utolsó műszaki jellegű állomása az épület átadása-átvétele, amely egy rendszerint két lépésből álló művelet. Az első lépésben a vállalt munkanemek elkészítését követően a kivitelező készre jelenti a megrendelőnek az épületet, és ennek nyomán a műszaki ellenőr – és lehetőleg a tervező – társaságában végigjárják az épületeket, szemrevételezve, hogy valóban minden vállalt hiánytalanul, a tervezett módon és minőségben valósult-e meg. Mivel az esetek többségében a bejárás során kisebb hiányosságok merülnek fel, a bejárás végén ezekről listát vesznek fel, és határidőt állapítanak meg, ameddig a kivitelező pótolja az elismert hiányosságokat.

A határidő leteltével a felek a hiánypótlási lista alapján ismét ellenőrzik az elvégzett munka eredményét, és ha mindent rendben találnak, a megrendelő az épületet a kivitelezőtől átveszi, és egyben elismeri a vállalt feladatok teljesítését, amelynek az alapján kiegyenlíti a kivitelező végszámláját. Ha a hiányok egy része fennmaradt, netán időközben a korábbi hiányos munkavégzés nyomán új hibák is keletkeztek, az átvételi eljárást a teljes javításig szükség szerint megismétlik.

Az ingatlanok felújítása vagy új épületek építése a közpénzből támogatott projektek gyakorlatában közbeszerzéssel történik. Ennek során az értékelési szempontok között számos olyan igény felmerülhet, amely a célcsoport szempontjából vagy a települési megrendelő részéről fontos.

Ilyenek például a gyakornoki helyek biztosítása a humánfejlesztésben, ezen belül is a projekt keretein belül képzésben résztvevők számára, a hátrányos helyzetű munkavállalók foglalkoztatásának előírása, helyi munkavállaló foglalkoztatása stb. Fontos figyelembe venni, hogy értékelési részszerzőpontként csak olyan feltétel írható elő, amely a szerződés teljesítésének minőségét emeli, és azt is érdemes mérlegelni, hogy az ajánlattételhez szükséges dokumentumok (nyilatkozat, hátrányos helyzet dokumentált igazolása, foglalkoztatás igazolása, a munkavállaló bemutatása stb.) érvénytelenséget vagy eredménytelenséget is okozhatnak az eljárás során. Minden ilyen kérdés felmerülése esetén érdemes a közbeszerzési szakértővel egyeztetni a kérdésről, a feltételeket pedig már az ajánlattételi felhívásban közölni kell.

Jó tudni például azt, hogy a hátrányos helyzetű munkavállalók személyének a közgondolkodásban bevett fogalma nem egyezik meg a Bizottság 651/2014/EU rendelete (2014. június 17.) 2. cikk 4. pontjában foglaltakkal. A rendelet a hátrányos helyzetet számos szempont alapján ítéli meg (pl. nem, kor, foglalkoztatási státusz stb.). A hátrányos helyzetű munkavállalókra vonatkozóan az alábbi cégszerűen aláírt nyilatkozatot kell benyújtani a szerződés megkötésekor:

- név szerint kerüljenek megjelölésre;
- kerüljön bemutatásra, hogy a hátrányos helyzetű munkavállaló mi alapján/milyen szempontokra tekintettel (mely jogszabályi rendelkezés alapján) minősül hátrányos helyzetű munkavállalónak;
- a szerződés teljesítésével összefüggésben (annak során) milyen konkrét feladatokat fog ellátni (munkakör, pl. „betanított munkás” megjelölése nem elegendő, konkrétan fel kell tüntetni az adott műszaki tartalom keretében elvégzendő feladatokat);
- szükséges továbbá a hátrányos helyzetű munkavállalói „minőség” igazolására vonatkozó dokumentumok csatolása/bemutatása (pl. életkor igazolására személyi igazolvány másolata vagy más közokirat másolata).

A szerződés teljesítése során az ajánlatkérő ellenőrzése igazoló dokumentummal történik, amely bemutatja, hogy az érintett szerződés teljesítése során, az adott szerződéssel, annak teljesítésével összefüggésben mely napon, milyen feladatot végzett el/látott el a hátrányos helyzetű munkavállaló, továbbá tartalmazza az ajánlattevő, ajánlatkérő képviseletében eljáró személy(ek) és a szerződés teljesítésében közreműködő hátrányos helyzetű munkavállaló aláírását.

A hátrányos helyzetű munkavállalók be nem vonása a szerződéskötéstől való visszalépésnek, illetve a szerződéskötés megghiúsulása ajánlattevő érdekkörében felmerült okának tekinti és a Kbt. 131. § (4) bekezdése alapján a második legkedvezőbb ajánlatot tevőnek minősített szervezettel (személlyel) köti meg a szerződést, ha őt az ajánlatok elbírálásáról szóló írásbeli összegezésben megjelölte.

6.5. A LAKÓK KIVÁLASZTÁSA, AZ IGÉNYEK FIGYELEMBEVÉTELE

Az egyes épületek lakóinak kiválasztása, a rendelkezésre álló lakásállománnyal való megfeleltetése akkor indokolt, amikor a meglévő épületek már megvételre kerültek. Emellett már látszik az, hogy – a tervezés folyamatára is figyelemmel – melyik épületben milyen, mekkora lakás alakítható ki, és látszódnak a lakás fő paraméterei: az épület helye, alaprajza, a szobák száma, hozzávetőleges nagysága, a fűtés módja stb. Már a program beindulásától kezdve fokról fokra, az első felméréseknél és a személyes tervek elkészítése során is fel kell készíteni az érintetteket arra, hogy megalapozottan, a család létszámának, összetételének megfelelően, és az érintettek által fenntarthatóan fogalmazzák meg azokat az igényeket, amelyek segíthetik a később kialakuló kínálatból a megfelelő lakás kiválasztását. Ha időben párosításra kerülnek a kiválasztott épületek és a beköltöző családok, arra is lehetőség nyílik, hogy a család kisebb, többletköltséget nem jelentő, a későbbi használatot nem nehezítő kívánságait – például a fal festésének a színét – teljesíteni lehessen.

A párosítási folyamat elején az érintettektől legalább három, a számukra megfelelőnek gondolt ingatlan kiválasztását kérjük, hogy a párosításkor a kellő rugalmasság megvalósulhasson. A lakás sajátosságai mellett gondot kell fordítani az olyan körülményekre is, mint a kert nagysága, alkalmassága a kertészkedésre vagy éppen a kisgyerekek játszóhelyeként, a melléképületekre vagy azok hiányára, és arra is, hogy az egymással a mindennapokban szoros kapcsolatot ápolók a továbbiakban is közel lakhassanak egymáshoz, hiszen ez a kedvezőbb életkörülmények mellett nemegyszer az erősen kedvezőtlen helyzetű – pl. idős, beteg, önmaga ellátására képtelen – támogatottak számára a túlélés esélyét hordozza.

Tekintettel arra, hogy a beköltözők az eddigi gyakorlat szerint a szociális lakhatásra vonatkozó szerződést a lakás tulajdonosával – jellemzően tehát a település önkormányzatával – kötik meg, továbbá arra, hogy a kisebb településen élők rendszerint régóta ismerik egymást, indokolt a beköltözők lakásválasztási helyszíneit a település viszonyait jól ismerő közéleti vezetőkkel – például a képviselő-testület tagjaival – egyeztetni, hogy a kifejezett szomszédi ellenszenveknek minél inkább elejét lehessen venni, ezzel csökkentve a befogadás folyamata során törvénytörően jelentkező konfliktusok számát.

A lakásokat körültekintően szabályozott szerződés keretében kell a beköltözők kezelésébe adni, ahol a különféle, elvárható viselkedési és ingatlankezelési szabályok, a jó gazda feladatai és a lehetséges szankciók is megtalálhatók. Részletes és tételes leltárt kell írni az átadott lakásfelszerelési és -berendezési tárgyairól is, a kertben található jelentősebb növényekről, kerti bútorokról, tárgyalva az azok eltűnéséből, vagy rongálódásából származó károk következményeit.

07.

A PROJEKTFOLYAMAT

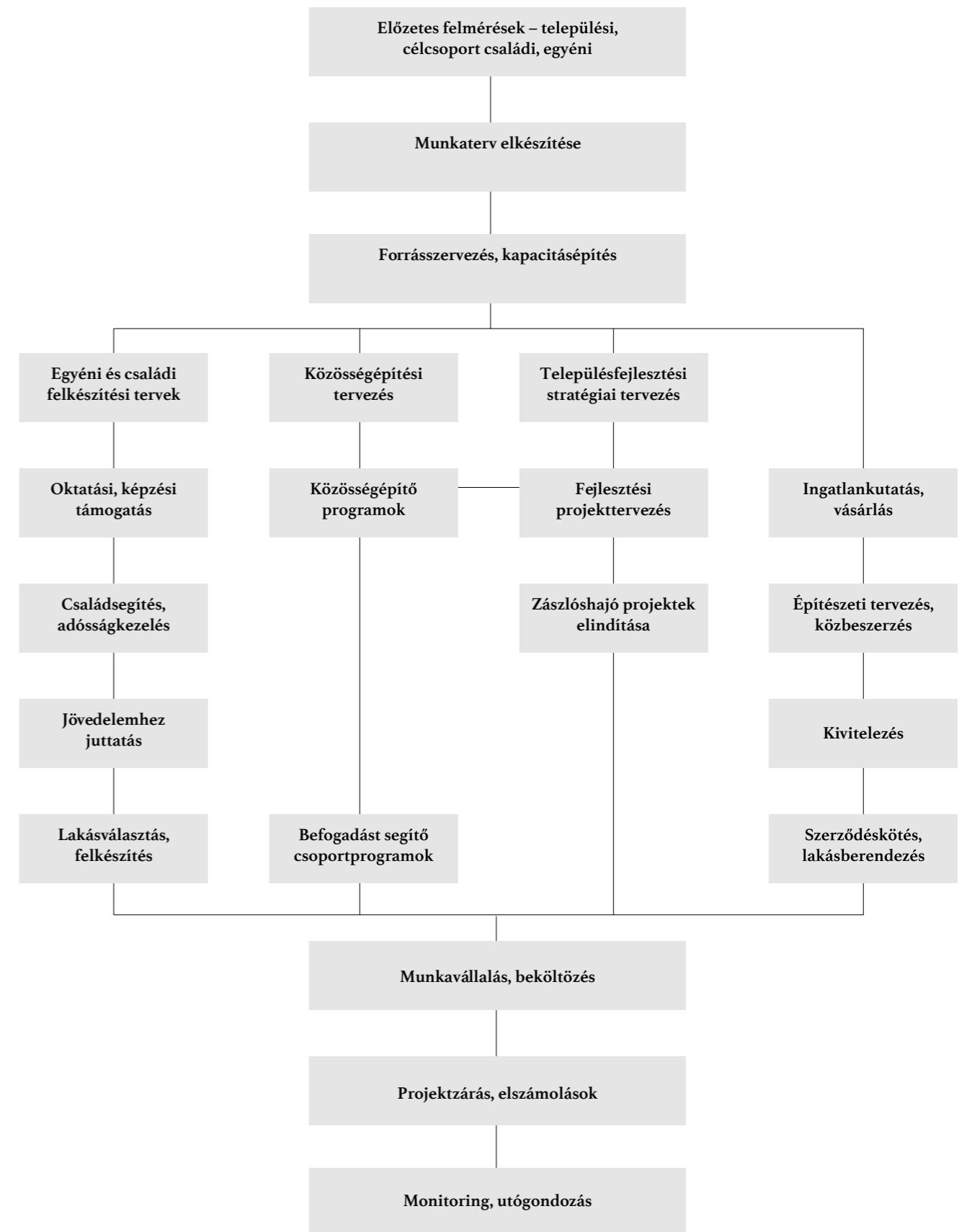
A fejezet a projekttervezési és -megvalósítási folyamat egyes lépéseivel, a felmerülő szempontokkal foglalkozik. Általánosságban tekintünk itt a projektre, és együtt kezeljük a két fő lábát, tehát az infrastrukturális beruházási (építkezés) és a humánfejlesztési (segítés) lábát, és mindezekre vonatkozóan a menedzsment részére fogalmazunk meg átgondolandó kérdéseket, szempontokat.

7.1. Az integrált megközelítés és a folyamatszervezés szempontjai

A külterületi szegregátumok felszámolását célzó akciók összetett, sokféle szaktudás összehangolt alkalmazását igénylik. A többoldalú bizalomépítéshez, az ehhez szükséges gördülékenységhez, a folyamat egészében elengedhetetlen rugalmassághoz és szervezethez sokféle tudás együttes alkalmazása szükséges. Az integrált megközelítés egy-egy aktivitás sajátosságainak ismeretében többféle szempontból figyelembe veszi annak hatásait. A teljes projektre nézve mérőföldköveket kell betervezni, ami lehetővé teszi a visszatekintést, az elvégzett feladatok értékelését, a tervszerűség monitorozását, valamint a sokszor kihagyhatatlan újratervezést.

EGY TIPIKUS ESÉLYTEREMTŐ INTEGRÁCIÓS FOLYAMAT LEFOLYTATÁSÁNAK ÁBRÁJA A KÖVETKEZŐ LEHET:

7.2. LOGIKAI KAPCSOLATOK A FOLYAMATTERVEZÉSBEN

A sikeres folyamattervezés kulcsa az, hogy a tervezők hogyan tudják – áttekintve az alapvető feladatok időigényét, sorrendiségét – megtalálni az egyes lépések megtételének idejét, módját úgy, hogy azok eredményei segítsék más területek előrelépését is.

A jól felépített program a beköltözők viszonyainak, személyes törekvéseiknek, lehetőségeinek a felmérésével kezdődik, és ezzel egyidőben indul a befogadás előkészítésére irányuló nyilvánossági munka, a településtervezés is. Ezután következnek a képzések előkészítése, szervezése, az ingatlanok megszerzése és a befogadást segítő rendezvények lebonyolítása, majd az ingatlanok felújítása, a beköltözők és az ingatlanok összepárosítása, a szerződéskötés és az egyéni befogadássegítő munka.

A munka a fejlesztési projektelőkészítéssel, valamint az új jövedelemszerzés megindításával és a beköltözéssel zárul, illetve innen folyamatgyelvéssé, folyamatos támogatássá válik.

7.3. A PROGRAM SZEREPLŐI KÖRE

A megcélzott szereplők itt a projekt megvalósításához nélkülözhetetlen vagy legalábbis előnyös szervezetek, csoportok, valamint feladataik meghatározását jelenti.

A program végrehajtásában rendszerint – bár nem feltétlenül, nem minden esetben – kitüntetett szereplő az önkormányzat. A szükséges pályázatokban, a bérlakások biztosításában, a szociális támogatások rendelkezésre állásának biztosításában, illetve a település közös jövőképeinek kialakításában, megvalósításának előkészítésében, és még sok más kérdésben egyaránt fontos szerepe van. Az önkormányzat ugyanakkor sokszor kis mértékben vagy egyáltalán nem rendelkezik a program végrehajtásához szükséges erőforrásokkal. Gyakran a szaktudás, a megfelelő humán erőforrás is hiányzik. Előfordul, hogy nem tudják jól használni, kihasználni a meglévő eszközeiket, nem ismerik fel, hogyan érdemes azokat a programban használni. Ezért a vezetői körnek, a menedzsereknek elő kell készíteni a megfelelő önkormányzati döntéseket.

Fentiekhez egy olyan irányító csoportot kell létrehozni, amely a program vezetőjének koordinációjával a sokféle szempontrendszer eltérő viszonyainak, eszközeinek és lehetőségeinek, korlátjainak ismeretében tervezi meg a teljes folyamatot. Ebben a csoportban a szociális és képzési munka szakértői mellett a műszaki és építési, illetve urbanisztikai, és önkormányzati kérdésekben is jártas szakembereknek is indokolt részt venniük. Ez az irányító csoport készítheti el a program előzetes terveit, dolgozhatja ki többéves munkafolyamatát, szükség szerint bevonva a tervezésbe különféle további specialistákat. Ez az irányító csoport a program teljes ideje alatt rendszeres – pl. havi, kétheti stb. időközökben – találkozik. Mivel az infrastrukturális beruházások és a beköltözők segítése erősen összefügg és párhuzamosan, egymás mellett halad, sőt kölcsönhatásban is van egymással, a rendszeres kapcsolattartás a két meghatározó láb munkatársai között elengedhetetlen.

A megbeszélések célja, hogy résztvevői a program keretében egymással párhuzamosan zajló folyamatok között kapcsolatot teremtsenek, illetve, hogy minél inkább kihasználják az összhangból, az ezzel összefüggő szinergiákból származó előnyöket, továbbá egyeztessék az elvégzett feladatokat, ezek tanulságait, és a következő időszak feladatait. A program végrehajtásába, ha vannak civil szervezetek a településen, különféle szerepkörökben, általában a saját profiljuknak megfelelően, bevonhatóak. Számukra a díjazást, de legalább a költségtérítést biztosítani kell. Ilyen lehet például a roma nemzetiségi önkormányzat is, de más helyi, a település életében szerepet játszó, hagyományörző vagy más felzárkóztatási jellegű munkát végző szervezet is.

A folyamat során – a fent említett vezetői találkozókkal mellett – kiemelkedően fontos az összes bevont szereplővel a rendszeres kommunikáció, a jó kapcsolat ápolása, a folyamatok egyeztetése és az erőforrások összehangolása érdekében.

Bár az eddig megvalósított projektekben nem volt jellemző, de fontos – sőt, esetenként alapvető – szereplője lehet egy települészámolási akcióban a privát, vállalkozói szféra. Egyrészt létezhetnek olyan tőketulajdonosok – pl. bankok, biztosítótársaságok stb. –, amelyek társadalmi felelősségvállalásuk részeként vállalnak finanszírozói részvételt egyes programelemekben, akár az oktatás-képzésben, akár a településfejlesztésben vagy ingatlanfejlesztésben. Másrészt résztvevője lehet a programnak az elhagyandó terület majdani hasznosítója, hiszen sok esetben a korábbi külterület más – nem állandó lakás – célra jól hasznosítható. Sajátos, de logikus adottság, hogy a hátrányos helyzetű települések jelentős része az ország kedvező természeti, táji adottságokkal rendelkező hegy- és dombvidékein található. Az ilyen területeken korábban szerény megélhetést biztosító erdőgazdálkodás, mezőgazdasági termelés munkaerőigénye a különféle strukturális átalakulások, a centralizálódó tulajdonviszonyok miatt lényegesen csökkent, így ezek a települések munkalehetőség híján lakóhelyként rendkívül hátrányos helyzetbe kerültek. A kiváló természeti adottságokra, meglévő épített és táji értékekre építő térségi turizmus fejlesztése ugyanakkor az ilyen aprófalvak számos lakója számára biztosíthat munkalehetőséget, ami e települések túlélőképességének javítása mellett a környéken élők számára is munkavégzésre, jobb életre, a hátrányos helyzetből való kilábalásra való esélyt hozhat. Erre vonatkozóan érdemes előzetes felmérést, számítást készíteni, hogy a település számára ez járható út-e.

7.3.1. EGYÜTTMŰKÖDÉS MÁR INTÉZMÉNYEKKEL

A felzárkóztatási munka során kiemelt jelentősége van az együttműködéseknek, amelyek nemcsak a programidőszak alatt segítik a munkát, hanem a projektidőszak után a fenntarthatóság garanciái is.

Helyi szinten kihagyhatatlan az önkormányzat, a helyi stakeholderok – valamilyen szinten meghatározó személyek, vállalkozások stb. Hasonlóan fontos támogatást jelenthetnek a program számára a települési és nagyobb közigazgatási egységhez tartozó, például járási szakemberek, szervezetek. A családsegítő szolgálat, a helyi oktatási intézmények (óvoda, iskola), más szociális és gyermekvédelmi intézmények (idősek klubja, biztos kezdet gyerekház, bölcsőde, tanoda), az egészségügyi szakemberek (védőnő, házi- vagy családorvos és asszisztense), a helyi egyház képviselői, a civil szervezetek vezetői és önkéntesei, helyi vállalkozók stb.), a nemzetiségi önkormányzat képviselői.

Emellett a szükségletekre, felmerülő igényekre, érdeklődésre reagálva célzottan kerestünk egyéb szervezeteket is, amelyek a következők voltak: sportegyesületek, iskolák, állatmentő szervezetek, bíróság, végrehajtók, gyászfeldolgozó segítő szakember, pszichiáter és pszichiátriai, addiktológiai ellátást nyújtó intézmények, szakrendelők.

A programban dolgozó szociális munkások számára visszatérő, megnyugtató a tudat, hogy nincsenek egyedül a felzárkóztatási munkában, és a fenti sinergiákat, meglévő állami és civil szolgáltatásokat kihasználva tudnak gondolkodni a sokszor súlyosan összetett problémák megoldásáról. Emellett a kapcsolatok kialakításának másik fő motivációja az a szempont, hogy a kliens környezetével is foglalkoznia kell a szociális szakembereknek. A gyerekek iskolájával, a pedagógusokkal, a felnőttek munkáltatójával történő közös gondolkodás és erőfeszítések hasonlóan feladata a szociális munkásoknak, amellyel ezen szereplők érzékenyítését is segítik.

7.4. A MENEDZSMENT FELADATAI, A SZÜKSÉGES KAPACITÁSOK

A menedzsment legfontosabb feladata a programhoz szükséges pénzügyi és humán források ütemezett, megfelelő mennyiségű és minőségű biztosítása, a feladatterv kézben tartása, az ott szereplő tételek valóra váltásának meghatározása, a folyamatosan adódó problémákra megfelelő megoldás megtalálása.

A program megvalósításához legalább három fő teljes munkaidős munkatárs (projektvezető, lehetőleg szociális végzettséggel, megvalósítási vezető és pénzügyi vezető), valamint a tervezett aktivitások szerint nyolc-tíz további, részmunkaidőben, vagy egyes feladatokra (pl. telepi szociális munka, rendezvényszervezés, településfejlesztés, ingatlanközvetítés, kommunikáció stb.) szerződöttségű munkatárs, és esetenként további megbízottak, alvállalkozók, önkéntesek foglalkoztatása szükséges.

A szociális munka, a személyi segítséget célzó telepi munka egyedi személyiségekkel, sorsokkal foglalkozik, így többféle speciális készséget, szakértelmet, tapasztalatot igényel. Nincsen egyetlen recept, amely garantálhatná a hatékonyságot és a sikeres kimenetet. Szintén fontos figyelembe venni a helyi szükségleteket és lehetőségeket, például azt, hogy egyes szakemberek mennyire elérhetőek az adott településen. Mégis a saját tapasztalataink megosztása mellett törekszünk néhány fontos sarokkövet is megfogalmazni, amelyek segíthetnek a felzárkóztatási munka tervezésében és megvalósításában azoknak, akik most kezdenek neki ennek a feladatnak. Mindezek mellett azonban a szakértelem bevonása elengedhetetlen, kiemelten szükséges szakképzett és tapasztalt segítő szakember (szociális munkás, szociálpedagógus, pszichológus, mentálhigiénikus stb.) alkalmazása a felzárkóztatási feladatokat végző teamben. E szakmai team kialakításakor fontos, hogy abban olyan szakemberek dolgozzanak, akik nemcsak a felzárkóztatási folyamatot és az érintettek speciális sajátosságait, történeteit ismerik, hanem értik a pszichológiai, társadalmi összefüggéseket és járatásokat ezek kezelésében.

A multidiszciplináris team összetételében a professzionális segítő mellett egyéb szaktudásra is szükség van (pedagógus, mentálhigiénikus, antropológus stb.). A szociális segítőknél szükséges képességek: jó kommunikációs készség (az ügyfelekkel, a település lakóival és szakembereivel), holisztikus szemlélet, gyakorlat az egyéni segítségben és közösségfejlesztésben. Kiemelkedő jelentőségű, hogy a programban részt vevő dolgozók higgyenek klienseik változásában és abban, hogy a kitűzött célokat együtt el tudják érni. A felzárkóztatási teamben elengedhetetlen egy, a szakembereket segítő asszisztens, adminisztrátor alkalmazása is, aki a papírmunka elvégzésébe és az ügyintézésbe tud hatékonyan bekapcsolódni.

Szintén fontos a helyi ismeretekkel, kapcsolatokkal felvértezett, a szegregált területet jól ismerő személy alkalmazása is, aki lerövidíti a bizalom kialakítását, segíti az információáramlást, az üzenet átadását, szerepe meghatározó a kapcsolatépítés, kapcsolattartás szempontjából. Ők nagyon jó hely- és személyismerettel (kliens és szakember is) rendelkeznek, fontos tényezők a jelenlét biztosításában, illetve a közösségi programok szervezésében is. Azonban szaktudás hiányában a segítő kapcsolat kialakítására, egyéni esetvitelre nincs kompetenciájuk. A munkavégzés hatással lehet a megítélésükre, a településen belül lévő dinamikát átalakíthatja, mind a klienseknek, mind a helyi kollégáknak nehézséget okozhat a szerepvárv (a program munkatársa, de rokon, barát is stb.), így a határok megtartása, a személyes ügyek kezelése, a titoktartás. Kapcsolataik tapasztalata révén bemerített megítéléseik lehetnek egyes kliensekről, szakemberekről.

Az ilyen, halmozottan hátrányos helyzetű kistelepülések az elérhető humánerőforrással sokszor mindennapi feladataik ellátását is nehezen tudják megoldani, ezért fontos, hogy biztosítsunk egy ott működő adminisztratív munkatársat, aki a projekt megvalósításához szükséges teendőket ellátja (pl. közműbekötések engedélykérelmei, szemétszállítás ügyeinek intézése, kifizetendő számlák sorba állítása, beszerzések indítása stb.), hiszen a dokumentumok ellenjegyzése helyben történik.

A program megvalósító csapatának minél inkább helyi, térségi emberekből kell állnia, eltekintve a specialistáktól, akik sajátos tudásuk miatt gyakran nem érhetőek el a közelben, viszont nincs szükség a mindennapos közreműködésükre. Szerencsés az is, ha a program terepet biztosíthat különféle, pénzügyileg kedvezményesen alkalmazható segítők – pl. egyetemista gyakornokok – igénybevételére.

A beruházás során rendszeresen kell biztosítani megbeszélési, ellenőrzési, találkozási lehetőséget minden résztvevőnek. A kooperációk során az építő vállalkozó, tervező, műszaki ellenőr és a megrendelő az ütemezés szerint ellenőrzi a feladatokat, és közösen próbálja megoldani a problémákat.

A felzárkózási munkának tárgyi feltételei is vannak. A humánerőforrás mellett ugyanolyan fontos kialakítani helyben egy integrált közösségi teret, amely egyrészt lehetőséget nyújt a szervezett szolgáltatások (klubok, képzések, ügyfélforgalom stb.) lebonyolítására, valamint a projekt munkatársai számára biztosít helyet. Egy közösségi tér, amely összefogja és elérhetővé teszi a gyerekekre és családjaikra irányuló fejlesztéseket, kezdeményezéseket, programokat. Az épület része egy iroda, ahol a munkatársak dolgozni tudnak, és biztonsággal tudják tárolni a szükséges eszközöket, valamint a projekthez kapcsolódó, sokszor szenzitív adatokat is tartalmazó dokumentumokat (a titoktartásnak megfelelően, zárható helyiségben, zárható szekrényben). A tér rendkívül fontos a program szempontjából. Szükséges és a segítő kapcsolat feltétele egy nyugodt, zavartalan együttlétet biztosító, a titoktartási kötelezettség betartását is lehetővé tevő kisebb interjúszoba, amely az egyéni vagy páros/családi segítő beszélgetések megvalósulására alkalmas. Emellett előny, ha a projekt rendelkezik egy nagyobb befogadó képességű csoportszobával, valamint közösségi rendezvények megtartására alkalmas helyiséggel vagy külső térrel is. A gyerekfoglalkozások szempontjából elengedhetetlen – a nagy mozgásigény miatt – egy udvar, kert, ahol kültéri játékokat is lehet szervezni, biztonságosan együtt lenni (kevés por, levágott fű, árnyékos és napos részek stb.).

Az alapvető tárgyi feltételek közé tartozik a munkatársaknak – de legalább a szociális munkás státuszban dolgozóknak – a jól működő laptop, mobiltelefon és internetelérhetőség biztosítása, amelyek elengedhetetlenek a hatékony kapcsolattartás és ügyintézés érdekében. Emellett szükséges zárható szekrény, nyomtató az irodahelyiségben, illetve fénymásoló, iratmegsemmisítő és lamináló gép, vagy ilyen lehetőség biztosítása a bázishelyiség közelében. Ajánlott klienshasználatra egy asztali számítógép beállítása a közös térben. Fontos továbbá átgondolni és valamilyen módon megoldani a személy- és egyéb szállítást, illetve a napi teendők elvégzéséhez, az állandó kapcsolattartáshoz is szükséges gépkocsi.

7.5. KOMMUNIKÁCIÓ, PR

A kommunikáció a telepprogramok egyik legfontosabb tényezője, amelynek az első lépésektől az utolsóig szerves részét kell képeznie a programnak. A kommunikációnak a bizalomépítés érdekében információt kell adnia a célokról, várható fejleményekről, eseményekről, munkaterről, és megfelelő módon kell viszonyulnia az érzékeny témákhoz is.

A program számára az első lépések között szükséges a megfelelő arculati elemek megtervezése, aminek részét képezi a program elnevezése, valamint az arculati elemek és az azt hordozó kommunikációs eszközök (pl. honlap, Facebook, Instagram és Tik-Tok profil, az eseményhelyszíneken elhelyezendő rollup, molinó) elkészítése is. Az arculatban az egyéni jelleg domináljon, kevés, egyszerű, a célcsoport számára vonzó, jól alkalmazható elemmel, könnyen megjegyezhető, rokonszenves szlogennel. Ezek következetes alkalmazása segít a befogadó település lakosságának azonosításában az akcióval összefüggő eseményeket, ami a bizalomépítésnek is fontos eszköze lehet. Amennyiben a projekt uniós vagy hazai társfinanszírozással valósul meg, akkor erről fontos a kommunikációs akciók részeként tájékoztatni. Ilyen esetben a hatályos tájékoztatási útmutatóban leírtaknak megfelelően, maximálisan eleget kell tenni a tájékoztatással és a nyilvánossággal kapcsolatos elvárásoknak a projekt teljes megvalósítása során. Ugyanakkor érdemes saját magunkat, a kormányzati, vagy EU-s támogatások kötelező elemeit csak a szükséges minimális mértékben használni, úgy, hogy inkább a program saját arculati elemei, jellegzetességei kerüljenek előtérbe, amelyek ilyen esetekben fontosabbak a befogadók, támogatók szemében, mint a rendszerint jellegtelen, sokféle alkalmazott típus elemek.

A projekt teljes időtartama alatt szükséges olyan fotódokumentációt, esetleg videós tartalmakat is készíteni, amelyek nemcsak a beszámolási kötelezettséghez használhatóak, hanem a projekt kommunikációs tevékenységeiben is fontos szerepet játszhatnak.

Felszámolandó szegregált területek lakóinak integrációját megvalósító projekt esetében három csoport felé kell kommunikálnunk, részben eltérő eszközökkel. Az első csoport a költöző célcsoporttagok, tehát a közvetlenül érintettek, a második csoport a település teljes lakossága, a közvetett érintettek, a harmadik csoport pedig a külvilág. A célcsoport hatékony elérése miatt meg kell teremteni vagy találni azt az internetes felületet, ahol a helyiek leginkább elérhetőek, esetenként a célcsoportoknak saját felületre is szüksége lehet. Ne feledkezzünk meg az offline kommunikációt elérő csoportokról sem, számukra offline kell információt biztosítani (helyi újság, hirdetések forgalmas pontokon, plakát, szórólap stb.)

A célcsoportot érdeklő és érintő valamennyi eseményről érdemes hírt adni. Az érintett lakosság – közvetlenül és közvetetten érintett esetben is – tájékoztatása létfontosságú. Tehát nemcsak a célcsoporttagok, hanem a megvalósításban érintett település minden lakosának megszólítása fontos, mivel így lehet a társadalmi elfogadottságot, a projekt ismertségét növelni. A teljes lakosság elérésére kiváló lehetőség a különböző információs napok, lakossági fórumok szervezése, ahol nem csak a projekttel kapcsolatban lehet tájékoztatni a lakosságot, de az érintettek véleményét, a projekttel kapcsolatos esetleges javaslatát is össze lehet gyűjteni.

A külvilág felé is fontos kommunikálnunk, különös tekintettel a potenciális befektetőkre, beruházókra, piaci szereplőkre, akiknek a gazdasági háttér, a helyi és térségi munkahelyek megteremtésében, a foglalkoztatásban jelentős szerep juthat, de ide tartozhatnak azok a közeli önkormányzatok is, ahol adott esetben az új életésélyeket biztosító lakókörülmények megteremtésére kerülnek. Fontos szegmense a projektkommunikációnak a településfejlesztéshez gyakran nélkülözhetetlen privátgazdasági érdeklődés felkeltése, amit jól szolgálhat az adott település, környék gazdasági erőforrásait, kedvező adottságait bemutató információterjesztés, akár a gazdasági szaksajtó, akár a térségi média felhasználásával, az ilyen irányú munkáról, lépésekről beszámoló cikkek, információk terjesztése, ami a befektetői érdeklődés, bizalom felkeltését, erősítését hozhatja el.

A kommunikációval nemcsak a projekt megvalósítási szakaszában szükséges foglalkozni, hanem már korábban, valamint a projekt megvalósítása után is. EU-s vagy hazai társfinanszírozással megvalósuló projekt során a következő elemek kötelező feladatok lehetnek, de más esetben is hasznos lehet a megvalósításuk.

A projekt tényleges megvalósítása előtt, a támogatási döntést követően szükséges egy kommunikációs terv készítése, amelyben ki kell térni a kommunikációs csomagban szereplő eszközök költségigényére, és az egyes eszközök használatának tervezett ütemezésére. Már a megvalósítás előtt is szükséges sajtóesemények (pl. újságírók számára szervezett projektlátogatások), sajtómegjelenések szervezése, nyomtatott tájékoztatók (brosúrák, szórólapok stb.) készítése. A megvalósítás előtt el lehet készíteni a projekt internetes honlapját, vagy egy meglévő honlapot lehet aloldallal bővíteni. A tájékoztató honlapot egészen a megvalósítást követő időszakig szükséges frissíteni.

A megvalósítási szakaszban a projekt által nyerhető előnyök, az abban rejlő lehetőségek egyértelműsítése lesz a kommunikáció célja. Ekkor szintén hasznos lehet sajtóközlemények küldése, sajtónyilvános események szervezése a projekt indításáról és előrehaladásáról. Amennyiben lehetőség van rá, akkor a projekt helyszínein egy helyszínbemutatóval, személyes bemutatással egybekötött sajtótájékoztatót is tarthatunk. Az online és nyomtatott médiát egyaránt szükséges tájékoztatni.

A projekt megvalósítását követő szakaszban sem szakadhat meg a nyilvánossággal történő kapcsolattartás. Ekkor a projekt eredményeinek bemutatása kerül az előtérbe, például a projekt zárásáról szóló sajtóközlemény kiküldésével. A projektzárást követő sajtónyilvános ünnepélyes projektátadó rendezvényen a megvalósító projektgazdák mellett részt vehetnek a projektben közreműködő partnerek, a projektet majdán használó célcsoportok, valamint a média képviselői is. A megjelent sajtócikkek összegyűjtése és elemzése az egyik legjobb eszköz arra, hogy kiértékeljük a sajtómunka hatékonyságát és eredményességét. A projekt fontosabb adatait, fotókat és magyarázó szövegeket tartalmazó eredménykommunikációs kiadvány készítésével is lehet tájékoztatni a projekt kézzelfogható pozitív hatásairól a közvéleményt.

7.6. FINANSZÍROZÁS

A településfejlesztési programok finanszírozása az elmúlt években európai uniós, illetve kormányzati támogatásokból valósult meg, és ez a jövőben is jelentős részben így várható. Ez azonban sem nem kizárólagos, sem nem egyetlen módja az esélyteremtési programok finanszírozásának. Szóba jöhetnek az előbbieket mellett – esetleg helyett – a különféle magángazdasági eszközök, az önkormányzat saját forrásai, karitatív szervezetek, illetve magánszemélyek támogatásai, illetve a közösségi finanszírozás is. Bevételek hozhat a beköltözések után fennmaradó ingatlanok eladása is, ehhez indokolt az ilyenkor esedékes pályázatokat valamilyen – a település számára fontos – hasznosítási móddal összekötni, hogy az új tulajdonosok minél inkább élésszék, serkentsék a falu gazdaságát. A karitatív szervezetek és a magánszemélyek támogatása leginkább a szociális helyzetet javító kiadások fedezetéül nyerhető meg, ezek között kiemelkedő szerepe lehet például a gyerekek oktatásához való hozzájárulási lehetőségeknek, vagy a nagycsaládok életkörülményeinek javításának.

Lényeges eszközt jelenthetnek a beköltözők számára adott tárgyi támogatások is, mint például a használt bútorok, vagy éppen a ruházati cikkek.

A legjelentősebb finanszírozási konstrukciók várhatóan továbbra is az európai uniós támogatások között érhetők el, azonban szükséges figyelembe venni, hogy az ilyen jellegű források meghatározott feltételek mellett hívhatók le.

Ezek az elmúlt időszakban az alábbiak voltak:

- Csak telekhatáron belüli infrastruktúra költsége számolható el, a telekhatáron kívüliek, pl. a közművekre csatlakozás EU-s támogatásból nem finanszírozható. Az ilyen kiadásokra más forrást kell biztosítani, ez lehet önerős fejlesztés, vagy a XIX. fejezet szerinti támogatás.
- A fejlesztett ingatlanra vonatkozóan az Önkormányzatnak megállapodással kell rendelkeznie (hosszútávú bérleti megállapodás, adás-vételi szerződés, saját tulajdon esetében nyilatkozat a használatról).
- Ha az ingatlanfejlesztéshez adásvétel kapcsolódik, akkor a piaci árat értékbecsléssel szükséges alátámasztani.
- Minden támogatásból megvalósuló beruházáshoz műszaki ellenőrt kell alkalmazni.

A projekt megvalósítás során a közbeszerzési törvény szabályainak is meg kell felelni. Már a projektfejlesztés során javasolt közbeszerzési szakértővel konzultálni, mivel a megvalósítás időigényét és költségességét jelentősen befolyásolja, hogy milyen esetben és milyen típusú közbeszerzési eljárást szükséges lefolytatni, ehhez milyen szintű műszaki dokumentáció szükséges. A független akkreditált közbeszerzési szakértők (FAKSZ) egy meghatározott névjegyzékben kereshetők (<https://kozbeszerzes.hu/adatbazisok/faksz/>) Olyan szakértőt alkalmazzunk, aki az adott témában is rendelkezik megfelelő referenciával és felelősségbiztosítással. A közbeszerzési eljárás kidolgozása során kiemelt jelentőségűek a kivitelező kiválasztásának a szempontjai (pl. megfelelő referencia elvárása), a kivitelezéshez megállapított garanciális feltételek és a felelősségbiztosítás meghatározása.

A támogatásból megvalósuló beruházások esetében javasolt a külön számla megnyitása, és az átutalások ezen keresztül bonyolítása. Az európai uniós támogatások esetében kötelező a Magyar Államkincstárnál folyószámlát nyitni.

A kivitelezés során fontos finanszírozási kérdés lehet, hogy az ahhoz kapcsolódó Általános Forgalmi Adó fizetési kötelezettség melyik felet terheli. Egyrészt bizonyos esetekben alkalmazható az 5 %-os ÁFA mérték is, másrészt meg kell vizsgálni, hogy melyik szerződő félnek kell az ÁFA-t bevallania és megfizetnie. Ha építési engedélyköteles tevékenységet valósítanak meg, és a szerződő partnerek alanyai az ÁFA-nak, akkor a fordított ÁFA szabályait kell alkalmazni a kivitelezés során, azaz a Megbízó fizeti meg a NAV felé a nettó összegre jutó ÁFA-t. Indokolt ugyanakkor még számításba venni a programokba bevonható, nem számszerűsíthető, nem pénzbeli egyéb forrásokat is (pl. adománygyűjtés, saját vagy mások által végzett önkéntes munka stb.), amelyek kiegészíthetik vagy részben pótolhatják is az európai uniós, illetve a hazai központi költségvetésből származó támogatásokat.

7.7. FENNTARTÁS, UTÓGONDOZÁS ÉS UTÁNKÖVETÉS

Az esélyteremtési projektek sajátossága, hogy azok valójában nem befejeződnek, hanem csak új fázisba lépnek a korábban ismertett tevékenységek elvégzése után, hiszen azok a támogatottak, akik a jövedelemszerző képességeik növelésével új életszakaszba kerülnek, nagyon sokszor kevés tapasztalattal rendelkeznek a megváltozott viszonyokból fakadó új helyzetek megoldásában, és ehhez gyakran segítségre van szükségük, akár egy-két év hosszan is. Új a helyzet sokszor az esélyteremtő programok kapcsán bérlakás-tulajdonossá váló önkormányzatok számára is, amelyeknek gyakran nincs sem tapasztalatuk, sem forrásuk a bérlakások üzemeltetésével együtt járó problémák megoldásában. Ezért is nagyon fontos az a szakmai kapcsolat, amely a szakmai támogató vagy az illetékes területi családsegítő központ bevonásával valósul meg.

A projekt-megvalósítási időszakban természetesen mind a leendő bérlők, mind a leendő bérbeadók számára szervezhető felkészítő foglalkozások, és a lakbér-befizetések tartalékolásából épületfenntartási pénzalap is képezhető. Az első időszakban, amikor a valódi konfliktushelyzetek, nem megfelelések bármilyen oldalról felmerülhetnek, indokolt, hogy a szereplők segítségére álljon egy vagy több olyan segítő szakember, aki az előzményeket is ismerte. Egy ilyen hozzáértő személy segítséget tud nyújtani a felmerülő problémák megoldásában, illetve képes a felek közötti moderálásra az esetleges vitás helyzetek kezelésében.

Indokolt ezért a projektet úgy szervezni, hogy a projekt a beköltözéssel, a munkába állás megkezdésével még ne záruljon le, hanem a korábban is közreműködő segítő szakemberek egy kisebb része – akár csökkentett munkaidőben – minimum hat hónapig, de inkább egy évig, legalább egy fűtési szezon befejeződéséig álljon az érintettek rendelkezésére. Ez az utógondozási munka felhasználható a beavatkozások utánkövetésére is, hiszen az előforduló konfliktusok, azok megoldási módjainak rögzítése jelentős segítséget nyújthat a később induló projektek tervezői számára, segítve őket a különféle téves megoldások vagy csapdahelyzetek elkerülésében. Amennyiben ez a megoldás az eredeti projekt keretében valamilyen oknál fogva nem valósítható meg, a támogatási program lezárását követő utógondozási, utánkövetési szakasz finanszírozását más forrásból kell megoldani.

Az utógondozás esetén indokolt felkészülni egyrészt az új lakóhelyek hibás használatából fakadó problémákra, amelyek az első év során – amikor az új berendezések többsége még garanciával rendelkezik – rendszerint megoldható. Hosszabb ideig tartó, illetve visszatérő konfliktusok jelentkezhetnek a munkába állással kapcsolatos helyzetekből, ami – a korábban állandó munkába járáshoz kevésbé szokott, alkalmi dolgozók esetében – több segítséget is igényelhet. Hasonlóan hosszán elhúzódó, illetve visszatérő feladatok jelentkezhetnek a család-gondozás területén, ahol ismételt is szükség lehet a korábbi életmódból származó együttélési problémák kezelésének segítésére, mindaddig, amíg az újszerű konfliktusok a lehetséges megoldások megtalálása után a település szokásos szociális segítőrendszere számára is kezelhetővé válnak.

Főleg a kezdeti időszakban szükséges a szociális bérlakások rendszeres látogatása. Ennek konkrét rendszerét az ingatlanok tulajdonosának, az önkormányzatnak kell kidolgoznia, majd megvalósítani. A látogatások célja például a lakók technikai támogatása, valamint a bérlakások ellenőrzése is azért, hogy azok hosszú távon jó állapotban maradjanak. Ez az egész program számára kulcskérdés, hiszen, ha bármilyen okból leromlik a bérlakások állapota, az súlyosan veszélyezteti az integrációs folyamat sikerét és a projekt megítélését is. Fontos ugyanakkor, hogy az ilyen ellenőrzések szabályszerű, előre jelzett, tervszerű módon, a helyi köztisztviselők közreműködésével történjenek és különös ok nélkül semmiképpen se jelezzenek bizalmatlanságot a beköltözőkkel szemben.

Kiemelt figyelmet érdemel az esélyteremtő projektek során az elért, megvalósított eredmények, infrastruktúra fenntartásának kötelezettsége, amely számonkérhető felelősséggel jár a projekt kedvezményezettjei számára.

Az egyes európai uniós alapokból származó támogatások felhasználásának rendjét a 256/2021. (V.18.) Korm. rendelet tartalmazza.

A kedvezményezetteket az (EU) 2021/1060 európai parlamenti és tanácsi rendelet 65. cikke szerint fenntartási kötelezettség terheli. Az Európai Szociális Alapból támogatott projektekre az állami támogatási feltételrendszer szerinti fenntartási kötelezettséget kell alkalmazni. A fenntartási kötelezettség időtartama a projektmegvalósítás irányító hatóság általi befejezésétől számított öt év, tehát nem a projekt fizikai zárásától származtatható a fenntartási időszak kezdete. Minden olyan változást, ami befolyásolhatja a fenntartási kötelezettség szabályszerű megvalósítását, jelezni kell az Irányító Hatóság részére.

- **A fenntartási kötelezettség megsértése esetén az Irányító Hatóság megvizsgálja a szerződés szerű állapot helyreállításának lehetőségét, ha ez az állapot helyrehozható, akkor erre kötelezi a kedvezményezettet, ha nem vagy csak részben állítható helyre a szerződés szerű állapot, akkor a támogatási szerződésben rögzített jogkövetkezményt alkalmazza. A projektben létrehozott vagy a záró projektfenntartási jelentés elfogadásáig csak az Irányító Hatóság előzetes jóváhagyásával és a támogatási jogviszony szempontjából releváns kötelezettségek átvállalásával, átruházásával idegeníthető el, adható bérbe, illetve terhelhető meg.**
- **Évente szükséges projektfenntartási jelentést benyújtani az Irányító Hatóság felé, azonban ha a fenntartási időszakra nem ír elő indikátor teljesítést vagy más számszerűsíthető eredmény elérését, akkor csak egy alkalommal szükséges a projektfenntartási jelentés beadása, melyben a fenntartási követelményeknek és a támogatási szerződésben vállaltaknak való megfelelésről számol be a kedvezményezett.**
- **Valamint ebben a jelentésben tájékoztat a fenntartási időszakra vállalt indikátorokról, más számszerűsíthető eredményekről, a horizontális követelmények teljesítéséről, az esetleges bevételek alakulásáról és a projekt működőképességéről.**
- **A benyújtott jelentést az Irányító Hatóság formai és szakmai szempontok alapján ellenőrzi. A fenntartási jelentés ellenőrzését és elbírálását befolyásolhatja a fenntartási időszakban lezajló helyszíni ellenőrzés, esetleges szabálytalansági eljárás elindítása.**
- **A megvalósult pilot programban kettős fenntartási kötelezettség érvényesült, hiszen a tőlápai megvalósítási helyszínen egy régebbi infrastrukturális beruházás nyomán 2023 decemberéig az önkormányzatnak az akkori projekt eredményeit fenn kellett tartania, így az ottani szociális bérlakásokban hátrányos helyzetűek részére folyamatos lakhatást kellett biztosítaniuk. A projektmegvalósítás ütemezése során lépcsőzetes költöztetéssel terveztünk, így meg tudott felelni az önkormányzat a fenntartási kötelezettségeinek és a jelen projekt működését sem kockáztattuk.**
- **A település kötelezettséget vállalt arra, hogy az elkészült lakásokat a fenntartási időszak végéig szociális bérlakásként fogja üzemeltetni. A célcsoporttagokkal bérleti szerződést kötöttek, amely garanciális elemeket tartalmaz mindkét fél részére az együttműködés során.**

CSOKVAOMÁNYBAN A FENNTARTHATÓSÁGOT AZ ALÁBBI KEZDEMÉNYEZÉSEK BEVEZETÉSÉVEL PRÓBÁLTUK NÖVELNI:

- A lakbér megállapítása során törekedtünk arra, hogy az megfizethető legyen, de az elköteleződést növelje. A befolyó bérleti díjak összege hosszú távon lehetőséget adjon arra, hogy az önkormányzat az ingatlanok állapotát szinten tartsa.
- A tólapai terület hasznosítása már a Jövő műhelyek rendezése közben felmerült ötletként. A műhelyrésztevői fontosnak tartották, hogy az elhagyott ingatlanokba ne költözhessenek be új lakók, ezért először az elbontásukat felfüggesztették. Azonban ennek a magas költsége és az az igény, hogy szükséges lenne olyan helybeli munkahelyteremtésre, ami biztonságos jövedelmet biztosíthatna a település lakói számára, átfordította a gondolkodást és értékesítésre hirdették meg a területet. Olyan befektetőket várnak, akik szakértelmükkel és forrásaikkal mind az attrakciók gazdagításában, mind pedig a szálláshelyek, az infrastruktúra gyarapításában segítik a megindítani kívánt folyamatot, amely az elképzelések szerint mintául szolgálhat majd más, lenyűgöző természeti adottságokkal rendelkező, de jelenleg elmaradottnak mondható hegyvidéki térségek számára is. A tervezett kínálatba nemsokára bekerül a falu elhagyott általános iskolája is.
- A Társadalmi Esélyteremtési Főigazgatóság és a Turizmusfejlesztők és Tanácsadók Szövetségének együttműködésével létrejött, egy az Upponyi hegység településeit magába foglaló kerekasztal is, amely a helybeli turizmusfejlesztés érdekében tett együttgondolkodásra és cselekvésre szerveződött.
- Elindítottunk egy varró klubot is, amely a régi hagyományokra építve próbált a helyi asszonyok számára közösséget teremteni.
- A költségek csökkentésére együttműködési megállapodást kötöttünk a Magyar Élelmiszerbankkal, folyamatos az élelmiszer-szállítás.
- A képzettséggel nem rendelkezők számára képzéseket szerveztünk.

EFOP-1.6.1-VEKOP-16-2016-00001,
**„FELZÁRKÓZÁSI
EGYÜTTMŰKÖDÉSEK
TÁMOGATÁSA”**
KIEMELT PROJEKT

IRODALOMJEGYZÉK

1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról,

<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99300003.tv>

Szociális Munka Etikai Kódexe, 2022, 3SZ,

https://tamogatoweb.hu/letoltes2022/etikai_kodex_2022.pdf

Császár R., Koska É., Kovács G., Szarvák T. (szerk.) (2020): Felzárkózási együttműködések támogatása – Módszertani kézikönyv, Közösségfejlesztés, közösségi és szolgáltató terek kialakítása és működtetése fejezet, Társadalmi Esélyteremtési Főigazgatóság, pp. 27-47

Császár R., Koska É., Kovács G., Szarvák T. (szerk.) (2020): Felzárkózási együttműködések támogatása – Módszertani kézikönyv, Szociális diagnózis alapú esetenedzsmet fejezet, Társadalmi Esélyteremtési Főigazgatóság, pp. 51-67

Császár R., Koska É., Kovács G., Szarvák T. (szerk.) (2020): Felzárkózási együttműködések támogatása – Módszertani kézikönyv, Gyermeket és szülőket célzó programok fejezet, Társadalmi Esélyteremtési Főigazgatóság, pp. 71-92

Gosztonyi G. (2004): A szociális munka elmélete és gyakorlata III – Közösségi szociális munka, Semmelweis Kiadó, Budapest

Molnár A., Peták P., Vercseg I. (2014): Közösségi lehetőségek a mélyszegénység elleni küzdelemben. Önszerveződés és szakmaközi együttműködés,

http://www.melyszegenyseg.hu/dokumentumok/dokumentumtar_tartalma/TAMOP513_kozfejl_modszertani_edok.pdf

Peták P., Sebály B., Varga M., Vojtonovszki B. (2014): Közösségszervezés hazai pályán – közösségi munka kisebbségben, a társadalom perifériáján élőkkel. Parola, 2

Talyigás Katalin (2021): Bevezető gondolatok a közösségi szociális munka módszereiről, Trencsényi Judit cikkéhez, in: in: Fábián G., Hegyesi G., B. Erdős M., Budai I., Héderné Berta E., Kozma J., Szöllősi G., Talyigás K. (szerk.) (2021): Tudományos gondolkodás és kutatás a szociális munkában, Szociális munka elmélete és gyakorlata, 7. kötet, MTA, Szociológiai Tudományos Bizottság, Szociális Munka Albizottság, pp. 345-366

Trencsényi Judit (2021): Jövőkutató Közösségi Műhely a gyakorlatban, in: Fábián G., Hegyesi G., B. Erdős M., Budai I., Héderné Berta E., Kozma J., Szöllősi G., Talyigás K. (szerk.) (2021): Tudományos gondolkodás és kutatás a szociális munkában, Szociális munka elmélete és gyakorlata, 7. kötet, MTA, Szociológiai Tudományos Bizottság, Szociális Munka Albizottság, pp. 366-377.

Vercseg Ilona (2018): Közösségi jelleg – közösségi tevékenységek, DOI: 10.29376/parbeszed/2018/4/5, file:///C:/Users/User/Downloads/05_Vercseg_Ilona_Kozossegi_jelleg-kozossegi_tevékenységek.pdf

BELÜGYMINISZTERIUM
Társadalmi
Esélyteremtési
Főigazgatóság

FELSZÁMOLANDÓ SZEGREGÁLT TELEPEK LAKÓINAK INTEGRÁCIÓJA

2023